स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

Local Disaster and Climate Resilience Plan (LDCRP)

तयार गर्ने :

लुम्बिनी प्रदेश

गेरुवा गाउँपालिका, बर्दिया

२०७९/२०८०

दस्ताबेजको नाम : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

Document Name: Local Disaster and Climate Resilience Plan (LDCRP)

तयार गरिएको वर्ष : २०७९/२०८०

योजनाको अबधिः आ.व. २०७९/०८० देखि ०८४/०८५ सम्म (५ बर्ष)

तयार गर्ने : गेरुवा गाउँपालिका

आवरण चित्र : गेरुवा गाउँपालिकाको भु-उपयोग नक्सा

आर्थिक सहयोगः कमैया महिला जागरण समाज नेपाल..................परियोजना

प्राविधिक सहजिकरणः महेश चन्द्र गौतम

गेरुवा गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

पशुपतिनगर, बर्दिया
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

गाउँपालिका अध्यक्षको शुभकामना

लुम्बिनी प्रदेशको बर्दिया जिल्लामा अवस्थित गेरुवा गाउँपालिका विविधताले भरिएको स्थानीय तह हो। मिति २०७३/११/२७ गते विधिवत रुपमा साविकका गोला, पाताभार, पशुपतिनगर र मनाउ गाउँ विकास समितिलाई एकीकृत गरी निर्माण भएको यस गेरुवा गाउँपालिका प्राकृतिक साधन स्रोत, मनोरम वातावरणले भरिपूर्ण अनुपम भौगोलिक क्षेत्र हो । पूर्वमा गेरुवा नदी, उत्तरमा कर्णाली नदि, पश्चिममा कणाली नदी र दक्षिणमा राजापुर नगरपालिका सिमाना रहेको गेरुवा गाउँपालिकाको गाउँ पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार ७००० घरधुरी र ४० हजार भन्दा बढी जनसंख्या भएको स्थानीय तह हो। मुख्यतया थारु समुदायको बसोबास रहेको यस क्षेत्रमा ब्राहमण, क्षेत्री र दलित तथा अन्य समुदायको समेत उल्लेखनिय उपस्थिति रहेको पाइन्छ। ६ वटा वडा कार्यालय रहेको यस स्थानीय तह बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्दछ ।

सुन्दरता, विकासको सम्भावना, कृषिको लागि अत्यन्त उर्वर भूमी भए सँगै विपद्का दृष्टिकोणबाट गेरुवा गाउँपालिका देशकै अत्यन्त जोखिम क्षेत्रको रुपमा चित्रित हुन पुगेको छ। भिमकाय कर्णाली नदीको दुई भंगालो बीच अवस्थित यस गाउँपालिका बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जका जनावरहरु बाट समेत प्रताडित हुन पुगेको छ। मानव-जनावर वीचको द्वन्द्वका घटनाहरु दिनानुदिन बढदै गइरहेका छन भने वाढीको सम्भावना पनि जलवायुमा भईरहेको परिवर्तनले गर्दा झनै जोखिम बढेर गएको देखिन्छ। विगतमा दिनहरुमा राष्ट्रिय रुपमा मात्र विपदको प्रतिकार्यका कार्यक्रम संचालन भईरहेको र यस क्षेत्रसम्म केन्द्रको पहुँच सामान्यमात्र रहेको अवस्थामा गेरुवा गाउँपालिका स्थापना भई जननिर्वाचित पदाधीकारीहरुको बहाली सँगै विपद प्रतिकार्यलाई स्थानीयकरण गरिनुपर्ने महसुश भए बाट गेरुवा गाउँपालिकाले स्थानीय विपद प्रतिकार्य योजना निर्माणको थालनी गर्न पुगेको हो ।

गेरुवा गाउँपालिका स्थापना सँगैको छोटा समयमै विपद सम्बन्धी कानूनहरु निर्माण हुन गई कार्यान्वयनमा गएकोमा प्रथम निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको महत्वपूर्ण कार्यको रुपमा मैले लिएको छु। उक्त कार्यलाई एक कदम विस्तार गरी यस क्षेत्रमा उत्पन्न हुने सक्ने र भईरहेको प्राकृतिक र गैर प्राकृतिक दुवै प्रकारका विपदहरुको व्यवस्थित एंव योजनाबद्ध ढंगले पूर्वतयारी, सामना गर्ने र व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई लिपीवद्ध गरी स्थानीय विपद तथा जलवायु उत्थानशिल योजना निर्माण भएको छ ।

विगतका दिनहरुमा विपदका घटनाहरुबाट भएका धनजनको क्षतीलाई न्यूनीकरण गर्दै विपदको योजनावद्ध तवरले प्रतिकार्य गर्ने कार्यमा यस योजना कोशेढुगां सावित हुनेमा मैले विश्वास लिएको छु। यस कार्यमा प्रत्यक्ष एंव अप्रत्यक्ष रुपमा सामिल भई योजना निर्माण गर्न सहयोग गर्नु हुने जनप्रतिनिधिहरु, जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति, जिल्ला रेडक्रस बर्दिया शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत कासी प्रसाद पंगेनी लगायत गेरुवा गाउँपालिकाका कर्मचारीहरु, सोनाहा विकास समाज, गुड नेवर्स इन्टरनेसनल, दस्तावेज लेखनकर्ता महेश गौतम र गेरुवा गाउँपालिका विपद सम्पर्क व्यक्ति प्रकाश शर्मा लगायतका संस्था तथा व्यक्तित्वहरुलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

अन्तमा, यस विपद प्रतिकार्यको दस्तावेजले आगामी दिनहरुमा गेरुवा गाउँपालिकामा आउन सक्ने सम्भावित विपदका घटनाहरुलाई दस्तावेजमा उल्लेखित जिम्मेवार व्यक्ति तथा निकायहरु बाट प्रभावकारी रुपमा विपदको सामना गर्न सक्नेमा अत्यन्त सहयोगी सावित हुने अपेक्षा गर्दछु।

धन्यवाद ।

जमान सिँह केसी
अध्यक्ष एंव विपद व्यवस्थापन समिति संयोजक
गेरुवा गाउँपालिका, बर्दिया

विषय सूचि

खण्ड क : सामान्य परिचय...१

१.१ पृष्ठभूमि...1

१.२ विपद्‌को राष्ट्रिय परिदृष्ट...1

१.३ विपद्‌को जिल्ला परिदृष्य...2

१.४ विपद्‌को स्थानीय परिदृष्य...2

१.५ गेरुवा गाउँपालिकाको परिचय...3

१.५.१ भौगौलिक अवस्था...3

१.५.२ शैक्षिक तथा सामाजिक अवस्था...4

१.५.३ जनसंख्याको विवरण...4

१.५.४ आर्थिक अवस्था...8

१.५.५ भौगौलिक तथा प्राकृतिक श्रोतको अवस्था...8

१.५.६ मानवीय अवस्था...10

१.५.७ जलवायुजन्य, हावापानीको अवस्था र प्रभाव...10

१.५.७.१ सम्भाव्य प्रकोपको आँकलन तथा सम्भावित प्रभाव क्षेत्रको नक्शाङ्कन...10

१.५.७.२ गेरुवा गाउँपालिकाको न्यूनतम र अधिकतम तापक्रम र वर्षाको विवरण...12

खण्ड ख : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको परिचय.......................................१४

२.१ पृष्ठभूमि...14

२.२ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति...14

२.१.१ दीर्घकालिन सोच...14

२.२.२. लक्ष्य...14

२.२.३ उद्देश्य...14

२.२.४ रणनीति...15

२.३ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व...15

२.४ योजनाको सीमा...16

२.५ योजना निर्माण कार्यविधि...16

२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति...18

२.७ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कन...19

२.८ योजनाको अध्यावधिकता...19

खण्ड ग : प्रकोप, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण...२०

३.१ ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण...20

३.२ प्रकोपको पहिचान तथा स्तरीकरण...20

३.३ प्रकोप तथा सामाजिक श्रोत नक्शाङ्कन..22
३.५ समुदाय तथा वडाहरुको सङ्कटासन्नता स्तरीकरण..29
३.६ प्रकोप जोखिम तथा समस्या विश्लेषण खाका 30
३.७ संवेदनशीलताका क्षेत्र पहिचान तथा विश्लेषण...34
क) संवेदनशीलता स्तरीकरण...34
ख) संवेदनशीलता विश्लेषण..35
ग) संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण...36
३.८ गेरुवा गाउपालिकाको अनुकूलन क्षमता विश्लेषण...37
३.९ संस्थागत विश्लेषण...41
३.१० लक्षित समूह छलफल...42
३.११ जीविकोपार्जन विश्लेषण...45
३.१२ स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधिको रेखाङ्कन...46
३.१३ अनुकूलन तथा जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण.......................52
४.१ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका एकिकृत योजना...............54
४.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पिकरण र अनुकूलनका योजनाहरु.............56
४.२.१ नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय 56
४.२.२ जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि..58
४.२.३ जोखिम न्यूनीकरण 60
५.१ योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन 68
५.२ योजनाको अद्यावधिकता...69
अनुसूचि १ : वडा अनुसार प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम 70
अनुसूचि २ : प्रकोप अनुसार समुदायहरुको स्तरीकरण..74
अनुसूचि ३ : वडा अनुसार समुदायको स्रोत तथा क्षमता नक्साङ्कन 75
अनुसूचि ५ : पालिका स्तरीय योजना निर्माण कार्यशाला गोष्ठीका सहभागी विवरण...........................85
अनुसूचि ६ : गेरुवा गाउँपालिका समुदायहरुको विवरण..86
अनुसूचि ८ : योजना निर्माण गर्दाका तस्वीरहरु...87

चित्र सूचि

चित्र १ : गेरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग नक्स ८
चित्र २ : प्रकोप सङ्टासन्नता स्तरीकरण नक्साङ्कन ९म्ष्कबकतभच ख्ालिभचबदषिष्तथ :बउ(न्क्ष्क० .... ९
चित्र ३ :टीकापुर मौसमी केन्द्रको सन १९८४ देखि २०१७ सम्मको तथ्याङ्कमा आधारित औसत मासिक सञ्चित वर्षा, न्यूनतम र अधिकतम तापक्रमको विश्लेषण........ ११०
चित्र ४ :टीकापुर मौसमी केन्द्रको सन १९८४ देखि २०१७ सम्मको तथ्याङ्कमा आधारित वार्षिक कुल वर्षा (मिलिमिटर) को प्रवृति विश्लेषण (Trend Analysis) .... **ङ्चचद्वच! ख्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गदृञथङ्गघ.**०
चित्र ५ टीकापुर मौसमी केन्द्रको सन १९८४ देखि २०१७ सम्मको तथ्याङ्कमा आधारित वार्षिक न्यूनतम र अधिकतम तापक्रम (डिग्री सेल्सियस)को विश्लेषण :........ **ङ्चचद्वच! ख्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गदृञथङ्गघ.**१
चित्र ६ :स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया...... **ङ्चचद्वच! ख्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गदृञथङ्गघ.**५
चित्र ७ : गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप तथा सङ्टासन्नता नक्सा........ २३
चित्र ८ :संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण (क) ३७
चित्र ९ :संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण (ख)........ ३७
चित्र १० : गेरुवा गाउँपालिका स्थित सरोकारवाला निकायहरु...................... **ङ्चचद्वच! ख्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गदृञथङ्गघ.**

तालिका सूचि

तालिका नं. १ : वडा अनुसार जनसंख्याको विवरण.. ४
तालिका नं. २ : उमेर तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्या विवरण...६
तालिका नं. ३ : जातिगत आधारमा घरधुरी विवरण...७
तालिका नं. ४ : अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या..७
तालिका नं. ५ : गाउँपालिकाको भू-उपयोगको विवरण ८
तालिका नं. ६ : स्थानीय तहहरुको प्रकोप जोखिम आँकलन...१०
तालिका नं ७ : वडा स्तरीय सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी विवरण १८
तालिका नं. ८ : वडास्तरीय प्रकोपको पहिचान तथा स्तरीकरण ....**ङ्चचद्वच! ब्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गद्दन्थङ्गघ.**
तालिका नं. ९ : पालिकास्तरीय प्रकोपको स्तरीकरण (pair ranking) ....**ङ्चचद्वच! ब्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गद्दन्थङ्गघ.**
तालिका नं. १० : गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप पात्रो... २४
तालिका नं. ११ : गेरुवा गाउँपालिकाको बाली र वनस्पती पात्रो २६
तालिका नं. १२ : गेरुवा गाउँपालिकाको मौसमी पात्रो..२७
तालिका नं. १३ : गेरुवा गाउँपालिकाको वडा अनुसारको सङकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण २९
तालिका नं. १४ : गेरुवा गाउँपालिकाको वडाको सङ्कटासन्नता स्तरीकरण (pair ranking) ३०
तालिका नं. १५ :गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप विश्लेषण खाका... ३१
तालिका नं. १६ : गेरुवा गाउँपालिकाको संवेदनशीलताका क्षेत्रको स्तरीकरण...३४
तालिका नं. १७ : गेरुवा गाउँपालिकाको संवेदनशीलताका क्षेत्र विश्लेषण..३५
तालिका नं. १८ : गेरुवा गाउँपालिकाको स्रोतको उपलब्धता र क्षमताको अवस्था ३८
तालिका नं. १९ : गेरुवा गाउँपालिकाको संस्थागत विश्लेषण ४१
तालिका नं. २० : लक्षित समूह छलफलबाट प्राप्त सूचना ४३
तालिका नं. २१ : गेरुवा गाउँपालिकाको जीवीकोपार्जनका स्रोतहरुको स्तरीकरण ४६
तालिका नं. २२ : स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधिको रेखाङ्कन.. ४७
तालिका नं. २३ : जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण...५२
तालिका नं. २४ : गेरुवा गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका एकिकृत योजना५४
तालिका नं. २५ : गेरुवा गाउँपालिकाको नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय ५६
तालिका नं. २६ : गेरुवा गाउँपालिकाको संरचनागत व्यवस्था तथा निर्णय...५७
तालिका नं. २७ : विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरु.......... ५८
तालिका नं. २८ : गेरुवा गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना ६१
तालिका नं. २९ : गेरुवा गाउँपालिकाको आपतकालीन पूर्वतयारी योजना ६३
तालिका नं. ३० : गेरुवा गाउँपालिकाको विपद्को समयको प्रतिकार्य योजना..६५
तालिका नं. ३१ : गेरुवा गाउँपालिकाको पुनर्लाभ अन्तर्गत पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण योजना... ६६
तालिका नं. ३२ : अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजनाको रुपरेखा ६८

खण्ड क : सामान्य परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित गर्न संविधानमा यस सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति २०६६, जारी गरेपछि नेपालमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यहरुको शुरुवात भएको पाईन्छ। जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ (संसोधीत नीति २०७६), भू-उपयोग नीति २०६९, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति २०७२, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना नीति २०७२, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्यको कार्यढाँचा २०७० (प्रथम संसोधन २०७५), बस्ती विकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत मार्गदर्शन २०७२, राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति २०७३ आदि महत्वपूर्ण कानूनी तथा नीतिगत आधार हुन् भने नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली २०७६ पछिल्ला महत्वपूर्ण कानूनी व्यवस्था हुन्। साथै विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेका विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद्, कार्यकारी समिति, प्राधिकरण, प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तहका विपद् व्यवस्थापन समितिहरु विपद् व्यवस्थापनका क्षेत्रका संस्थागत व्यवस्थाका आधारका रुपमा रहेका छन्।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७४ (मस्यौदा),स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना खाका २०७६, जलवायु परिवर्तन र संवेदनशीलता जोखिम विश्लेषण विधिहरुलाई एकिकृत तथा सरलीकृत गरी बहुसरोकारवाला निकाय -पालिका, वडा कार्यालय, नागरिक मञ्च, सामुदायीक विपद् व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, समाजसेवी, महिला स्वयंसेविका, जेठ नागरिक, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन समूहका प्रतिनिधि, महिला, पुरुष लगायत अन्य बुद्धिजीवि) हरुको सहभागितामा जलवायु परिवर्तन अभिमुखिकरण एवं स्थानीय उत्थानशील योजना तर्जुमा गोष्ठीबाट आगामी ५ वर्षका लागि विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्ययोजना तयार गरिएको छ। यस योजनाबाट यहाँका वासिन्दाको अनुकूलन क्षमता तथा समुत्थानमा अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने विश्वास गर्दै यस योजनालाई यस वडाको विषयगत योजना बनाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रियामार्फत गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय, जिसस लगायत राष्ट्रिय योजनामा समेत समावेश गरिने छ। यस गाउँपालिकामा सञ्चालन हुने अन्य विकास कार्यसमेत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा समुत्थान मैत्री बन्दै जाने विश्वास गरिएको छ। यो योजनाको कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा महिला संवेदनशीलतालाई ध्यान राख्दै क्रियाकलाप सञ्चालनमा बढी भन्दा बढी गर्भवती महिला तथा २ वर्षमुनीको बालबालिका र विपन्न वर्गको सहभागितालाई सुनिश्चित गरिनुका साथै समावेशीकरणलाई प्राथमिकता प्रदान गरिने छ।

१.२ विपद्को राष्ट्रिय परिदृष्य

भिरालो र कमजोर भौगोलिक संरचना, चलायमान भौगर्भिक अवस्थाका, बदलिदो हावापानी र मानवीय असावधानिका कारण नेपाल प्राकृतिक र गैरप्राकृतिक बहु प्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ। देशका धेरै जिल्लाहरुमा हरेक वर्ष विभिन्न प्रकारका प्रकोपका घटनाहरु दोहोरिरहने गर्दछन् र ८० प्रतिशत भन्दा बढी जनसंख्या बाढी, पहिरो, हावाहुरी, असिना, आगलागि, भूकम्प तथा हिमताल विष्फोटन जस्ता बहु प्रकोपहरुको जोखिममा रहेका छन्। विश्वव्यापी रुपमा भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिले नेपाल ११ औं, जलवायु परिवर्तनका जोखिमको दृष्टिले चौथो स्थानमा र समग्र विपद्का हिसाबले २० औं विपद् सङ्कटासन्न राष्ट्रको रुपमा सुचिकृत छ।

सन् १९७१ देखि २०१५ सम्मको तथ्याङ्क अनुसार विपद्का कारण नेपालमा ४० हजार भन्दा धेरै मानिसको मृत्यु भएको छ। विभिन्न विपद्का कारण प्रतिवर्ष औसतमा ९०० जनाको मृत्यु, १ लाख ३२ हजार मानिसहरु प्रभावित हुनेगरेको र ३० हजार घरहरुमा क्षति हुनेगरेको र सामान्य अवस्था कुल ग्राहस्थ उत्पादनको २ प्रतिशत विपद्को कारण नोक्सानी हुने गर्दछ। संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय तथ्याङ्क व्यवस्थापन शाखाले प्रस्तुत गरेको तथ्याङ्क अनुसार विगत दुई वर्षमा कुल २,९४० विपद्का घटनाहरु मध्ये १३ प्रकारका विपद्हरुको अभिलेख गरको छ। विपद्का कुल घटनाहरुमध्ये सबैभन्दा बढी आगलागिका घटना भएको उल्लेख छ। यो समयमा १,८५६

वटा आगलागिको घटना भएको देखिएको छ । त्यसैगरी २९९ स्थानमा चट्याङ २९० वटा पहिरो, २४४ स्थानमा बाढी र ११८ अतिबृष्टिका घटनाहरु भएका छन् । मृत्यु, बेपत्ता र घाइतेको तथ्याङ्क हेर्दा भुकम्प बढी क्षति पुर्याउने विपद्को घटना हो । सन २०१५ र २०१६ मा विपद्का विभिन्न घटनामा परी ९,७०८ जना मानिसहरुको मृत्यु भएकोमा २०१५ मा गएको विनाशकारी भूकम्पका कारण मात्र ८,९७० जना अर्थात ९२.५ प्रतिशत मानिसहरुको मृत्यु भएको उल्लेख गरको छ । भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागि, हावाहुरी, शीतलहर, माहामारी, चट्याङ, डुङ्गा दुर्घटना जस्ता विपद्हरु नेपालमा हरेक वर्ष बारम्बार दोहोरिइरहने विपद्हरु हुन् । पछिल्लो समय नेपालमा मानव सृजित विपद्का कारण मानवीय क्षति बढीरहेको छ । खासगरी सडक दुर्घटना, माहामारी, आगलागि, सर्पदंश जस्ता प्रकोपका कारण मानव क्षति बढीरहेको छ । नेपालमा वार्षिक करिब १० हजार सडक दुर्घटना हुने गरेका छन भने करिब १,९०० व्यक्तिको मृत्यु हुने र १,३०० मानिसहरु घाइते तथा अंगभंग हुने परिदृष्य पछिल्लो तथ्यांकले देखाएको छ । यसबाट दैनिक १७ वटा सडक दुर्घटना हुने र दैनिक ५ जना भन्दा मानिसहरुको मृत्यु हुने गरेको छ *(संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, २०१६)*।

१.३ विपद्को जिल्ला परिदृष्य

बर्दिया जिल्ला प्रकोप तथा विपद्को दृष्टिले उच्च जोखिम भएको जिल्ला हो । खासगरी भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक श्रोतसाधनको उचित व्यवस्थापनको अभाव, अवैज्ञानिक भू-उपयोगको अभ्यास, असुरक्षित संरचना निर्माण जस्ता कारणले भू-क्षय, सुख्खा खडेरी, आगलागी एवं जलउत्पन्न प्रकोपहरु सिर्जना भईरहेको छ। बर्दिया जिल्लामा रहेका प्रमुख प्रकोपहरु निम्नानुसार छन् - १) बाढी २) जनावरको आतंक ३) आगलागी ४) सडक दुर्घटना ५) हावाहुरी ६) महामारी ७) शितलहर ८) खडेरी ९) असिना । यस बाहेक भुकम्प र रोग तथा महामारी पनि यस जिल्लाका प्रकोपका रुपमा देखिएका छन् । बर्दिया जिल्लामा रहेका पुराना विद्यालय, सार्वजनिक तथा नीजि संरचनाहरु प्रायः प्राविधिक परामर्श बिनानै निर्माण गरिएकाले पुराना संरचनाहरु भूकम्पीय दृष्टिकोणबाट अति संवेदनशिल रहेका छन् (जिल्ला विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७७ बर्दिया)

बर्दिया जिल्लाको मध्य पश्चिमी भागमा मानसरोवरबाट आउने कर्णाली नदी र जिल्लाको मध्यभागवाट दाङ्ग हुँदै आएको बबई नदी बग्दछन् भने पश्चिमपट्टी कैलाली र बर्दियाको सिमाना हुदै कर्णालीको अर्को भङ्गालो बग्दछ, त्यस्तै पूर्वमा मान खोला बीचमा बवई नदी, भादा नाला, बुढी नाला, डडुवा नालाझरन गरि करिब एक सय बढि नदी नाला बग्दछन् । बाढीले बर्षेनी बर्दियावासीलाई डुबान, कटान, पटान जस्ता बाढीजन्य विपद्मा पारिरहेका हुन्छन् । २०७१ सालमा गएको भिषण बाढीले बर्दिया जिल्लामा ठुलो धनजनको क्षति भएको थियो । नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखा बर्दियाको सर्वेक्षणको तथ्यांक अनुसार २०७१ सालमा आएको बाढी तथा डुवानले २१ गाविस र २ नगरपालिकाका १७,३७६ परिवार प्रभावित भएको, जस्मा पुर्णरुपमा क्षति भएको घर संख्या ३,८५९ र आंशिक रुपमा क्षति भएको १३,५१७ रहेको थियो भने ९३,०३० जनसंख्या प्रभावित भएको पाइन्छ । यस्तै नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय राष्ट्रिय आपतकालिन संचालन केन्द्रको तथ्यांक अनुसार मृत्यु ३१ र वेपत्ता १५ रहेको जनाएको छ भने करीव ३ अरव ७५ करोड जतिको आर्थिक क्षति भएको छ । यसैगरी बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्र तथा भारतको निकुञ्जबाट आउने जङ्गली जनावर लगायतले मानिस, बालीनाली, घर, सम्पत्ति, पशु लगायतको क्षति नोक्सानी बर्षेनी पुराइरहेका छन् (जिल्ला विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७७ बर्दिया) ।

(जिल्ला विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, बर्दिया, २०७९)।

१.४ विपद्को स्थानीय परिदृष्य

उपोष्ण जलवायु रहेको यस क्षेत्रमा समथर, एकरुप र होचो धरातलीय अवस्था तथा मौसमजन्य परिवर्तनका कारण देखिने विपद्को जोखिम अनुसरको समय तालिका हेर्दा चैत्र देखि जेठ सम्म खडेरी तथा आगलागिको जोखिम रहेको छ । बाढीको जोखिम असार देखि भदौ सम्म, शीतलहरको जोखिम पौष तथा माघ, माहामारीको जोखिम जेठ देखि भदौ सम्म सर्पको टोकाइ जेठ देखि भदौसम्म र जंगली जनावरबाट सबै महिना क्षति हुने गरेको देखिन्छ ।

गेरुवा गाउँपालिकाभित्र जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गर्ने घरपरिवार संख्या जम्मा १९८२ रहेको छ । जसमध्ये; सबैभन्दा अत्याधिक १,४८५ घरपरिवार बाढीका कारण जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका छन् भने नदी कटानका कारण जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका घरपरिवार संख्या ४९७ रहेको छ । सबैभन्दा अधिक जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गर्ने

घरपरिवार वडा नं. १ मा रहेका छन् भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. ६ मा रहेका छन ।विपद्का कारण विगत तीन वर्षमा रु ६ करोड ९५ लाखभन्दा बढीको क्षति भएको देखिन्छ । क्षतिको अवस्था हेर्दा ४३० परिवारको गोठ, १४३ घरपरिवारको पशुपन्छी र २,२६५ परिवारको बालीनाली तथा जग्गा र ९ घरपरिवारको अन्य क्षति भएको छ । वडागत रुपमा हेर्दा सबैभन्दा अधिक क्षति वडा नं. ५ मा भएको देखिन्छ ।यस गाउँपालिकाभित्र विगत तीन वर्षमा कुल विपद्का कारण १७ जनाको मृत्यु र ३५ जना घाइते भएको देखिन्छ । सबै भन्दा बढी सर्पदंशबाट २८ जना घाइते र १० जनाको मृत्यु भएको छ । बाढीबाट ६ जनाको मृत्यु तथा २ जना घाइते र चट्याङबाट एक जनाको मृत्यु तथा २ जना घाइते भएको देखिन्छ *(गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७७)*।

१.५ गेरुवा गाउँपालिकाको परिचय

गेरुवा गाउँपालिका नेपालको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत बर्दिया जिल्लामा रहेको छ । यस गाउँपालिकामा साविकका पाताभार, गोला, पशुपतिनगर, मनाउ गरी ४ ओटा गा.वि.स. समावेश गरी ६ वटा वडाहरु कायम गरिएको छ ।

१.५.१ भौगौलिक अवस्था

लुम्बिनी प्रदेशको पश्चिम सिमानामा रहेका स्थानीय तहहरू मध्ये गेरूवा गाउँपालिका एक हो । पूर्व : कर्णाली(गेरूवा) नदि ,पश्चिम : कर्णाली नदि, कैलाली जिल्ला, सुदुर पश्चिम प्रदेश, उत्तर : कर्णाली नदि, दक्षिण : राजापूर नगरपालिका यस पालिकाको उत्तर, पूर्व रहेको कर्णाली नदी पारी बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज अवस्थित छ र गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया रा.नि.को मध्यवर्ती क्षेत्र समेत हो ।गाउँपालिकाको कुल सिमा मध्ये ३६ कि.मि. कर्णाली नदि तटीय क्षेत्र सँग जोडिएको छ । गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ७८.४१ बर्ग कि.मि. रहेको छ जुन बर्दिया जिल्लाकै क्षेत्रफलका आधारमा सबै भन्दा सानो स्थानीय तह हो । विश्व मानचित्रमा यस पालिका २८° २४' १८.१७"देखि २८° ३५' ३६.०४'उत्तरी अक्षांस सम्म र८१° ८' ५१" देखि ८१° १५' १२'पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको छ भने समुन्द्र सतह बाट १४५ मिटर देखि १८० मिटर सम्मको उचाइमा फैलिएको छ ।

१.५.२ शैक्षिक तथा सामाजिक अवस्था

गाउँपालिकामा रहेको ३३,९९८ जनसंख्यामध्ये पाँच वर्षमाथिका २३८६४ जना साक्षर रहेको देखिन्छ । यस मध्ये ११६१९ जना पुरुष र १३,१४५ जना महिलाहरू साक्षर रहेका छन् । कूल जनसंख्याको ३१ प्रतिशत अर्थात ७४३२ जना कक्षा ८ देखि एस.एल.सीसम्मको शैक्षिक स्तर, २३.१ प्रतिशत अर्थात ५५२३ जना कक्षा ५ देखि ७ सम्म, २२.४ प्रतिशत अर्थात ५३३९ जना नर्सरीदेखि ४ कक्षासम्म अध्ययन गरिरहेका छन् । गाउँपालिकामा स्थातक वा सोभन्दा माथिको अध्ययन गरेकाहरूको संख्या न्यून रहेको छ। उच्च अध्ययन गर्ने अवसर नमिलेर वा आर्थिक अवस्था नभएर सो संख्या न्यून रहेको हुनसक्छ । गाउँपालिकाको विकासकालागि गाउँपालिकाकै दक्ष तथा शिक्षित जनशक्तिको योगदान महत्वपूर्ण हुन्छ । सामान्यतया उच्च अध्ययन गरेकाहरू रोजगारी तथा उचित अवसरको कमीले पलायन हुने गर्दछन् । दिगो विकासको लागि शिक्षित र दक्ष जनशक्ति गाउापालिकामा रहि ज्ञान र सीपको पूर्ण सदुपयोग गर्न पाउने वातावरणको सुनिस्चितता हुनुपर्दछ। तुलनात्मक रुपमा केहीमात्रामा भएपनि पुरुषको भन्दा महिलाहरूको संख्या प्राय सबै शैक्षिक तहहरूमा कम रहेको देखिन्छ। किशोरी र महिलाको जनसंख्या धेरै भएको यो गाउँपालिकामा शिक्षामा भने उनीहरूको संख्या कम हुनु उचित नभएकोले यसतर्फ सम्बन्धित सबैको ध्यान जानु जरुरी छ। वडागत लैङ्गिक विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

१.५.३ जनसंख्याको विवरण

गाउँपालिकामा रहेका कूल ६,९९७ घरधुरीहरूमध्ये अक्सर बसोबास गर्ने कूल जनसंख्या ३३,९९८ र हाल गाउँपालिकामा अनुपस्थित जनसंख्या ६,६५६ गरी गाउँपालिकामा कुल जनसंख्या ४०,६५४ रहेको छ । जसमा २०,८६४ पुरुष र १९,७९० महिला छन् । वडागत विवरणअनुसार सबैभन्दा धेरै घरधुरीहरू भएको वडा न. ५ जहाँ १,४३४ घरधुरीहरू र सबैभन्दा कम घरधुरीहरू भएको वडा भने वडा नं. २ जहाँ ९४७ घरधुरीहरू रहेका छन् । वडागत जनसंख्याको महिला/पुरुषको अनुपात विवरण समेत सामान्यतया समान किसिमको देखिन्छ। प्रत्येक वडामा महिलाको जनसंख्या पुरुषको भन्दा बढी देखिन्छ।

तालिका नं. १ : वडा अनुसार जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	घरधुरी	अक्सर बसोवास गर्ने जनसंख्या			अनुपस्थित जनसंख्या			जम्मा जनसंख्या			जम्मा जनसंख्यामा वडागत प्रतिशत
	घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	
१	१,०७५	२,६८३	२,८६६	५,५४९	७३९	२५१	९९०	३,४२२	३,११७	६,५३९	१६.०८
२	९४७	२,०५४	२,४७२	४,५२६	६५७	१५१	८०८	२,७११	२,६२३	५,३३४	१३.१२
३	१,००३	२,४३९	२,६००	५,०३९	५५२	१६३	७१५	२,९९१	२,७६३	५,७५४	१४.१५
४	१,३०९	३,१६०	३,५१२	६,६७२	७८६	३०८	१,०९४	३,९४६	३,८२०	७,७६६	१९.१०
५	१,४३४	३,०९६	३,७०२	६,७९८	१,३०९	३९२	१,७०१	४,४०५	४,०९४	८,४९९	२०.९१
६	१,२२९	२,३६३	३,०५१	५,४१४	१,०२६	३२२	१,३४८	३,३८९	३,३७३	६,७६२	१६.६३
जम्मा	६,९९७	१५,७९५	१८,२०३	३३,९९८	५,०६९	१,५८७	६,६५६	२०,८६४	१९,७९०	४०,६५४	१००.००

श्रोत : गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७५

गाउँपालिकामा रहेका कूल ३३९९८ जनसंख्यामध्ये १० देखि १४ वर्ष उमेर समूहका बालबालिकाको जनसंख्या सबैभन्दा बढी ३८९८ अर्थात ११.५ प्रतिशत, २० देखि २४ वर्ष उमेर समूहका ३८९३ अर्थात ११ प्रतिशत र तेस्रोमा १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहका ३७३८ अर्थात ११ प्रतिशत रहेका छन् । समग्र तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गर्दा उमेर समूह बढ्दै जाँदा जनसंख्या घट्दै गैरहेको छ । १० देखि २४ वर्ष भित्रको जनसंख्या सबैभन्दा बढी देखिन्छ । १० वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकाको जनसंख्या र २४ वर्षमाथिका प्रोढ तथा बृद्धबृद्धाहरूको संस्था क्रमश घट्दै गैरहेको देखिन्छ ।

तालिका नं. २ : उमेर तथा लिङ्गको आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	उमेर समूह																
	०-४	५-९	१०-१४	१५-१९	२०-२४	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५-६९	७०-७४	७५ + वर्ष	जम्मा
१	३८५	४६३	६०७	६०७	६२०	५५४	५०५	४१२	२८४	२६२	२४२	१८०	१४४	१२२	९९	६३	५,५४९
२	३१०	३९०	५१०	४७७	५२८	३९३	३७५	३७३	२२४	२५७	१७८	१५८	१२५	७३	९८	५७	४,५२६
३	३५५	४५२	५६०	५९२	५४९	४५०	४१९	३४८	२६८	२८८	२१५	१५१	११४	१०१	९५	८२	५,०३९
४	५८२	५८१	७९८	७७०	७४८	५८०	५१३	४५८	२७६	३३७	२५४	१७०	१८१	१८५	१३७	१०२	६,६७२
५	५८३	६०१	७६०	७३२	८०८	५८१	४४१	४५७	३८६	३०५	२८७	२१७	१९४	१८२	१४५	११९	६,७९८
६	४२२	४५०	६६३	५६०	६४०	४३५	३८५	३५४	२९९	२८९	२५४	१९४	१३७	१३७	१०१	९४	५,४१४
जम्मा	२,६३७	२,९३७	३,८९८	३,७३८	३,८९३	२,९९३	२,६३८	२,४०२	१,७३७	१,७३८	१,४३०	१,०७०	८९५	८००	६७५	५१७	३३,९९८

श्रोत : गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७५

गाउँपालिकामा जातजातिका आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै २१,४५८ अर्थात ६४.२ प्रतिशत थारु जाती रहेका छन्, त्यसैगरी दोस्रोमा ५,२५६ अर्थात १५.४६ प्रतिशत क्षेत्री, तेस्रोमा २,४७२ अर्थात ७.२७ प्रतिशत ब्राह्मण, चौथो र पाँचौमा क्रमश ठकुरी ३.८४ प्रतिशत र कामी ३.१४ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी दमाइ/ढोली २.२० प्रतिशत र अन्य जातजातिहरू उल्लेख्य रुपमा रहेको देखिन्छ अर्थात ४.१९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी जातिय हिसाबले विविधतायुक्त समाजमा स्थानीयहरू सामाजिक सहिष्णुताका साथ वसेको पाइन्छ । विस्तृत विवरण वडागत रुपमा तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।े छ ।

तालिका नं. ३ : जातिगत आधारमा घरधुरी विवरण

वडा	जातजाति									जम्मा
	थारु	क्षेत्री	ब्राह्मण	ठकुरी	कामी	दमाइ/ढोली	अन्य	उल्लेख नगरिएको	विदेशी	
१	९३६	४८०	४९	३४७५	१	२२	५७६	१०	०	५५४९
२	२८९	४०२	१३	३४९९	०	१	१८९	१३३	०	४५२६
३	१०६३	१३४	९	३५८८	०	०	२०१	४३	१	५०३९
४	१३७४	६६६	५६	३७९२	०	०	७८२	२	०	६६७२
५	१११३	४७४	२५	३७८३	०	३२	१३६९	२	०	६७९८
६	४८१	३१६	१०५	३३२१	०	४६	१०७३	७२	०	५४१४
जम्मा	२१४५८	५२५६	२४७२	१३०७	१०६८	७४९	१४२५	२६२	१	३३९९८
प्रतिशत	६३.१२	१५.४६	७.२७	३.८४	३.१४	२.२०	४.१९	०.७७	०.००	१००.००

स्रोत : घरधुरी तथ्यांक संकलन २०७५

गाउँपालिकामा रहेको कूल ३३९९८ जनसंख्यामध्ये ७२४ जनामा कुनै न कुनै प्रकारको अपाङ्गता रहेको छ। जसमध्ये शारीरिक अपाङ्गता भएका ३७९, दृष्टिविहिन अपाङ्गता भएका १२०, सुनाइसम्बन्धी अपाङ्गता भएका ७६, स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता भएका ५९ रहेका छन्। थप अपाङ्गता तथा वडागत अपाङ्गताको विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ४ : अपाङ्गताको आधारमा जनसंख्या

वडा नं.	अपाङ्गता नभएको	शारीरिक अपाङ्गता	दृष्टिसम्बन्धी अपाङ्गता	श्रवण दृष्टिविहिन	सुनाईसम्बन्धी अपाङ्गता	स्वर बोलाईसम्बन्धी अपाङ्गता	मानसिक अपाङ्गता	बौद्धिक अपाङ्गता	बहुअपाङ्गता	जम्मा
१	५,३४५	११६	४२	१	३१	९	४		१	५,५४९
२	४,४२५	५४	१६	४	१०	९	५	२	१	४,५२६
३	४,९८३	३९	४		४	३	४	१	१	५,०३९
४	६,५४३	५७	२८	४	१२	१२	८	४	४	६,६७२
५	६,६७१	६४	१६	५	९	११	४	११	७	६,७९८
६	५,३०७	४९	१४	४	१०	१५	३	३	९	५,४१४
जम्मा	३३,२७४	३७९	१२०	१८	७६	५९	२८	२१	२३	३३,९९८

स्रोत : घरधुरी तथ्यांक संकलन २०७५

श्रोत : गाउँ वस्तुस्थिति विवरण, २०७७

१.५.४ आर्थिक अवस्था

गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतया: कृषि, वन, मत्स्यपालन, खुद्रा बजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवाजस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ। उपयुक्त हावापानी, माटोको बनोट तथा समतल क्षेत्र भएको यस गाउँपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको तराईको क्षेत्र भएको हुँदा गाउँपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन्। गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा रणनीतिक तथा ग्रामीण सडक सञ्जालका कारण गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा पहुँच विस्तार हुँदै गएको छ। कृषि एवम् वनजन्य औद्योगिक कच्चा पदार्थको उपलब्धता अन्य उद्योगधन्दाको साथै स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको समेत विकास विस्तारको सम्भावना रहेको छ । त्यसैगरी गाउँपालिकामा रहेका तालहरू सहितको सीमसार क्षेत्र, वनजंगल तथा जैविक विविधताले गाउँपालिकाको विकासमा थप सम्भावना बोकेका छन्। यस गाउँपालिकाका मुख्य आर्थिक आधारहरू कृषि, साना व्यापार, नोकरी र विकल्पमा वैदेशिक रोजगार रहेको देखिन्छ।

१.५.५ भौगौलिक तथा प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

यस गा.पा.मा भएका प्राकृतिक श्रोत र साधनहरुमा व्यवस्थित तथा वातावरणमैत्री प्रविधि अपनाएर उचित प्रयोग गर्न सकेमा सो क्षेत्रले कतिपय ग्रामिण इलाकाहरुमा स्थानीय स्तरमा आवश्यक रोजगारीको स्थिति सृजना गर्न साथै स्थानीय श्रोत परिचालनमा समेत दिगोपना ल्याउन सकिने देखिन्छ।

गेरुवा गाउँपालिका १०७.२७ वर्ग कि.मि.मा फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको भूउपयोगको वर्गिकरण अनुसार वि.सं.२०७६ मा कृषि क्षेत्र (७१.५५ वर्ग कि.मि.) ले सबै भन्दा बढि क्षेत्र ओगटेको छ भने त्यसपछि क्रमशः जङ्गल क्षेत्र (१९.७९ वर्ग कि.मि.), नदी तथा ताल तलैया क्षेत्र (७.२८ वर्ग कि.मि.), बाँझो जमीन (६.३५ वर्ग कि.मि.), आवास क्षेत्र (२.१६ वर्ग कि.मि.), र घाँसे मैदान (०.१ वर्ग कि.मि.) रहेको छ। भू-उपयोगको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

भूमिको प्रकार, उपयोग	भूउपयोग (वि.सं.२०५७)	भू- उपयोग (% मा, २०५७)	भूउपयोग (वि.सं.२०७६)	भू-उपयोग (% मा, २०७६)	परिर्वतित क्षेत्रफल (वि.सं. २०५७-२०७६)
कृषि	७३.८८	६८.८९९	७१.६	६६.७	-२.३
नदी तथा ताल तलैया	५.९१	५.५१२	७.२८	६.७९	१.३७
जङ्गल	२२.२७	२०.७७	१९.८	१८.५	-२.५
बाँझो जमीन	५.०३	४.६९१	६.३५	५.९२	१.३२
झाडी तथा बुट्यान	०.०२	०.०१९	०.०१	०	-०
आवास	०.१११	०.१०४	२.१६	२.०१	२.०५
घाँसे मैदान	०.०१४	०.०१३	०.१	०.०९	०.०९
जम्मा	१०७.३	१००	१०७	१००	

श्रोत : प्राक्टिकल एक्शन, २०७७

तालिका नं. ५ : गाउँपालिकाको भू-उपयोगको विवरण

विगत दुई दशकमा, आवास क्षेत्र द्रुत गतिमा (०.११ बाट २.१६ वर्ग कि.मि.) बढेको छ। यसै अन्तरालमा, जङ्गल क्षेत्र २.४८ वर्ग कि.मि.ले घटेको छ।

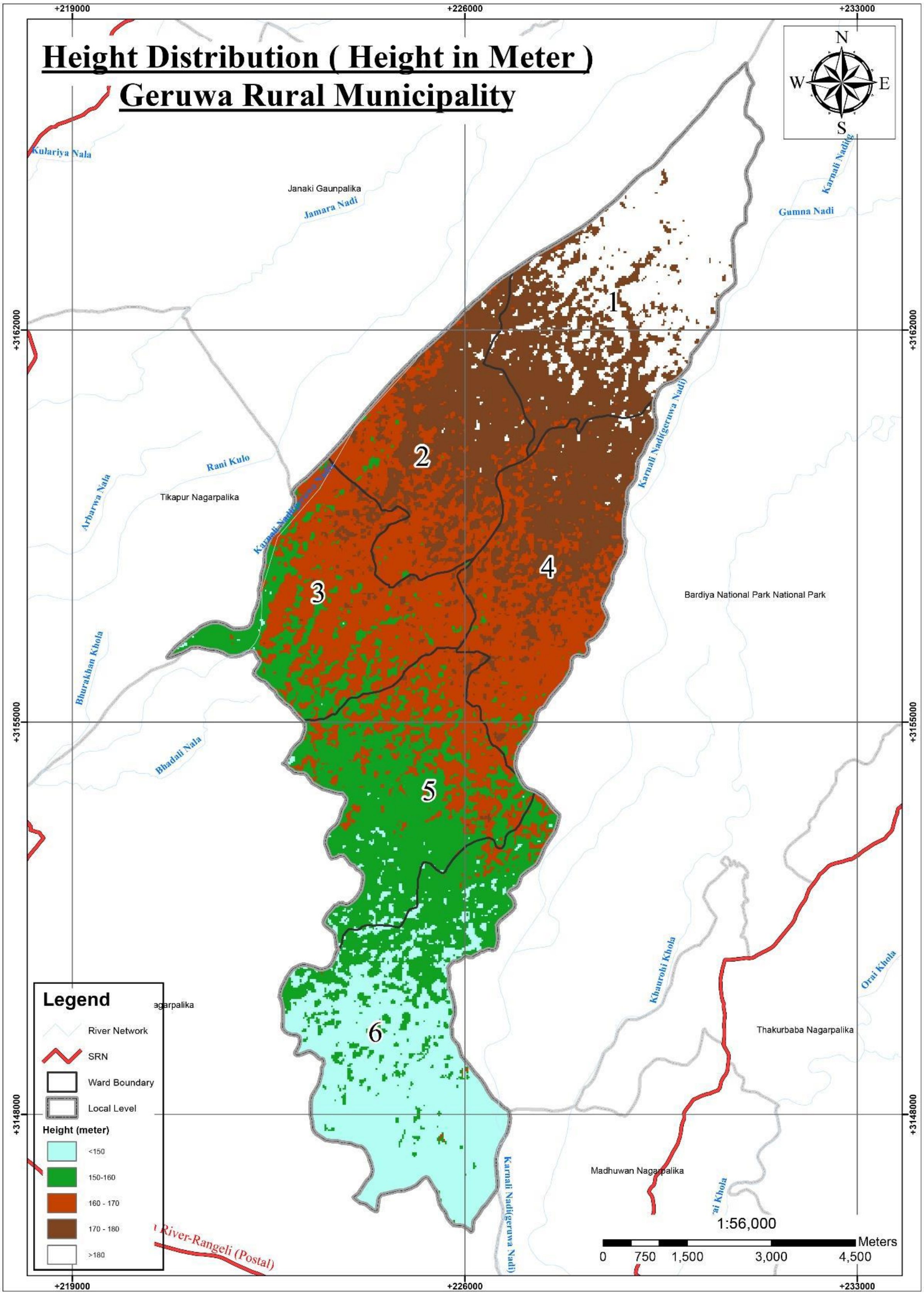

चित्र १ : गेरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग नक्सा (वि.सं.२०७६)

बेरोजगारी बढ्दै गइरहेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै यस गा.पा. को इच्छुक युवा वर्गलाई सिपमूलक तालिम प्रदान गरी एकिकृतरुपले स्वदेश मै रोजगारी सृजना गर्न सके गा.पा.को आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यस क्षेत्रको ठुलो योगदान पुयाउने प्रशस्त सम्भावना देखिन्छ। गाउँपालिकामा माटोको बनावट, खेतियोग्य जमिन, संरक्षित क्षेत्र, बस्तीयोग्य क्षेत्र आदिको विस्तृत अध्ययनको आधारमा गाउँपालिका बासीहरुको आर्थिक हैसीयत वृद्धि गर्न र वातावरणमा प्रतिकुल असर पर्न नदिन के-कस्ता उत्पादन प्रणाली तथा नीतिहरु अवलम्बन गर्न सकिन्छ, यस विषयमा विस्तृत अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१.५.६ मानवीय अवस्था

नेपालमा गरीबीको लघुक्षेत्र अनुमान, २०६८ अनुसार बर्दिया जिल्ला न्यून समृद्धिस्तर भएका जिल्लाहरूको श्रेणीमा पर्दछ। ७५ जिल्लाहरूमध्ये यो जिल्ला ४५ औँ स्थानमा रहेको छ र गरीबीको दर ८.१६ प्रतिशत रहेको छ। जिल्लामा गरिबीको रेखामुनि रहेको संख्या १,२१,१७८ रहेको देखिन्छ। गरिबीको दरको आधारमा सबैभन्दा माथिल्लो स्थान ओगट्न सफल कास्की जिल्लाको गरिबीको दर ४ प्रतिशत रहेको छ भने पुच्छारमा रहेको बाजुरा जिल्लाको गरीबीको दर ६४.१ प्रतिशत रहेको छ। जसको विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं ६

गरिबीको स्थान	गरिबीको दर (प्रतिशत)	गरिबीको विषमता (प्रतिशत)	गरिबीको गहनता (प्रतिशत)	गरीबहरूको संख्या
४५	२८.६६(८.१६)	७.०५(२.६१)	२.५३(१.०९)	१२११७८

श्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, सन् २०११

१.५.७ जलवायुजन्य, हावापानीको अवस्था र प्रभाव

बर्दिया जिल्लाको विपद्को इतिहास अध्ययन गर्ने हो भने भूकम्प, बाढी, हुरिबतास, चट्याङ, आगलागि, शीतलहर, महामारी, सर्पदंश र सडक दुर्घटना आदि मुख्य विपद्मा पर्दछन। सामान्य दृष्टीकोणले हेर्दा नेपालको तराई भू भागका जिल्लाहरु बाढी, हावाहुरी, आगलागि, शीतलहर, महामारी जस्ता प्रकोपहरुको अत्यन्तै जोखिममा रहेका छन्

१.५.७.१ सम्भाव्य प्रकोपको आँकलन तथा सम्भावित प्रभाव क्षेत्रको नक्शाङ्कन

यस गेरुवा गाउँपालिका विपद्को अवस्था विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी क्षति बाढी जन्य विपद् ले गरेको छ, जसको पूनरावृत्ति पनि उच्च रहेको छ। मूलतः बाढीले मानिषहरुको मृत्यू, घाइते, वेपत्ता हुने घरजग्गा डुवान गर्ने पर्ने र घर वाट विस्थापित हुने खेतियोग्य जमिन जमिन कटान/पटान गर्ने गरेको र यसबाट जिविकोपर्जन क्षेत्रमा प्रतिकुल असर भइ अस्थायी वा स्थायी रूपमा वर्षेनी यस गाउँपालिकाका सयै परिवार हरुका ५००० भन्दा जनसङ्ख्या विस्थापित हुने गरेका छन्। विगतका वर्षहरुलाई हेर्दा २०४०, २०५१, २०६३, २०६५, २०७०, २०७१,२०७४ र २०७८ कार्तिका २ गते /यसै वर्ष २०७९ असोज २३ गते गएको बेमैषमी वर्षाका कारण आएको बाढीको प्रभाव भएको देखिन्छ । मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व यस पालिकाको आर्को ठोलो विपद्को समस्यको रुपमा देखिएको छ विगतका वर्षहरुमा यसको जोखिम बढदै गएको पाइएको छ ।यस वाट मानिसहरुको मृत्यु, घाइते हुने र घरहरु क्षति हुने र खेति पातिहरु नष्ट गर्दा मानिषहरु कृषी क्षेत्रमा अस्रीत नभइ रोजगारका लागि दैनिक ज्यालादारी तथा अन्य देश हरुमा श्रम वेच्न वाध्य भएका छन त्यस बाहेक कोभिड-१९ , डैंगु, झाडापखाला जस्ता महामारी, हावाहुरी, शीतलहर, सुख्खा/खडेरी, आगलागी, चटयाङ, सडक दुर्घटना जस्ता प्रकोपबाट पनि उल्लेख्य मात्रामा क्षति भएको पाइन्छ।

तालिका नं. ७ : गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप जोखिम आँकलन

प्रदेश/जिल्ला/गा. पा./ न. पा.	सम्भावित प्रकोपको स्तर (१ निम्न- ५ उच्च)								सङ्टासन्नताको स्तर (निम्न, मध्यम, उच्च)
	बाढी	जंगलीजनावर आतंक	आगलागि	महामारी	भूकम्प	शीतलहर	हुरी बतास	सितलहर	
गेरुवा गाउँपालिका	५	५	३	३	५	५	४	३	उच्च

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, गेरुवा बर्दिया, २०७८

चित्र २ : प्रकोप सङ्टासन्नता स्तरीकरण नक्साङ्कन (Disaster Vulnerability Map-GIS)

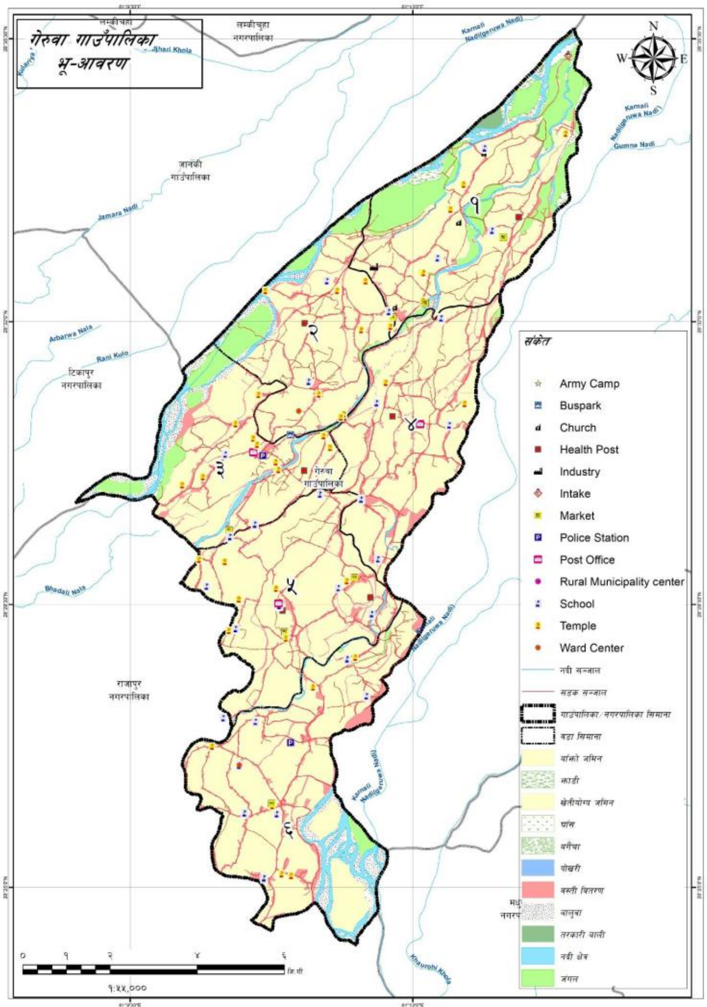

१.५.७.२ गेरुवा गाउँपालिकाको न्यूनतम र अधिकतम तापक्रम र वर्षाको विवरण

जल तथा मौसम विज्ञान विभागवाट प्राप्त गरेको टिकापुर स्थित मौसम मापन केन्द्रको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको वार्षिक औषत वर्षा १६५१.८ मिलिमिटर रहेको छ । विगत ४३ वर्षको वर्षाको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा वढी वर्षा सन् १९९७ मा २३१३ मिलिमिटर भएको थियो भने सवै भन्दा कम वर्षा सन् २०१९ मा ९६४ मिलिमिटर भएको थियो समग्रमा भने वार्षिक वर्षात ३.३५ मिलिमिटर प्रति बर्षको दरले घटिरहेको देखिन्छ। विस्तृत वार्षिक वर्षातको विवरण तल दिईएको छ ।

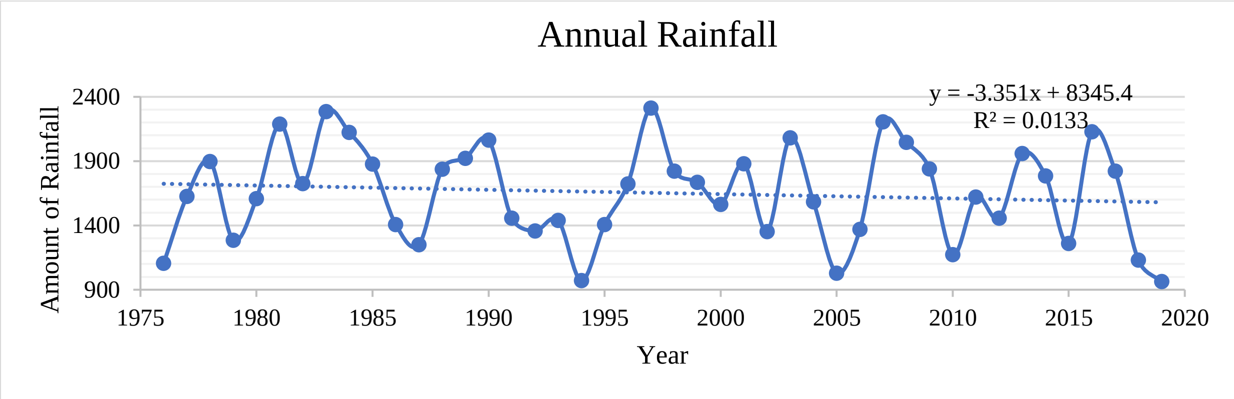

चित्र नं

वार्षिक औसत वर्षा टिकापुर (स्टेशन नं २०७ सन् घा१९७६ देखि २०१९ को तथ्याङ्क

मासिक वर्षातको विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा वढी वर्षा जुलाई महिनामा (औषत ४९९.२४ मिमि) हुने गरेको छ भने सबै भन्दा कम वर्षा डिसेम्बर महिनामा (३.०२ मिमि) हुने गरेको छ। मासिक वर्षातको विवरण तलको तस्विरमा देखाईएको छ।

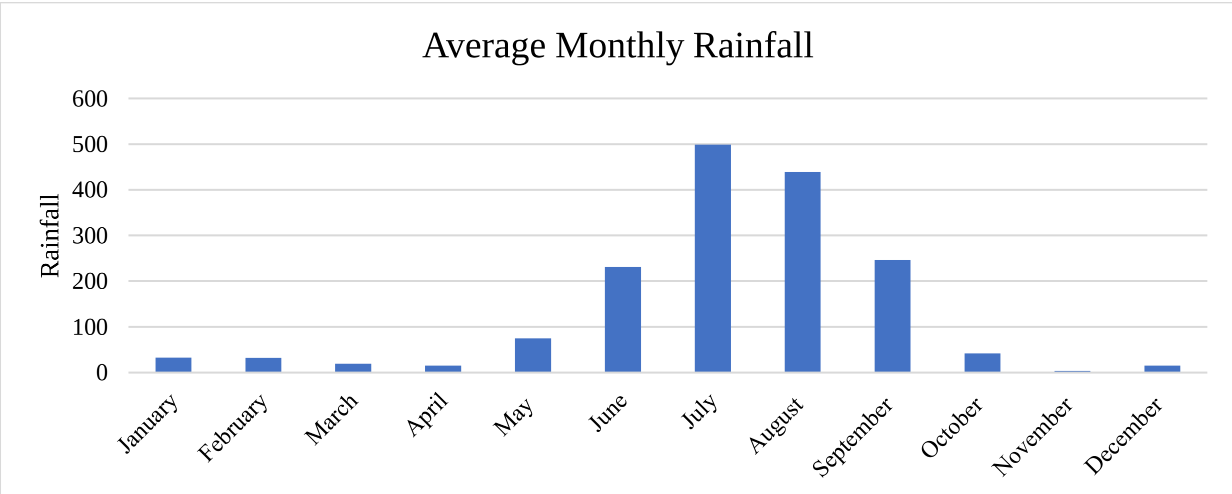

चित्र नं

मसिक औसत वर्षा टिकापुर (स्टेशन नं २०७ १९७६ देखि २०१९ को तथ्याङ्क

तापक्रमको तथ्यांक विश्लेषण गर्न सन् १९८८ देखि २०१९ सम्मको तथ्यांक प्रयोग गरीएको छ। यस अधिकतम तापक्रमको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको औषत तापक्रम २४.१४ डिग्री सेन्टिग्रेड रहेको छ भने औषत अधिकतम तापक्रम ३०.७४ डिग्री सेन्टिग्रेड र औषत न्युनतम तापक्रम १७.५४ डिग्री सेन्टिग्रेड रहेको छ। विगत ३० वर्षको तापक्रमको तथ्यांक विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा वढी तापक्रम सन् २०१२ जुन १३ मा २३१३ ४५ डिग्री सेन्टिग्रेड रहेको थियो भने सवै भन्दा कम तापक्रर्म सन् २०१३ जनवरीमा ० डिग्री सेन्टिग्रेड रहेको थियो । समग्रमा भने अधिकतम तापक्रम ०.०५ डिग्री सेन्टिग्रेड र औषत तापक्रम ०.०२३ डिग्री सेन्टिग्रेड प्रति बर्षको दरले बढिरहेको

देखिन्छ तथा न्यूनतम तापक्रम ०.०२ डिग्री सेन्टिग्रेड प्रति बर्षको दरले घटिरहेको देखिन्छ । वार्षिक अधिकतम, न्युनतम तापक्रम र औषत तापक्रम तलको चित्रमा देखाईएको छ ।

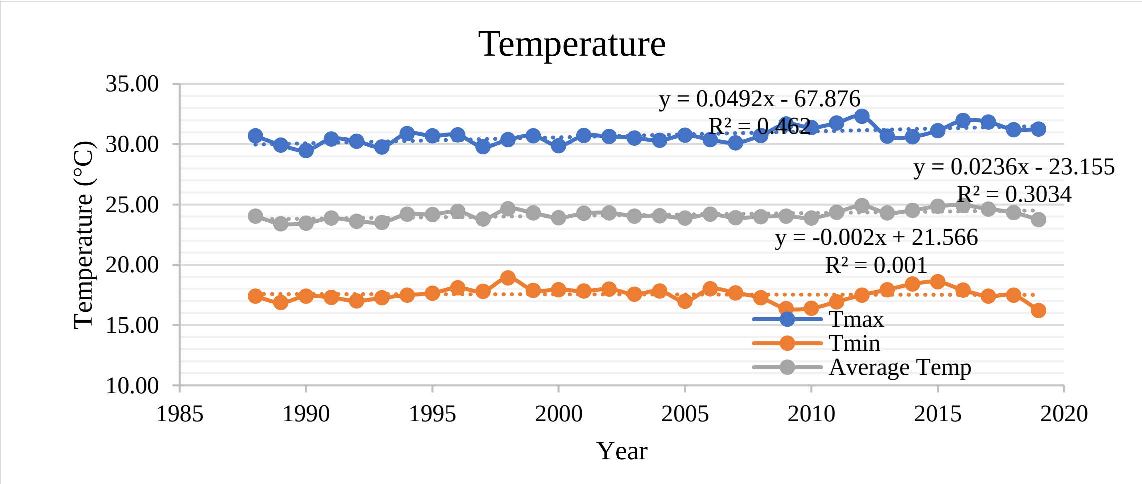

चित्र नं

बार्षिक न्यूनतम तापक्रम र अधिकतम तापक्रम टिकापुर (स्टेशन नं २०७ १९८४ देखि २०१९ को तथ्याङ्क

विगत ३० वर्षको तापक्रमको मासिक विश्लेषण गर्दा मे महिनामा औषत अधिकतम तापक्रम ३७.३६ डिग्री सेन्टिग्रेड सम्म पुग्छ भने सबैभन्दा कम औषत न्युनतम तापक्रम जनवरी महिनामा ७.१२ डिग्री सेन्टिग्रेट सम्म पुग्ने गरेको छ । वाह्रैमहिनाको अधिकतम तथा न्युनतम तापक्रम तलको तस्विरमा देखाईएको छ।

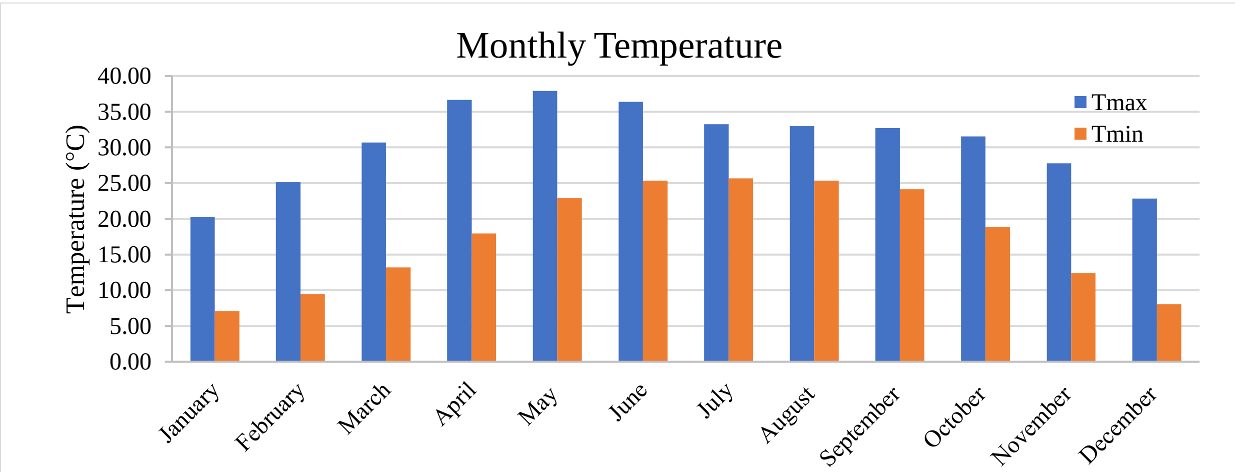

चित्र नं

मासिक न्यूनतम तापक्रम र अधिकतम तापक्रम टिकापुर (स्टेशन नं २०७ १९८४ देखि २०१९ को तथ्याङ्क

खण्ड ख : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको परिचय

२.१ पृष्ठभूमि

विश्व मानचित्रमा नेपाल विपद् जोखिमको दृष्टीकोणले उच्च जोखिम युक्त रास्ट्रको रुपमा लिइन्छ । समग्र प्रकोप जोखिमको हिसाबले २० औं स्थानमा, भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं स्थानमा, बाढी तथा पहिरोको जोखिमको हिसाबले ३० औं स्थानमा र जलवायु परिवर्तनको प्रभावको हिसाबले चौथौ स्थानमा पर्दछ । नेपाल बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागि, महामारी र जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट सङ्कटाभिमुख राष्ट्रको रुपमा पनि लिइन्छ । नेपालको भौगोलिक बनोटको आधारमा हिमाल, पहाड र तराईमा फरक फरक प्रकारका विपद्हरुको घटना घट्ने गरेको पाइन्छ । यस्ता विपद्हरुका कारण देशमा वर्सेनी ठुलो रुपमा धनजनको क्षति हुने गरेको । विपद् पूर्वतयारी कार्यहरु न्यून भएका कारण विपद्को ठुलो क्षति हुने गरेको छ । अत: देशलाई विपद् उत्थानशील राष्ट्र बनाउन स्थानीय स्तर देखि नै पहल हुनु जरुरी छ । यसै परिप्रेक्षलाई मध्यनजर राखी संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका,२०७४ (पहिलो मस्यौदा र २०७६ दोस्रो मस्यौदा) तयार गरी लागु गरेको छ । यसै निर्देशिकालाई आधार मानेर गेरुवा गाउँपालिकाको विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रियाको कार्य थालनी भएको छ ।

२.२ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

२.१.१ दीर्घकालिन सोच

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापनका कार्यलाई संस्थागत गरी विपद् उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्ने यसको दीर्घकालीन सोच हुनेछ ।

२.२.२. लक्ष्य

स्थानीय स्तरमा विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिमबाट उत्पन्न हुने मृत्युदर, प्रभावितहरुको संख्या, भौतिक सम्पतिमा हुने क्षतिलाई कम गदै स्थानीय विकास प्रक्रियामा मूल प्रवाहीकरण गरी उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु यस योजनाको लक्ष्य हुनेछ ।

२.२.३ उद्देश्य

स्थानीय समुदायको जोखिमताको विश्लेषण गरी सोको आधारमा सहभागितामूलक विपद् व्यवस्थापन योजना तयार गर्नुका साथै समुदायको अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु यस योजनाको मुख्य उद्देश्य हो । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू तपसिल वमोजिमका रहेका छन :

- समुदायस्तरमा प्रकोप र विपद् सम्बन्धी सचेतीकरण गर्दै स्थानीय स्तरको प्रकोप व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास गराउने ।
- गेरुवा गाउँपालिकामा संचालन हुने विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रमहरुमा एकरुपता ल्याउने
- स्थानीय निकाय, समुदाय र सरोकारवालाको प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागिता बढाइ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्यका कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- प्रकोपको नक्साङ्कन नक्साङ्कन गरी समुदायमा रहेको प्रकोप, सङ्कटासन्नता र क्षमताको पहिचान गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरु संचालन गर्ने ।
- विपद् सङ्कटासन्न समुदायका साथै पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको जोखिमता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरी अनुकूलन क्षमतामा अभिबृद्धि गर्ने ।
- सम्बन्धित निकायहरू बीच मूलप्रवाहीकरणका निम्ति समन्वय गराउनुका साथै अनुकूलन योजनाहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गराउने
- विपद् सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदर्शनी, प्रवर्धन एवम् अभ्यास गराउने ।

- समुदाय स्तरमा गठन भएका विपद् व्यवस्थापन समिती तथा अन्य विपद् सँग काम गर्ने स्थानीय संघ संस्थाहरुको क्षमता विकास गर्ने उनीहरुलाई थप उत्तरदायी बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन, जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन र वातावरणीय सवालहरूमा गेरुवा गाउँपालिका स्तरमा प्रभावकारी रूपमा कार्य गर्न समानुपातिक समावेशी एवं समन्वयात्मक संरचनाको निर्माण गर्ने ।

२.२.४ रणनीति

क) योजना निर्माणका सबै प्रक्रियामा समुदायका अति जोखिममा रहेका समूह तथा वर्गको समानुपातिक सहभागितालाई सुनिश्चित गरी योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

ख) स्थानीय विपद् जोखिम लेखाजोखा तथा नक्साङ्कन गर्दा अति जोखिम तथा संवेदनशील स्थानमा रहेका बस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरणका लागि प्रोत्साहन गर्ने ।

ग) बाढी तथा अन्य विपद्बाट हुने मानवीय तथा भौतिक क्षतिलाई रोक्नका लागि बाढीको पूर्वसूचना प्रणालीको स्थापनाका लागि समन्वय तथा सहकार्यको पहल गर्ने ।

घ) समुदायमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय ज्ञान, सिप, श्रोत र साधनको उपयोग गर्ने ।

ङ) स्थानीय सरकारको विकास निर्माण योजना प्रक्रियामा जलवायु परिवर्तन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणको मूलप्रवाहीकरण गर्न र अन्य संघ संस्थाहरूसँग तालमेल गरी एकिकृत रुपमा सम्बोधन गर्ने

२.३ योजनाको आवश्यकता तथा महत्व

स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापनका लागि विगत केही वर्षदेखि न्यूनिकरणका कार्यहरु सम्पन्न गरिँदै आए पनि त्यसलाई व्यवस्थित तरिकाले सम्पन्न गरी आशातित उपलब्धी हाशिल हुन नसकेको सन्दर्भमा यो योजनाले समुदायमा विद्यमान जोखिम कम गर्न उल्लेखनीय योगदान गर्नेछ भन्ने अपेक्षा राख्दछ । विशेष गरेर पूर्वतयारी, आपतकालीन प्रतिकार्य र पुर्नलाभका कार्यहरु गर्न यो योजनाले सहयोग गर्दछ । जस अर्न्तगत निम्न बुदाहरु प्रमुख रुपमा लिन सकिन्छ ।

क) विपद् व्यवस्थापनका लागि सरोकार वालाहरुसंग सम्बन्ध विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउँदछ ।

ख) मानवीय, आर्थिक तथा अन्य श्रोत साधन पहिचान एवं सङ्कलनमा मद्दत गर्दछ ।

ग) सङ्कटाभिमुखता न्यूनिकरण गर्न आधार तयार गर्छ ।

घ) पूर्व सावधानी अपनाई प्रकोप प्रभावित हुनसक्ने ठाउँका मानिसहरुलाई सुरक्षित स्थानमा लैजाने पूर्वतयारीको खाका तयार हुनेछ ।

ङ) विपद्को समयमा उद्दार गर्न चाहिने वस्तुको जोहो गर्न, हराएका मानिसहरुको खोजी गर्न र राहतका क्रियाकलापहरु अघि बढाउन सामुहिक सक्रियता बढाउनेछ ।

च) प्रकोप पीडितको लागि तुरुन्तै आवश्यक पर्ने उपचार, खाने, बस्ने, लगाउने व्यवस्थाका लागि पूर्वयोजना बन्नेछ ।

छ) पुन:स्थापना र पुर्ननिर्माणका काममा टेवा पुयाऊनेछ ।

ज) योजनामा विपद् व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु पहिचान भएको हुदा यसले गरिबी निवारण, प्राकृतिक सम्पदा संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा समेत मद्दत पुयाउनेछ ।

झ) विपद्को समयमा समाजमा उत्पन्न हुनसक्ने हिंसा लगायत अन्य अवाक्षित गतिविधिहरु नियन्त्रण गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

ञ) गेरुवा गाउँपालिकाको जोखिम, सङ्कटासन्नता र क्षमताको अवस्था विश्लेषण गर्न सहयोग गर्नुका अतिरिक्त गेरुवा गाउँपालिकाको खोज अध्ययन गर्न चाहनेहरुका लागि यो दस्तावेज द्वितीय श्रोतको रुपमा प्रभाीकारी हुन सक्नेछ ।

२.४ योजनाको सीमा

स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जानकारी, विगतका घटनाका अनुभवहरु तथा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरुको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा भएका ज्ञान, सिकाई र बुझाईमा आधाारित रही साथै गेरुवा गाउँपालिकाको सबै वडाहरुमा सहभागितामूलक सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका औजारहरु प्रयोग गरेर आएका तथ्याङ्कहरुको आधारमा यो योजना निर्माण गरिएको छ ।

- तथ्याङ्क सङ्कलनको क्रममा विगतका वर्षहरुमा भएका विपद्का घटनाहरु तथा त्यसबाट भएको क्षतिको सम्पूर्ण यथार्थ विवरणहरु प्राप्त गर्न कठिनाइ भएकोले वडाको सङ्कटासन्नताको स्तर निर्धारण, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको तर्जुमा, विपद् जोखिम न्यूनिकरणका गतिविधिहरु तथा बजेट निर्धारण गर्दा केही लचकता अपनाइएको छ ।
- योजना अन्तर्गत बनाएका गतिविधिहरुको कार्यान्वयनका लागि बढी मात्रामा बाहिरी श्रोतको भर पर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ । जसले गर्दा बाह्य श्रोत प्राप्त नभएमा योजनाको कार्यान्वयनमा नकारात्मक असर पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।
- बिभिन्न सरोकारवालासँग भएको स्रोतहरुलाई परिचालनमा सकारात्मक भए पनि सरकारी र गैरसरकारी संस्थाहरुको आर्थिक वर्ष र योजना तर्जुमा समय अगाडि पछाडि पर्नाले समपुरक कोषमा समस्या परिरहेको छ ।
- विभिन्न विपद्हरुबाट हुने क्षतिलाई सीमित श्रोत र साधनबाट न्यून गर्न चुनौती रहेको छ ।

२.५ योजना निर्माण कार्यविधि

स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जानकारी, विगतका घटनाका अनुभवहरु तथा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरुको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा भएका ज्ञान, सिकाई र बुझाईमा आधारित रही साथै गेरुवा गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा सहभागितामूलक सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका औजारहरु प्रयोग गरी आएका तथ्याङ्कहरुको आधारमा यो योजना निर्माण गरिएको छ । नेपाल सरकारको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना राष्ट्रिय संरचनाले तय गरेका प्रक्रिया तथा चरणहरुको आधारमा स्थानीयस्तरमा नै विभिन्न सहभागितामूलक बिधि तथा औजारहरुको प्रयोग गरी सोही विश्लेषणको परिणाम अनुसार यो योजना तयार गरिएको छ । समुदाय स्तरमा प्रत्यक्षरुपमा समुदायसंग बसेर छलफल गरिएको र छलफलका आधारमा आएका सूचनाहरुलाई लिपीबद्ध गर्ने कार्य गरिएको हो । नेपाल सरकारको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका अनुसार यो योजना निर्माण गर्दा तपशिल बमोजिमको चरणहरु अवलम्बन गरिएको हो ।

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया

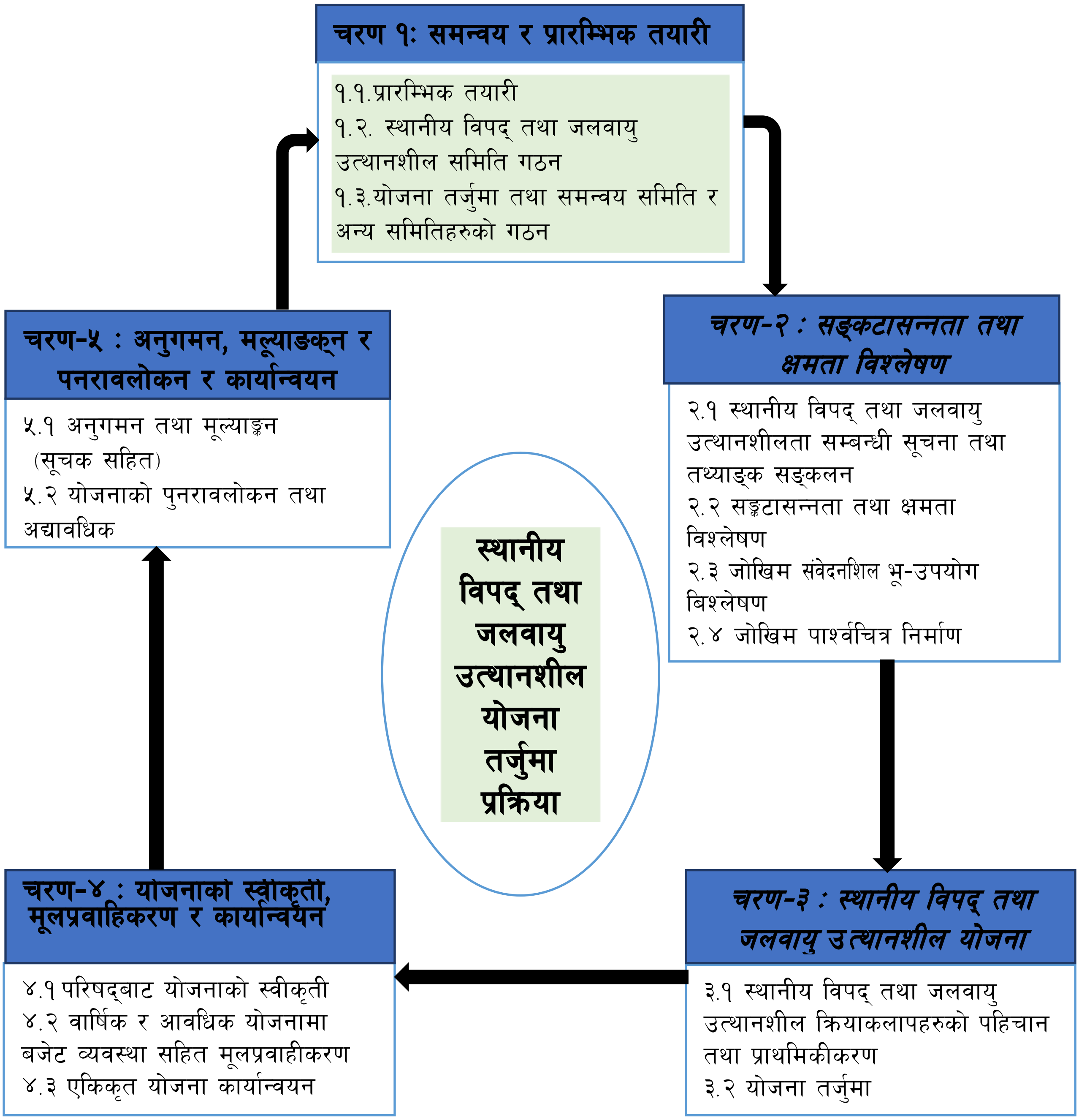

चित्र ६: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा प्रक्रिया

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ को मस्यौदा अनुसार यो योजना तर्जुमा गर्दा वडा र समुदायका प्रभावित तथा सङ्टासन्न समुदायको प्रत्यक्ष र समावेशी सहभागिता सुनिश्चित हुने गरी समावेशी सहभागितामूलक र यर्थाथ परक बनाउन निम्न अनुसारका प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरिएका छन् ;

समुदाय स्तरमा सूचना सङ्लन र सङ्टासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण : यस क्रियाकलाप अन्तर्गत गेरुवा गाउँपालिका अर्न्तगतका ६ वटा वडाहरुका .... समुदायलाई वडा अनुसार नजिकका पायक पर्ने समुदायहरुलाई .... स्थानमा समुदाय र वडाहरूको विपद् सम्बन्धी सूचना तथा समुदायसँग भएका क्षमताको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य गरियो । सङ्कासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण गर्न सामाजिक श्रोत तथा प्रकोपको नक्शाङ्कन, ऐतिहासिक तथ्याङ्क, प्रकोप स्तरीकरण, स्रोतको विश्लेषण, मौसमी पात्रो, बाली पात्रो, प्रकोप पात्रो, समस्या बृक्ष विश्लेषण, संस्थागत विश्लेषण

प्रत्यक्ष अवलोकन भेटघाट तथा छलफल जस्ता सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका औजारहरूको प्रयोग गरिएको थियो ।

वडा स्तरिय सूचना सङ्कलन र सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणको पुनरावलोकन : यस क्रियाकलाप अर्न्तगत वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण तथा अभिमुखीकरणको क्रममा सहभागी भएका सहभागीहरू तथा वडा स्तरीय विपद् व्यिस्थापन समितिबाट सामाजिक र आर्थिक सूचनाहरू, समुदायमा विध्यमान प्रकोपहरू र विपद्को ऐतिहासिक विवरण समेत प्रमाणीकरण गरिएको थियो र योजना निर्माणका लागि वडाभित्र स्थान र क्रियाकलापहरु समेत पहिचान गरिएको थियो । वडा स्तरीय सूचना सङ्कलन तथा प्रमाणीकरण कार्यशाला बैठकमा समुदाय स्तरबाट प्राप्त सूचनाहरुको समेत पुनरावलोकन गरिएको थियो । मुख्य रुपमा मौसमी पात्रो, बालि पात्रोहरुलाई समेत अध्यावधिक गरिएको थियो । समुदाय स्तरमा पहिचान भएका मुख्य प्रकोप हरुको प्रकोप न्यूनीकरण योजना तर्जुमा गर्ने काम समेत वडा स्तरमा सम्पन्न गरिएको थियो । वडा भित्रका समुदायहरुलाई प्रकोप सङ्कटासन्नताको हिसाबले उच्च, माध्यम र न्यून सङ्कटासन्न समुदायको रुपमा पहिचान गरी सोहि अनुसार योजनाको प्राथमिकीकरण समेत वडा कार्यशालामा गरिएको थियो ।

तालिका नं ८ : वडा स्तरीय सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी विवरण

मिति	वडाहरु	कार्यक्रम संचालन स्थान	गरिएका क्रियाकलापहरु
२०७९/१२/०३ र ०४ गते	१,२ र ३	पाताभार	सूचना प्रमाणीकरण, सुझाव सङ्कलन र योजना निर्माण कार्यशाला गोष्ठी
२०७९/१२/०५ र ०६ गते	४, ५ र ६	मनाउ	

गाउँपालिकाको योजनाको खाका लेखन कार्य : समुदाय तथा वडा स्तरबाट प्राप्त सूचना र गेरुवा गाउँपालिका सम्बन्धी अन्य दस्तावेजहरुको अध्ययन गरी योजनाको खाका लेखन को कार्य सुरु गरिएको थियो । यो खाकालाई पालिका स्तरमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र अन्य सरोकारवालाहरु संग सांझा गरी, उनीहरु बाट प्राप्त सुझाव र बाकी सूचना तथा विस्लेषण र पालिकाको संयुक्त योजना हरुलाई एकत्रित गरी योजना लाई अन्तिम रुप दिइएको छ ।

गाउँपालिका स्तरमा प्रस्तुति सुझाव सङ्कलन तथा योजना निर्माण बैठक : समुदाय र वडा स्तरबाट प्राप्त सूचना, गेरुवा गाउँपालिकामा तयार पारिएका विभिन्न दस्तावेजहरु र अन्य सम्बन्धित विभिन्न दस्ताबेजहरुको अध्ययन गरी निर्देशिका बमोजिमको योजनाको खाका तयार पारियो । योजना निर्माणको उद्देश्य, यसको नीतिगत व्यवस्था र समुदाय र वडाबाट प्राप्त सूचनालाई गाउँपालिका स्तरको कार्यशाला गोष्ठीमा प्रस्तुत गरियो । २०७९ सालको …….. ३ र ४ गते आयोजना गरिएको गाउँपालिका स्तरीय सूचना प्रमाणीकरण, सुझाव सङ्कलन र योजना निर्माण कार्यशाला गोष्ठीमा बृहतछलफल पश्चात प्राप्त सुझावहरुलाई समेत समावेश गरी योजनालाई अन्तिम रुप दिइयो ।

२.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति

क) यस योजनालाई गाउँपालिकाबाट अनुमोदन गरी कार्यान्वयन गरिनेछ साथै वडाको परिषदबाट अनुमोदनका लागि समेत समन्वय गरिनेछ ।

ख) गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयले यस योजनाको पुनरावलोकन तथा समीक्षा प्रत्येक वर्ष गर्नेछ साथै उक्त योजनालाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक २ वर्षमा बृहत पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक समेत गरिनेछ ।

ग) समुदाय स्तरका कार्यदलको तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायू परिवर्तनको क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवाला संघसंस्थाहरुको सहभागितामा जोड दिइनेछ। विपद्को समयमा कार्यदलका तालिम प्राप्त सदस्यहरुलाई परिचालन गरिनेछ।

घ) योजना कार्यान्वयनको लागि गाउँपालिकाबाट बजेट छुट्याइनेछ भने सरकारी कार्यालय, जि.स.स. तथा अन्य दातृ निकायसंग समन्वय गरिनेछ । वडामा गरिने विकासका कार्य विपद् पूर्वतयारीका लागि मध्येनजर गरेर गरिनेछ।

ङ) स्थानीय ज्ञान, सिप, विधि, प्रविधि र श्रोत तथा साधनको अधिकतम उपयोग गरी विपद् जोखिम तथा जलवायु उत्थानशील योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

च) योजनाको कार्यान्वयन भए नभएको स्थानीय विपद् व्यस्थापन समिति, गाउँपालिका तथा वडा कार्यालय, जिल्ला विपद् व्यस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति तथा नेपाल रेडक्रस र अन्य विभिन्न सहयोगी गैह्रसरकारी संघ-संस्थाबाट नियमित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरिनेछ।

२.७ स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कन

समुदायमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको निर्माण पश्चात त्यसको उचित कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहमा एउटा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको गठन गरिने छ। त्यस समितिले स्थानीय स्तरका कार्यालयहरू सँग समन्वय र सहकार्य गरी अनुगन तथा मूल्याङ्कनका सिद्धान्तहरूलाई अनुशरण गरी योजनाको नियमित अनुगमन तथा निश्चित समयाअवधिमा मूल्याङ्कन गर्ने छ। गेरुवा गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तथा अनुगमन मूल्याङ्कन समितिले स्थानीय तहमा यस योजना बमोजिम सचांलित योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रगति निरिक्षण गर्ने, कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा देखिएका समस्या तथा कमी कमजोरीलाई सुधार गर्दै छिटो समाधानका लागि समन्वयात्मक र रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्नेछ । कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गर्दा सार्न्दभिकता, कार्यकुशलता, प्रभावकारिता, अपेक्षित उपलब्धी हासिल, दीर्घकालीन परिवर्तन जस्ता मूल्याङ्कनका सिद्धान्तको आधार अवलम्बन गरिनेछ।

२.८ योजनाको अध्यावधिकता

यस योजना, कार्यान्वयका क्रममा भएका पाठ सिकाइ, अनुभव, चुनौती र सुधार गर्नुपने विषय वस्तुलाइ समावेश गरी सहज र प्रभावकारी बनाउनका लागि निर्देशिका बमोजिम बनाइएको योजनालाई २/२ वर्षको अवधिमा आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक गरी लागु गरिने छ।

खण्ड ग : प्रकोप, सङ्कटासन्नता, क्षमता र जोखिम विश्लेषण

३.१ ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण

गाउँपालिकाको भएको भौतिक, सामाजिक र धारणागत संकटासन्नता र कमजोर क्षमताका कारण बहुप्रकोपको अवस्थामा रहेको छ । बाढीरडुवानरकटान जङ्गली जनावर वाट हुने क्षति यस पालिकाको मुख्य प्रकोप तथा समस्याको रुपमा रहेको छ ।चिसापानी क्षेत्रबाट कर्णाली नदी दुई दिशा छुटिएको छ। कर्णाली नदी दुईतिरबाट भएर जाँदा बिचमा बनेको टापुमा गेरुवा गाउँपालिका रहेको छ विगतका वर्षहरुलाई हेर्दा २०४०, २०५१, २०६३, २०६५, २०७०, २०७१, २०७४, २०७८ र हालै २०७९ असोज २३ गते गएको बाढीको प्रभाव तथा २०७२ वैशाख १२ गते गएको विनासकारी भुकम्प तथा प्रत्यक वर्षका विपद् घटना र २०७४ सालको वाढी लाई मध्य नजर गर्दाप्राय वर्ष डुवानमा पर्ने गरेको छ जसले ठूलो संख्यामा बालीनाली, बसोबास तथा पशुचौपायामा प्रत्यक्ष असर गर्ने गरेको छ भने स्वास्थ्य र आयजिविकामा प्रतिकुल असर गर्ने गरेको पाइन्छ ।यस गाउँपालिकाको वडा नं.१ सर्खोल देखि राजापुर गाउँपालिका वडा नं. १० कोठियाघट सम्म गेरुवा नदिमा १५ देखि २० फिट उचाई तथा १५ देखि ५० फिट चौडा भएको बाँधको निमार्ण गरी ठाउँ ठाउँ मा गेटको निमार्ण गरि वर्षातको समयमा जम्मा भएको पनि निसासमा सहज हुने देखिन्छ । यस गाउँपालिकाको दोस्रो तथा प्रमुख प्रकोपको रुपमा रहेको जंगलीजनावरको वर्षेनी लगाइएकोको अन्न वाली, घर तथा मानविय क्षतिगरेको पाइन्छ । बर्दिया राष्ट्यि निकुञ्जमा संग जोडिएकाकारणले जंगली हात्ति हरुको आतंक अत्याधिक रहेको पाइन्छ यसको व्यवस्थापनको लागि एक हत सम्म वाधले व्यवस्थापन गर्ने भएकता पनि त्यस वाधँ माथी **(क्यानेल तार)**यस गाउँपालिकाको वडा नं.१ सर्खोल देखि राजापुर नगरपालिका वडा नं. १० कोठियाघाट सम्म गर्नुपर्ने देखिन्छ । जंगलीजनावरले विषेश गरि वडानं. १, ४,५,६ लाइ उच्च जोखिमा तथा अन्य वडाहरु मध्यम जोखिममा रहेको छ ।

बढ्दो शहरीकरण, भवन निर्माण आचार संहिताको पालनामा कमी, सचेतनामा कमी, पूर्व तयारीका गतिविधिहरुमा कमी जस्ता कारणले भूकम्पको जोखिम दिनानुदिन थपिदो क्रममा रहेको छ । यस प्रकोपबाट सार्वजनिक तथा नीजि भौतिक संरचनाहरु बढी जोखिममा रहेका छन् जसले मानिसको मृत्यु तथा घाईते हुने, स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर हुने, जिविकोपार्जनमा समस्या जस्ता जोखिमहरु उच्च रहेको छ । सचेतनाको अभाव, लापरवाही र एकै स्थानमा जोडिएर बनेका घरहरु, प्रजलनशिल निर्माण सामाग्रीको प्रयोगबाट बनेका घरहरु, परम्परागत सोच, गुइठाँलाई इन्धनका रुपमा प्रयोग गरिने परम्परा र असुरक्षित विद्युत प्रयोजन गर्ने अभ्यासका कारण आगलागी पालिकाको अर्को प्रकोपको रुपमा रहेको छ । बढ्दो जनसंख्या, नियमित सरसफाईको अभाव, शौचालय प्रयोगमा कमी, अव्यवस्थित ठोस तथा तरह फोहर व्यवस्थापन संयन्त्र, ढल निकासको समस्या, पानी निकासको समस्याबाट सिर्जत डुवानको समस्या, मौसममा आएको फरकपना, खानपीन व्यवहारमा आएको परिवर्तन, खुला खाद्य पदार्थको वेचविखन तथा प्रयोग, सचेतनामा आभाव र सेवा पहुँचमा अभाव जस्ता कारणले विभिन्न समुदायहरु स्वास्थ्य समस्याबाट गुज्रेको पाइन्छ जसले झाडापखाला, डेन्गु, आखाँ तथा छालाजन्य रोगहरु जस्ता समस्याहरुको लाई थप समस्याको रुपमा सिर्जना गरेको छ । बढ्दो सवारी चाप, अव्यवस्थित सवारी पार्किङ, ट्राफिक नियमबारेको सचेतनामा कमी तथा लापरवाही, साघुँरा सडक र सडक पुननिर्माण तथा सुधारमा कमजोरीका कारण सडक दुर्घटना पालिकाकाको अर्को समस्याको रुपमा रहेको छ । मौसमा आएको परिवर्तनका कारण विगत ५-६ वर्ष यताबाट बढ्न गएको चिसोपना र जाडो समयमा भएका वृद्धिका कारण, मौसमी सुचना पहुँचमा अभाव र पूर्वतयारीको कमीले शितलहर यस पालिकाको अर्को प्रमुख समस्याको रुपमा देखा परेको छ । यस्तै मौसमि हावाहुरी अन्नबालीमा पार्ने प्रभावका कारण यी समस्याहरुले पालिकाको जिविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष प्रभाव गर्ने गरेको देखिन्छ ।

३.२ प्रकोपको पहिचान तथा स्तरीकरण

यस गेरुवा गाउँपालिकामा बिगतमा घटेका विपद्का घटनाका अधारमा प्रभाव पार्न सक्ने प्रकोप तथा जलवायुजन्य घटना छनौट गरि स्तरीकरण गरिएको छ । वडामा विगतमा भएका र भविष्यमा आइपर्नसक्ने प्रकोप तथा जलवायुजन्य घटना र जनधनको क्षति तथा उपलब्ध क्षमताका आधारमा प्रकोप पहिचान गरी स्तरीकरण गरीएको छ। स्तरीकरणका आधारमा प्रमुख प्रकोपहरुको व्यवस्थापन योजना छनौट गरि त्यसको कार्यान्वयन गर्दा सहज हुने हुँदा प्रकोपको स्तरीकरण गरिएको हो। भूकम्प नेपालकै पहिलो प्रकोप भएकोले यहाँको लागि पनि प्रमुख प्रकोपमा नै राखिएको छ। सबै वडाका अलग-अलग सूचीलाई एकीकृत गरेर नगरपालिकाभित्र हुने प्रकोपको सूची र स्तरीकरण निम्न बमोजिम गरिएको छ।

तालिका नं. ६ : पालिकास्तरीय प्रकोपको स्तरीकरण (pair ranking)

प्रकोपरसमस्या	बाढी	जंगली जनावर	आगलागी	सडक दुर्घटना	हावाहुरी	शितलहर	माहामारी	खडेरी	जलवायु परिवर्तन
बाढी		बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
जंगली जनावर			जंगली	जंगली	जंगली	जंगली	जंगली	जंगली	जंगली
आगलागी				सडक	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी	आगलागी
सडक दुर्घटना					सडक	सडक	सडक	सडक	सडक दुर्घटना
हावाहुरी						हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी	हावाहुरी
शितलहर							शितलहर	शितलहर	शितलहर
माहामारी								माहामारी	माहामारी
खडेरी									खडेरी
जलवायु									
जम्मा अंक	८	७	५	६	४	३	२	१	०
स्तर	१	२	४	३	५	६	७	८	९

यो योजनाले समग्र गाउँपालिकालिकालाई सम्वोधन गर्ने भएकाले मुख्य मुख्य ९ वटा प्रकोप तथा समस्यालाई स्तरिकरण गरिएको छ । यस अन्तर्गत **बाढी र डुवान र कटान** प्रमुख प्रकोप तथा समस्याको रुपमा देखिएको छ भने **जंगलीजनावरको आतंक** दोस्रो समस्याका रुपमा स्तरिकरण भएको छ । बढ्दो सवारी चापका कारण हुने गरेको **सवारी दुर्घटना** तेस्रो जोखिमका रुपमा लिइएको छ यसरी नै विगतको प्रभाव र भविश्यमा पार्न सक्ने असरका आधारमा र **आगलागी चौथो, महामारी पाँचौ, शितलहर छैठौ, हावाहुरी सातौ, खडेरी आठौमा र जलवायु परिवर्तन नवौमा** स्तरिकरण भएको छ । नेपालको भौगोलिक अवस्था, नेपालको विगतको अनुभव र भविश्यमा हुन सक्ने सम्भावनाको आंकलन र नेपाल सरकारको नीतिगत ब्यवस्था अनुसार **भूकम्पको जोखिमलाई** स्तरिकरणमा नराखिएता पनि यस जोखिमलाई पहिलो जोखिमको रुपमा लिइएको छ ।

३.३ प्रकोप तथा सामाजिक श्रोत नक्शाङ्कन

प्रकोप तथा सामाजिक श्रोत नक्साङ्कन गर्दा खोला तथा नदीनाला, पोखरी, खेतीयोग्य जमिन, बाटो तथा सडक सञ्जालहरू, सामुदायिक भवनहरू, विद्यालय, स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरू, कलकारखाना, वनजङ्गल, गाउँपालिका भवन, बिजुली, खोला र संरक्षित आश्रय स्थलहरू वा आश्रयस्थलका लागि उपयुक्त क्षेत्र, पक्की बाँध, वृक्षारोपण गरिएका क्षेत्र, खानेपानी मुहान, खेतीपाती, बसोबास क्षेत्र, प्रकोप सङ्कट ग्रस्त क्षेत्र, सवेदनशील क्षेत्रहरु समेत नक्सामा देखाउन खोजिएको छ । प्रकोप तथा स्रोत नक्साङ्कन वडा तथा गाउंपालिका स्तरीय भेलाबाट तयार पारिएको हो । सहभागितामूलक विधिवाट तयार पारिएको गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप तथा सङ्कटासन्नता नक्सा चित्र ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। सहभागितामूलक विधिवाट तयार पारिएको वडा अनुसारको नक्साङ्कन अनुसूचि ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

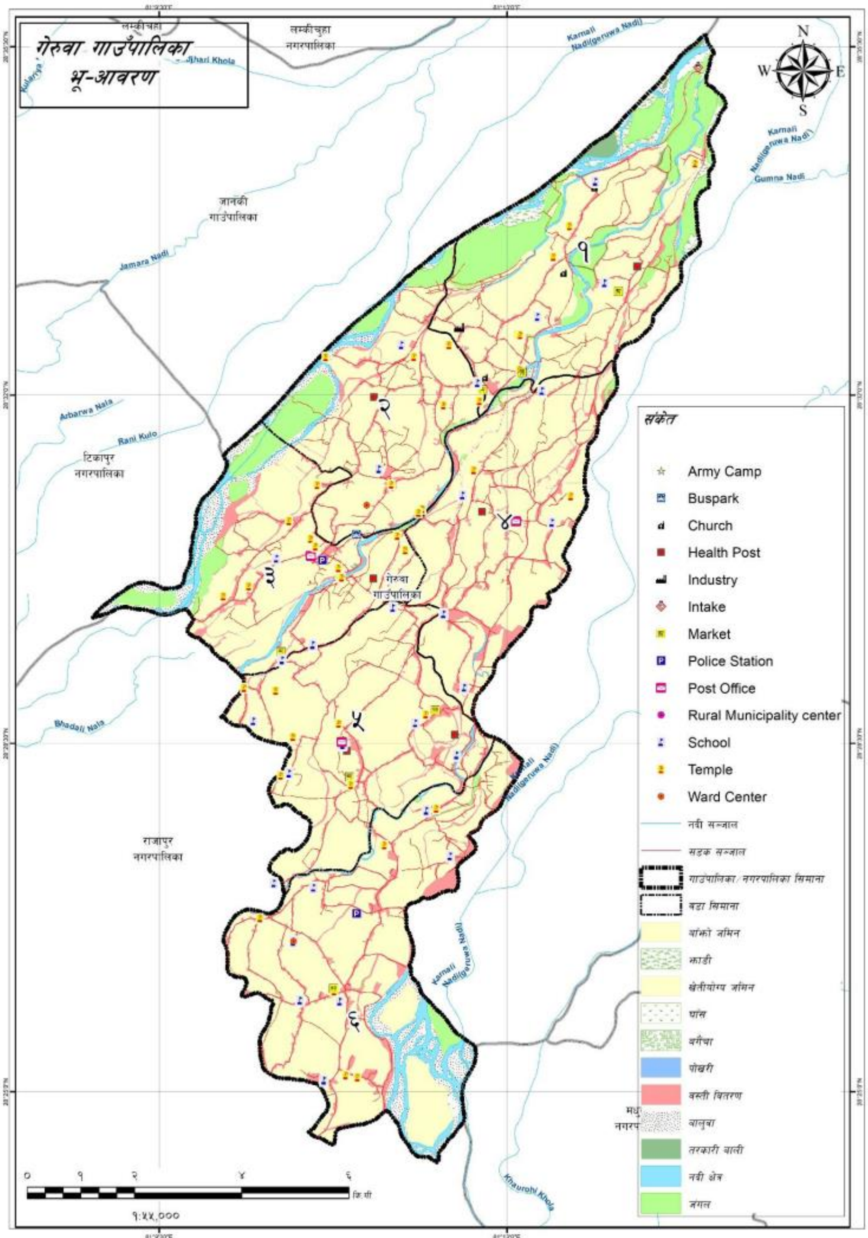

चित्र ७ : गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप तथा सामाजिक श्रोत नक्साङ्कन

३.४ प्रकोप, बालीनाली तथा बनस्पति पात्रो

समुदाय र वडा स्तरमा गरिएको छलफल अनुसार गाउँपालिका भित्रमा कुन समयमा कुन प्रकोप हुन्छ भनेर छलफल गरी प्राप्त सूचनालाई यहा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रकोप, बालीनाली तथा बनस्पति पात्रो र मौसमी पात्रो समुदाय र वडा अनुसार खासै फरक नहुने हुनाले अहिले यहाँ प्राप्त सूचनालाई समग्र पालिका स्तरको प्रकोप पात्रोको रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ । पालिका स्तरको कार्यशाला गोष्ठीबाट यसलाई अध्यावधिक गरी अन्तिम रुप दिईएको छ ।

क) प्रकोप पात्रो

तालिका नं. ७ : गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप पात्रो

प्रकोप सूचकहरु	समय	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
बाढी	पहिले)						प							समुदाय तथा वडा स्तरमा छलफल गर्दा पहिलेभन्दा मनसुनी वर्षा ढिला सुरु हुने र छिटै सकिने जानकारी प्राप्त भयो । मनसुनी वर्षामा देखिएको फरक अनुसार बाढी आउने समय पनि सोहि अनुसार परिवर्तन भएको पाइयो । साथै अनियमित र आकस्मिक वर्षा ले समेत बाढीको जोखिम बढेको कुरा छलफलका क्रममा उठेको थियो । समग्रमा वर्षातमा पानी पर्ने र बाढीको जोखिम बढी हुने समय १५ देखि २० दिन सम्म घटेको पाइयो
	अहिले			ते			प							
हावाहुरी	पहिले												चौ	विगत २०/३० वर्षको तुलनामा हावाहुरिले प्रभाव पार्ने समय करिब ३० दिन ले फरक परेको पाइयो ।
	अहिले													
आगलागि	पहिले		प										चौ	आगलागिको जोखिम र समय खासै परिवर्तन भएको देखिएन ।
	अहिले		प										चौ	
महामारी (रोगव्याधी)	पहिले													विगत २०/३० वर्षको समय र अहिलेको समयमा तुलना गर्दा माहामारी र रोगव्याधिको जोखिम बढेको पाइयो । पहिले भन्दा रोगब्याधी र महामारी को जोखिम करिब १ महिना बढी सम्म हुने कुरा समुदाय स्तरबाट जानकारी प्राप्त भयो । विगत एक वर्ष देखि विश्व व्यापी रुपमा फैलिएको कोरोना महामारीको त्रास गेरुवा गाउँपालिकामा समेत उत्तिकै मात्रामा रहेको पाइएको छ । कोरोना त्रास कै कारण भारत लगायत तेस्रो मुलुकमा कामको खोजीमा गएका स्थानीय हरु समेत घर फर्किएका छन । अहिले सम्म कहिले नदेखिएको नयाँ किसिमको संक्रमण र कुनै किसिमको औसधी समेत प्रभावकारी नभएकोले यसले गाउँ घरमा त्राशदी फैलाएको छ ।
	अहिले			चौ										
सर्पको टोकाई	पहिले													सर्पको टोकाईको अवधि १ महिना बढेको पाइयो
	अहिले						प						चौ	

प्रकोप सूचकहरु	समय	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
असिना	पहिले										चौ		चौ	फरक नदेखिएको
	अहिले										चौ		चौ	
शीतलहर	पहिले													विगत २०/३० वर्षको तुलनामा सितलहरको समस्या बढेको पाइयो । पहिलेको तुलनामा शीतलहर ढिला सुरु हुने तर पछि सम्म रहने कुरा स्थानीय बुढापाकाबाट थाहा भयो । पहिलेको तुलनामा शीतलहर अझ कडा (बढी चिसो) समेत हुने गरेको छ ।
	अहिले													
सुख्खा खडेरी	पहिले												चौ	विगत २०/३० वर्षको तुलनामा सुक्खा खडेरीको दिनहरु करिब १५ दिनले बढेको छ ।
	अहिले		दो										चौ	
बालीमा रोगकिरा	पहिले				प	चौ								बाली नालीमा देखिने रोग किराको प्रकोप बिगतको तुलनामा धेरै मात्रामा बढेको पाइयो । वर्षातको समयमा विरलै देखापर्ने रोग किराको प्रकोप अहिले पुरै वर्ष भरी नै रहने गरेको छ । सबै खालको खेतीपातीमा अहिले आएर बिभिन्न किसिमका रोग किराको प्रभाव वर्ष भरी नै रहने गरेको छ जसले गर्दा उत्पादन बिस्तारै कम हुदै गएको र कृषकको जीवनयापन कठिन हुदै गएको पाइयो ।
	अहिले													
छाडा चौपाया	पहिले	पहिले यो समस्या थिएन												पहिले छाडा चौपायाको समस्या थिएन । घरमा पालिएका गाई वस्तुलाई सबैले आफ्नो घरमा व्यवस्थित हिसाबले पालन गर्थे र चरण क्षेत्रमा लगेर चरण पश्चात आफ्नो रेखदेखमा हेरचाह गरिन्थ्यो। तर अहिले सहरी क्षेत्र र गाउँ घरमा समेत छाडा चौपायाको समस्या दिनानुदिन बढ्दै गैरहेको छ र यो समस्या वर्षभरी नै हुने गर्छ ।
	अहिले													
जंगली जनावरको आतंक	पहिले													पहिला जनावरहरु गाउँमा नपसी जंगलमै बस्थे भने यसको कारण घना जंगल थियो ।
	अहिले													
मिचाहा जातिको प्रकोप	पहिले	पहिले यो समस्या थिएन												पहिला खेतवारीमा मिचाहा जातिको वनस्पतिको समस्या कम थियो । तर अहिले जंगल तथा खेतबारीमा मिचाहा जातिको वनस्पतिहरु जताततै देखिन थालेका छन् ।
	अहिले													

नोट : पहिले भन्नाले २०/३० वर्ष अगाडी र अहिले भन्नाले पछिल्लो ५ वर्ष यता, प : पहिलो हप्ता, दो : दोस्रो हप्ता, ते : तेस्रो हप्ता, चौ : चौथो हप्ता

ख) बाली र वनस्पती पात्रो

तालिका नं. ८ : गेरुवा गाउँपालिकाको बाली र वनस्पती पात्रो

प्रकोप सूचकहरु	समय	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
धानको बीउ लगाउने	पहिले			दो	ते									धानको बीउ राख्ने समय पहिले भन्दा अहिले अगाडी सरेको छ । पहिले असार को दोस्रो हप्ता तिर बाट धानको विउ राख्ने गरिन्थ्यो भने अहिले जेठको दोस्रो हप्ताबाट नै धानको विउ राख्ने चलन छ ।
	अहिले		दो	ते										
धान काट्ने	पहिले						चौ		ते					धान लागाउने अनुपातमा धान भित्र्याउने समय पनि परिवर्तन भएको छ साथै अहिले परम्परागत धानको विउ को सट्टामा आधुनिक जातको प्रयोग बढेको छ जसको बाली पात्रो पहिले भन्दा फरक छ ।
	अहिले					चौ		ते						
मकै रोप्ने	पहिले										चौ	दो		फरक नदेखिएको तर विभिन्न जातका बेमौसमी खेतीको प्रयोग बढेको ले मकै रोप्ने र भित्र्याउने समय फरक परेको छ ।
	अहिले										चौ	दो		
मकै पाक्ने	पहिले			चौ	दो									फरक नदेखिएको तर विभिन्न जातका बेमौसमी खेतीको प्रयोग बढेकोले मकै रोप्ने र भित्र्याउने समय फरक परेको छ ।
	अहिले			चौ	दो									
गहुँ छर्ने	पहिले								प	ते				गहु छर्ने समयमा फरक देखिएको छ । पहिले मंसिरको पहिलो हप्ता देखि पुसको तेस्रो हप्ता सम्म गहुँ छर्ने गरिएकोमा अहिले कार्तिक को तेस्रो हप्ता बाटै सुरु गरेर मङ्सिर को तेस्रो हप्ता सम्ममा गहुँ छरेर सकिने गरिन्छ
	अहिले							ते	ते					
गहुँ काट्ने	पहिले													गहूँ काट्ने समय पनि गहूँ छरिएको अनुपात अनुसार नै परिवर्तन भएको छ ।
	अहिले	दो											दो	
स्थानीय आँपमा फुल लाग्ने समय	पहिले													१ महिनाको फरक देखिएको तर स्थानीय जात हरु हराउदै गएका छन्
	अहिले													
आँपको फल पाक्ने समय	पहिले													फुल लाग्ने अनुपातमा पाक्ने समय परिवर्तन भएको
	अहिले													
अम्बामा फुल लाग्ने समय	पहिले													फरक नदेखिएको
	अहिले													

नोट : पहिले भन्नाले २०/३० वर्ष अगाडी र अहिले भन्नाले पछिल्लो ५ वर्ष यता, प : पहिलो हप्ता, दो : दोस्रो हप्ता, ते : तेस्रो हप्ता, चौ : चौथो हप्ता

ग) मौसमी पात्रो

तालिका नं. ९ : गेरुवा गाउँपालिकाको मौसमी पात्रो

सूचकहरु	समय	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तपक्रम	पहिले					प								करिब ३० वर्ष पहिले र अहिलेको समयको तुलना गर्दा गर्मीका दिन करिब ३० दिनले बढेको पाइयो । पहिले पहिले बैशाख महिनामा सुरु भएर भदौको पहिलो हप्ता सम्म महसुस हुने गर्मि अहिले आएर चैत्रको चौथो हप्ता बाटै सुरु भएर भदौको अन्तिम सम्म रहने गरेको कुरा स्थानीयहरुले बताएका छन ।
	अहिले												चौ	
जाडोको दिन	पहिले													विगतको तुलनामा जाडोको दिनहरु करिब १५ दिनले घटेको पाइयो तर जाडोको मात्रा भने पहिले भन्दा बढेको छ ।
	अहिले					ते					प			
मौसमी वर्षा	पहिले		दो			प								१ महिनाको फरक देखिएको
	अहिले		चौ			चौ								
हिउँदे वर्षा	पहिले										प			हिउदे वर्षा हुने दिहरुमा खासै फरक नदेखिएको तर मात्रा चाही घटबढ हुने गरेको छ साथै अनियमित वर्षा समेत हुने गरेको पाइयो
	अहिले										प			
असिना	पहिले													असिनाको लागि कुनै निश्चित समय किटान गर्न मुस्किल छ तर विगतको तुलनामा ७ देखि १० दिन जतिको फरक परेको छ ।
	अहिले								चौ					
तुसारो, शीतलहर	पहिले										प			२० देखि ३० दिन जतिको फरक परेको छ तर सितलहर र तुसारो को मात्रा एकदम बढी भएको छ । पहिलेको तुलनामा तुसारो र शीतलहर एकदम बढेको छ ।
	अहिले							दो			प			
पानीको सार्वजनिक श्रोत कुवा, धारामा पानीको पर्याप्तता	पहिले													पानीको स्रोतहरूमा पानीको उपलब्धता वर्षातको समयमा पर्याप्त हुने र हिउदमा कम हुने देखिएको छ, जुन विगत र अहिले पनि सोहि अनुपातमा रहेको छ । तर पानीको सार्वजनिक स्रोत हरुको प्रयोग विस्तारै कम हुदै गएकोले सोत हराउने र प्रयोग बिहिन भएका छन । अहिले व्यक्तिगत नल र धाराको प्रयोग बढेको छ । तर समग्रमा जमिनमुनि पानीको सतह तल गएको र
	अहिले													

सूचकहरु	समय	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
														नल र बोरिंगको गहिराइ बनाउनु परेको कुरा स्थानीय ले बताएका छन ।
जमिन मुनीको पानीको सतहमा घटबढ	पहिले													जमिनमुनि पानीको उपलब्धता को बिषय सहजै अनुमान गर्न गाह्रो भए पनि नल र बोरिंग गाड्दा पहिले को भन्दा बढी गहिराइ बनाउनु परेको छ । यो जलवायु जन्य कारण भन्दा पनि मानिसको जनसंख्या बढेकोले पानीको बढी प्रयोग हुनु र बन जंगल कम भइ पानी रिचार्ज कम हुनसक्ने कुरा स्थानीय ले बताएका छन ।
	अहिले													
मौसमी रोजगारी (भारत तथा अन्य ठाउँमा)	पहिले													बार्है महिना भारत र तेस्रो मुलुक जाने क्रम बढेको छ साथै खेतीपाती गर्ने चलन बिस्तारै कम भएको छ ।
	अहिले													
वन पैदावार (जस्तै निउरो आदि खोज्न जाने)	पहिले													वन पैदावारमा आधारित जिविकोपार्जन अहिले एकदम कम भएको छ । पहिलेको तुलनामा वन पैदावारको उपलब्धता समेत कम भएको छ । अहिले वन पैदावार को प्रयोग सहरी क्षेत्रमा समेत बढेकोले यसको प्राकृतिक उपलब्धता कम हुदै गएको छ ।
	अहिले													
माछा घोंगी आदि बढी पाइने समय	पहिले													खासै फरक नदेखिएको तर माछा घोगी लगायतको उपलब्धता कम हुदै गएको छ ।
	अहिले													

नोट : पहिले भन्नाले २०/३० वर्ष अगाडी र अहिले भन्नाले पछिल्लो ५ वर्ष यता, प : पहिलो हप्ता, दो : दोस्रो हप्ता, ते : तेस्रो हप्ता, चौ : चौथो हप्ता

३.५ समुदाय तथा वडाहरुको सङ्कटासन्नता स्तरीकरण

गेरुवा गाउँपालिकाको वडा सङ्कटासन्नता स्तरीकरणको लागि वडाहरुबाट प्राप्त विपद्का घटनाहरुबाट भएको क्षति, प्रभावित परिवार संख्या, आर्थिक, भौतिक क्षति, खेतीयोग्य भूमि र वनक्षेत्रको क्षति, सामाजिक क्षति, विगतमा भएका विपद्का घटनाक्रम, वालि लगाउने वा भित्राउने समयमा आएको परिवर्तन, तापक्रममा आएको परिवर्तन, स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच, जनसंख्याको विश्लेषण, स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधि आदीको विश्लेषण स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्देशिका २०७४ ले तय गरेको अङ्कभारअनुसार गरी यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । यो सूचनालाई पालिका स्थित सरोकारवालाहरु सित को छलफमा पुन अध्यावधिक समेत गरिएको छ । साथै वडा भित्र पहिचान भएका विभिन्न प्रकोपको आधारमा समुदायहरुलाई समेत उच्च, मध्यम र न्यून जोखिममा सहभागितामूलक तरिकाले गरिएको स्तरीकरण अनुसुचि ३ मा राखिएको छ । विगत ३० वर्ष यता गाउँपालिका क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका प्रकोपहरुले गरेको क्षति र जोखिम तथा क्षति न्यूनीकरणको लागि समुदाय वडा र पालिका स्तरमा भएको क्षमताको आधारमा निर्देशिका अनुसार अंकभार दिदा प्राप्त सूचनालाई तालिका १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस विश्लेषणको आधारमा क्रमानुसार वडा न १,३,४ र ६ उच्च र २,५ नं. वडाहरु मध्यम संकटासन्न रहेको छ ।

तालिका नं. १० : गेरुवा गाउँपालिकाको वडा अनुसारको सङकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण

वडा नं	मानविय क्षति	प्रभावित परिवार	घरको क्षति	आर्थिक क्षति	खेतीयोग्य भूमि र वनक्षेत्रको क्षति	सामाजिक क्षति	विगतमा भएका विपद्का	वालि लगाउने वा भित्राउने	तापक्रममा आएको परिवर्तन	जोखिमले भविश्यमा पार्ने	स्रोतको उपलब्धता तथा पहुँच	संस्थागत क्षमता	जनसंख्याको विश्लेषण	स्थानीय ज्ञान, सीप, क्षमता र	जम्मा	संकटासन्नता अवस्था
१	६	३	२	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३९	उच्च
२	४	३	३	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३८	मध्यम
३	६	२	३	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३९	उच्च
४	६	३	२	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३९	उच्च
५	२	३	३	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३६	मध्यम
६	६	३	२	३	३	२	३	३	२	३	२	२	३	२	३९	उच्च
३८ अंकभन्दा माथी उच्च संकटासन्नता, २४ देखि ३८ अंकभार मध्यम संकटासन्नता र २३ भन्दा तलअंकभार न्यून संकटासन्नता																

कुल प्राप्त अंकभार

वडा नं.	१	२	३	४	५	६
कुल अंकभार	**३९**	**३८**	**३९**	**३९**	**३६**	**३९**
सङ्कटासन्नता स्तरीकरण	**उच्च**	**मध्यम**	**उच्च**	**उच्च**	**मध्यम**	**उच्च**

समुदाय र वडा स्तरबाट प्राप्त सूचनालाई पालिका स्तरको कार्यशाला गोष्ठीमा समेत छलफलको लागि प्रस्तुत गरिएको थियो, जसबाट समेत समुदाय र वडाबाट आएको सूचना यथार्थ नै रहेको छ। सो सूचनालाई प्रमाणीकरण सहित pair ranking विधि मार्फत छलफल र विस्लेषण गर्दा गेरुवा गाउँपालिकाका ६ वटा वडाहरुको सङ्कटासन्नता

को स्तरीकरणलाई तालिका नं. १४ मा देखाइएको छ, जसअनुसार समेत वडा नं. ६ सबै भन्दा बढी सङ्कटासन्न वडाको रूपमा देखिएको छ।

तालिका नं. ११ : गेरुवा गाउँपालिकाको वडाको सङ्कटासन्नता स्तरीकरण (pair ranking)

वडाहरु	१	२	३	४	५	६
१		१	१	१	१	१
२			३	४	५	६
३				४	३	६
४					४	६
५						६
६						
अंक	५	०	२	३	१	४
स्तर	पहिलो	छैठौ	चौथो	तेस्रो	पाचौँ	दोस्रो

३.६ प्रकोप जोखिम तथा समस्या विश्लेषण खाका

गेरुवा गाउँपालिकामा पहिचान भएका ९ वटा प्रकोपहरुमा बाढी मुख्य समस्याको रुपमा देखा परेको छ भने वडा **जंगलीजनावरको आतंक** दोस्रो समस्याका रुपमा स्तरिकरण भएको छ । बढ्दो सवारी चापका कारण हुने गरेको **सवारी दुर्घटना** तेस्रो जोखिमका रुपमा लिइएको छ यसरी नै विगतको प्रभाव र भविश्यमा पार्न सक्ने असरका आधारमा र **आगलागी चौथो, महामारी पाँचौ, शितलहर छैठौं, हावाहुरी सातौ, खडेरी आठौंमा र जलवायु परिवर्तन नवौंमा** स्तरिकरण भएको छ ।समुदाय र वडा स्तरमा प्रकोप स्तरीकरण गर्दा हामीले भूकम्पलाई pair ranking मा तुलना गरेका छैनौ। समग्रमा पश्चिम क्षेत्र भूकम्पीय हिसाबले उच्च जोखिममा भएकोले यसलाई पालिका स्तरमा छलफल गरिनेछ। भूकम्पको कारण र कारक तत्व हाम्रो नियन्त्रणमा नहुने हुनाले जोखिमका हिसाबले यो एक नम्बरमा रहन सक्छ। यसैगरी समुदायमा विपद् निम्त्याउने अन्य कारणमा जलवायु परिवर्तन, अधिकतम वर्षा, तापक्रममा बृद्धि, मानवीय लापरवाही, जनचेतनाको कमी, श्रोतको अभाव आदी रहेका छन। यस्ता कारणले निम्त्याउने असर र प्रभाव न्यूनीकरण गर्न पनि विपद् पुर्व, विपद्को समयममा र विपद् पश्चात व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु गर्नुपर्ने आवश्यकतालाइ मध्यनजर गर्दै स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनामा समावेश गरिएको छ। गेरुवा गाउँपालिकाको विगतको प्रकोपको घटनाको विश्लेषण गर्दा बाढी, शीतलहर, सडक दुर्घटना, सर्पदंशले मानवीय क्षति गरेको देखिन्छ भने समुदाय तथा वडा स्तरमा पहिचान भएका अन्य प्रकोपहरुले आर्थिक क्षति, भौतिक क्षति, सामाजिक क्षति र प्राकृतिक क्षति गरेकों देखिन्छ। विपद् लेखाजोखा गर्दा विगत ३० वर्ष देखिको घटनाहरुलाई आधार मानिएको थियो

भने सोहि अनुसार मौसमी, बाली र प्रकोप पात्रोको समेत निर्माण गरिएको थियो साथै समुदाय र वडाबाट प्राप्त सूचनालाई एकत्रित गरी गाउँपालिका स्तरमा हुने प्रमुख प्रकोपको विश्लेषण गरी यहाँ प्रसुत गरिएको छ, यसलाई पालिका स्तरको कार्यशाला गोष्ठीबाट अध्यावधिक गरिएको थियो ।

तालिका नं. १२ :गेरुवा गाउँपालिकाको प्रकोप विश्लेषण खाका

क्र. सं.	समस्या अथवा प्रकोप	कारण	कारक तत्व	प्रभाव	जोखिम न्यूनीकरणका लागि पहिचान भएका उपाय
१	भूकम्प	सचेतनाको अभाव, कमजोर संरचना निर्माण, पूराना संरचनाहरु, नीति कार्यान्वयनमा समस्या, क्षमताको अभाव, पूर्वतयारीको कमी अव्यवस्थित शहरीकरण बसाई सराईको चाप	भौगोलिक अवस्थिती भू-धरातलको वनोट परम्परागत मान्यता, अवसरको कमी, नीतिगत अस्थिरता (भौतिक, सामाजिक, धारणगत)	घाईते, मृत्यु, भौतिक संरचानाको नष्ट, पशुचौपाया क्षती, प्राकृतिक सम्पदा ध्वस्त, आर्थिक अभाव, खाद्य समस्या, आन्तरिक द्वन्द्ध, महिला हिंसा	सुचना शिक्षा समाग्रीको विकास र वितरण, विद्यालय शिक्षा कक्षा, रेडियो तथा मोवाइल सुचना प्रणालीको विकास, नीति निर्माण, नीति कार्यान्वयन, पुर्व तयारी (सिप, साधान र स्रोत), प्राथमिक उपचार, खोज तथा उद्धार तालिम तथा समाग्रीको ब्यवस्थापन, आकासिमक कोष ब्यवस्थापन, भवन आचारसंहिताको पालना, सुरक्षित स्थान पहिचान, प्रवलिकरण तथा भुकम्प प्रतिरोधात्मक नीजि तथा सार्वजनिक संरचनाको निर्माण, सडक विस्तार तथा विकास, कृत्रिम घटना अभ्यास,
	बाढी, डुवान,कटान	नदि किनारमा बस्ती, सचेतनाको अभाव, पूर्वसुचनामा अविस्वास, प्राकृतिक स्रोतको दोहन, वन विनास, अव्यवस्थित बसाई सराई, अविरल वर्षा,	कमजोर भु वनोट, भिरालो जमिन, अवसरको कमी, नीतिगत अस्थिरता (भौतिक, सामाजिक, धारणगत)	घाईते, मृत्यु भौतिक, संरचानाको नष्ट पशुचौपाया क्षती प्राकृति सम्पदा, खेतीयोग्य जमिन क्षती, भाडापखला, छालारोग, खाद्य आभाव, कुपोषण, महिला हिंसा,	व्यवस्थीत वृक्षारोपण तथा वन फडानी रोक्ने सुचना शिक्षा समाग्रीको विकास र वितरण, विद्यालय शिक्षा कक्षा, रेडियो तथा मोवाइल सुचना प्रणालीको विकास, पूर्व सुचना प्रणालीको विकास, अभिवृद्धि, न्यूनिकरणको उपायको स्थापना, सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने पुर्व तयारी (सिप, साधान र स्रोत) प्राथमिक उपचार, खोज तथा उद्धार तालिम तथा समाग्रीको ब्यवस्थापन, आकास्मिक कोष ब्यवस्थापन, कृत्रिम घटना अभ्यास, सेवा प्रदायक सम्वन्धि आकास्मिक सम्पर्कको प्रचार प्रसार
	स्वास्थ्य समस्या (भाडापखाला, डेन्गु, आँखा तथा	सचेतना आभाव, ढल निकासमा समस्या तथा नहुनु, ठोस तथा तरल फोहोर ब्यवस्थापनमा कमी	परम्परागत धारणा, नीतिगत अस्थिरता, स्वास्थ्य	मृत्यु, पारिवारीक तनाव, आर्थिक ब्ययभार, खाद्य आभाव, कुपोषण, बाल तथा मातृ	विभिन्न सरुवा रोगको वारेमा सुचना शिक्षा समाग्रीको विकास र वितरण, विद्यालय शिक्षा कक्षा, रेडियो तथा मोवाइल सुचना प्रणालीको विकास, खानेपानी शुद्धिकरण, पारिवारीक

	छालाजन्य रोग र प्रजनन स्वास्थ्य)	खुला दिसा पिसाव, प्लाष्टिक जन्य पर्दार्थको प्रयोग, वातावरण प्रदुषण, स्वास्थ्य सेवा पहुँचमा कमी, सार्वजनिक शौचालयमा कमी तथा व्यवस्थापन अभाव, विद्यालयमा छात्र छात्राको लागि अलग शौचालयको अभाव,स्वास्थ्य सम्वन्धि परम्परागत धारणा,	सेवाबारे जानकारीको अभाव (सामाजिक, धारणगत)	मृत्यु, महिला हिंसा,	तथा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था, पुर्व तयारी (दक्ष जनशक्ति, औषधी, प्रजनन स्वास्थ्य सामाग्री) ढल निकासको उचित प्रबन्ध, फोहर संकलन तथा व्यवस्थापनको प्रवन्ध, फोहर संकलन र विसर्जनको स्थानको पहिचान स्थानिय टोल विकास संस्थाको परिचालन र उचित व्यवस्थापन, सेवा प्रदायक सम्वन्धि आकास्मिक सम्पर्कको प्रचार प्रसार
	सडक दुर्घटना	सडक सुरक्षा जचेतनामा कमी, सडक मर्मत सम्भारको कमी छाडा पशुचौपाया, बाटो पार गर्ने उचित प्रवन्धको कमी, क्षमता भन्दा बढी भार बोक्नु मादक प्रदार्थ सेवन गरि सवारी चलाउँनु पुराना सवारी साधान र सवारी परिक्षण विना संचालन गर्नु । विद्यालय सडक नजिक तथा सडक पार गरी विद्यालय जानु पर्ने अवस्था,	भौगोलिक विकटता, साघुँरा तथा कच्ची सडक, नीतिको पालना अभाव, लापरवाही (भौतिक, सामाजिक, धारणागत)	घाईते, अपाङ्गता, मृत्यु, भौतिक संरचानाको नष्ट पशुचौपाया क्षती, आर्थिक क्षती	सामुदायिक तथा विद्यालय कक्षा, सुचना शिक्षा समाग्रीको विकास र वितरण, रेडियो तथा मोवाइल सुचना प्रणालीको विकास, नीतिगत कार्यान्वयनमा कडाई, सडक स्तरोन्ती तथा नयाँ निर्माण, सडक सुरक्षा संकेतहरुको मर्मत तथा निर्माण र स्थापना, पुर्व तयारी (सिप, साधान र स्रोत) प्राथमिक उपचार, सेवा प्रदायक सम्वन्धि आकास्मिक सम्पर्कको प्रचार प्रसार
	आगलागी	सचेतनाको अभाव, आगोजन्य निर्माण सामाग्रीको प्रयोग, परम्पराबादी बसोबास, सुख्खा मौसम, हुरीवतास, लापरवाही, अव्यवस्थित विद्युतिकरण, केटा केटीको पहुँचमा आगजन्य बस्तु	परम्परागत धारण, जंगल नजिक बस्ती, कमजोर आय स्रोत, परम्परागत भौतिक संरचना (भौतिक, सामाजिक, धारणागत)	जनधनको क्षति ,वन्य पशु चौपायाको क्षति,भौतिक संरचनाको क्षती, विस्थापन, बसाईसराई र, मानिसहरु घाइते अपाङ्ग हुने ।	आगोजन्य बस्तु राख्नमा होसीयारी, विभिन्न तालिम तथा गोष्ठीबाट दक्ष जनशक्ति तथा जनचेतनामा बृद्धि, पुर्व तयारी, पोखरी तथा ट्यांकीको निर्माण, सुरक्षित बसोवासको व्यवस्था, अग्नी रेखाको निर्माण, दमकलको सेवामा वृद्धि, आग नियन्त्रणटोली गठन, दक्षता वृद्धि तथा परिचालन

		राख्नु, परम्परागत सोच, हेलचक्राई,			
	शितलहर	वातावरणमा आएको परिवर्तन, आर्थिक कमजोरी, पूर्वतयारीको अभाव	धारणागत सामाजिक र भौतिक	मृत्यु, वालीनाली तथा पशुपक्षीमा प्रभाव, खाद्य अभाव, स्वास्थ्यमा प्रभाव	पूर्वतायरीका उपायहरुको जोहो (दाउरा, खाद्य सामाग्री, तातो कपडा) मौसमी ासुचना प्रणालीको विकास र विस्तार, स्थानिय टोल विकास संस्थाको परिचालनका माध्ययमबाट सचेतना अभियानको संचालन
	खडेरी	वन जंगलको विनास, उचित सिचाई ब्यवस्थापनमा कमी, परम्परागत खेती प्रणाली, बाताबरणमा आएको परिवर्तन, आगलागी, पानीका स्रोतहरु सुक्दै जानु, पानीको सतह घट्दै जानु, प्राकृतिक स्रोतको अनुचित र अत्याधिक प्रयोग	धारणागत, समाजिक र भौतिक	उत्पादनमा कमि, खाद्य अभाव, खानेपानीको समस्या, झाडापखला, छालारोग, आँखा संक्रमण जस्ता विभिन्न स्वास्थ्य समस्याहरु,	बृक्षारोपण, वन जंगलको संरक्षण अभियान, आवश्यकताको पहिचान अनुसार को सिचाई योजना निर्माण र संचालन, बैकल्पिक खेती प्रणालीको विकास र विस्तार, बेमौसमी खेतीमा प्रोत्साहन, पानीका स्रोतहरुको पहिचान र संरक्षण,
	हुरीबतास	कमजोर निर्माण, परम्परागत खेती प्रणाली, वन फडानी, भौगोलिक अवस्थिती मौसममा आएको बदलाव	भौतिक, सामाजिक र धारणागत	घाईते, अपाङ्गता, मृत्यु, भौतिक संरचना नष्ट (घर तथा सार्वजनिक भवनहरुको छाना उडाउनु)अन्न बालीहरु नष्ट हुन, आगलागी हुनु, खाद्य अभाव, स्वास्थ्य समस्या, गरीबी	उचित भौतिक संरचना निर्माणमा जोड, हावाहुरी प्रतिरोधि निर्माण सिप विकास, बैकल्पिक बालीको विकास, मौसमी सुचना प्रणलीको विकास, सुरक्षित उपायहरुको प्रचार प्रसार, सुचना शिक्षा, संचार सामाग्रीको विकास र विस्तार, प्राथमिक उपचार सिप र सामग्रीको ब्यवस्था, बृक्षरोपण
	जंगली जनावर	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज किनारमा वस्ती नजिक जंगल तथा वन, वन फडानी, जंगलमा मानविय हस्तक्षेप, जंगलमा खाद्य अभाव, विस्तारित वस्तीका कारण वन अतिक्रमण	धारणगत, भौतिक, सामाजिक	घाइते, मृत्यु, स्वास्थ्यमा प्रतिकुल प्रभाव, खाद्यान्न बालीमा असर,	वन क्षेत्रमा घेराबार लगाउने, वन फडानी तथा चोरी निकासीमा बन्देज, जंगली जनावरको आहारजन्य वृक्षारोपण, समुदाय तथा बजारक्षेत्र प्रवेश गरेको जनावरहरुलाई जंगलतर्फ धपाउने समूह निर्माण र परिचालन

३.७ संवेदनशीलताका क्षेत्र पहिचान तथा विश्लेषण

क) संवेदनशीलता स्तरीकरण

जलवायु परिवर्तन, त्यसको प्रभाव तथा अनुकूलन क्षमताका आधारमा प्राकृतिक श्रोतहरुको पर्याप्तता यसको प्रयोग तथा उपयोगमा समुदाय समुदाय बीच हुने गरेका प्रतिश्पर्धाका आधारमा देखिएका संवेदनशीलताहरु र ती संवेदनशीलताले पारेको असर प्रभाव र त्यो असर प्रभावको स्तरलाई विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ। गाउँपालिका स्तरमा गरिएको कार्यशाला गोष्ठीमा गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका संवेदनशीलताका क्षेत्रहरु पहिचान गरी pair ranking बिधि अनुसार स्तरीकरण गरिएको छ। संवेदनशील क्षेत्र पहिचान गर्दा र संबेदनशिलता स्तरीकरण गर्दा खासगरी सार्वजनिक प्राकृतिक श्रोतहरुको उपयोगको अवस्था र स्रोत माथिको स्वामित्वमा हुने विवाद र द्वन्दलाई केन्द्रमा राखिएको छ।

तालिका नं. १३ : गेरुवा गाउँपालिकाको संवेदनशीलताका क्षेत्रको स्तरीकरण

संवेदनशीलता हरु	कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास	मानव वन्यजन्तु द्वन्द	सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण	वनश्रोतको कमि	विद्युत	बाटो निकास	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास		मानव वन्यजन्तु द्वन्द	सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण	कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास	कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास	कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
मानव वन्यजन्तु द्वन्द			मानव वन्यजन्तु द्वन्द	मानव वन्यजन्तु द्वन्द	मानव वन्यजन्तु द्वन्द	मानव वन्यजन्तु द्वन्द	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण				सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण	सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण	सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
वनश्रोतको कमि					वनश्रोतको कमि	वनश्रोतको कमि	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
विद्युत						बाटो निकास	जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
बाटो निकास							जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान
जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान							
अंकभार	३	५	४	२	०	१	६
स्तरीकरण	चौथो	दोस्रो	तेस्रो	पाचौं	सातौ	छौठौ	पहिलो

ख) संवेदनशीलता विश्लेषण

प्राकृतिक श्रोतको प्रयोग तथा व्यवस्थापनका दौरान समुदायले अनुभव गरेको संवेदनशीलताहरुमा कुलो तथा पानीका श्रोतमा ह्रास, मानव वन्यजन्तु द्वन्द, सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण, वनश्रोतको कमि, विद्युत, बाटो निकास, जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान रहेका छन्। व्यवस्थित ढल निकास नहुनु, नदिजन्य पदार्थको मापदण्ड अनुसार उत्खनन नहुनु, आवश्यकता अनुसार वृक्षारेपण र तटबन्धन नहुनु, विपद् समाधानमैत्री विकास नहुनु, अतिवृष्टि हुनु जस्ता कारणले जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान बढी संबेदनशील क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। त्यसैगरी मानव वन्यजन्तु द्वन्द, सीमाना विवाद जस्ता क्षेत्रहरु समेत संम्बेदनशील क्षेत्रका रुपमा रहेका छन। गाउँपालिका स्तरीय कार्यशाला गोष्ठीमा गरिएको छलफल अनुसार पहिचान गरिएका संवेदनशील क्षेत्रहरु, ति क्षेत्रहरु संबेदनशील हुनुका कारण र त्यसबाट समुदायमा परेको प्रभावहरुलाई तालिका १७ मा देखाइएको छ।

तालिका नं. १४ : गेरुवा गाउँपालिकाको संवेदनशीलताका क्षेत्र विश्लेषण

कारण	संवेदनशीलताका क्षेत्र	प्रभाव तथा असर	प्रभाव तथा असरको स्तर (१-४), न्युन १, मध्यम २, उच्च ३ र अति उच्च ४
• जग्गा धनीलाई मुआब्जाको व्यवस्था नहुनु • जनचेतनाको कमी • कानुनी रुपमा पनि बाधा	• **बाटो निकास** (६ वटै वडामा)	• विस्थापन • खेतीयोग्य जमिनको कमी • आपसी मनमुटाव	२
• सुकुम्बासी समस्याको उचित व्यवस्थापन नहुनु • अव्यवस्थित बसोबास • पहिलेदेखि भोगचलन गरेको जग्गा फिर्ता गर्न नमान्नु • कानुनको सही कार्यान्वयन नहुनु	• **सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण**	• द्वन्द्वको सिर्जना • सार्वजनिक सम्पतिको क्षति • विकास निर्माणमा समस्या • खेलमैदानको अभाव • गौचरणको अभाव/सामुदायिक पशुचौपायाको समस्या	२
• कुलो अतिक्रमण/मास्नु • नहरको उचित व्यवस्थापन नहुनु	• **कुलो पानीको श्रोतमा ह्रास**	• वालीको सिंचाईमा समस्या • अन्न/खाद्यन्न उत्पादनमा ह्रास • भोकमरीको समस्या • आयश्रोतमा समस्या	२
• ढल निकास व्यवस्थापन नहुनु • नदिजन्य पदार्थको मापदण्ड अनुसार उत्खनन नहुनु। • आवश्यकता अनुसार वृक्षारेपण र तटबन्धन हुन नसकेको। • विपद् समाधानमैत्री विकास हुन नसकेको। • अतिवृष्टि हुनु	• **जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान**	• जनधनको क्षति • खेतीयोग्य जमिनमा ह्रास • महामारीको समस्या • खानेपानीको समस्या • कृषिजन्य वस्तुको उत्पादनमा ह्रास • शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीमा समस्या	३

कारण	संवेदनशीलताका क्षेत्र	प्रभाव तथा असर	प्रभाव तथा असरको स्तर (१-४), न्युन १, मध्यम २, उच्च ३ र अति उच्च ४
• वनमा आहाराको कमि • वन विनास • बार बन्देज व्यवस्थित नहुनु • विकास निर्माण कार्यलाई पनि व्यवस्थित गर्न नसक्नु • वन्यजन्तु बासस्थानमा मानिसहरुको आवत जावतमा वृद्धि ।	• **मानव तथा वन्यजन्तु द्वन्द्व**	• वाली नालीको क्षति (२००-३०० कुईन्टल अन्न • मानवीय क्षति (यो वर्षमा १ जना) • घरपालुवा जनावरमा क्षति (२०-३० वटा मारेको)	२
• जनसंख्या वृद्धि र वन फडानी • आगलागि • भुमिहिन समस्या/अतिक्रमण • डुवान/कटान • विकास योजना (जस्तै सडक, रानीजमरा)	• **वनश्रोतको कमी**	• पानीका श्रोत कमी हुदै जानु • मानब तथा वन्यजन्तु विच द्वन्द्व बढ्नु • वातावरण प्रदुषण • घाँस, दाउरा, काठको कमि हुनु • खडेरी र भुक्षय बढनु • वन्यजन्तुको लोप हुदै जानु • भुक्षय हुनु	२
• विद्युतिकरण अव्यवस्थित हुनु • विद्युतिय तारको व्यवस्थापन नहुनु • अव्यवस्थित पोल	• **विद्युतिकरण**	• विद्युतबाट आगलागि हुनु • धनजनको क्षति • मनमुटाव हुनु	१

ग) संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण

तलको चित्र ८ र ९ मा जलवायु जन्य जोखिम र प्राकृतिक श्रोतको प्रयोग तथा व्यवस्थापनका दौरान उत्पन्न हुने समस्या तथा ती श्रोतमा पहुचको कारणले सृजना हुने मुख्य दुई वटा संवेदनशीलताको यर्थात अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ । रुखको जराले संवेदनशीलताको कारण, काण्डले मुख्य संवेदनशीलता र हाँगा पातले प्रभाव असरको गरिएको छ ।

चित्र ८ : संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण (क) **मानव तथा वन्यजन्तु द्वन्द्व**

चित्र ९ : संवेदनशीलता वृक्ष विश्लेषण (ख) **जग्गा/जमिन डुबान तथा कटान**

३.८ गेरुवा गाउपालिकाको अनुकूलन क्षमता विश्लेषण

प्रकोपहरु सित लड्न अथवा सामना गर्नकोको लागि समुदाय, वडा र समग्र गाउँपालिका सित के कस्तो क्षमता छ भनेर पत्ता लगाउन स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्देशिका २०७४ बमोजिम विभिन्न औजारहरु हरु प्रयोग गरेर यसलाई आँकलन गर्ने कोसिस गरिएको छ । समुदाय र वडा स्तरबाट प्राप्त सूचना र पालिका स्तरको कार्यशाला गोष्ठीमा भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरुलाई समेत समेटेर तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । क्षमता विश्लेषण गर्दा समुदाय र वडा स्तरमा रहेका प्राकृतिक, भौतिक, सामाजिक, आर्थिक र मानवीय

श्रोतहरुलाई पहिचान गरिएको छ । यी ५ ओटै क्षेत्रमा भएको क्षमतालाई विपद् पूर्व, विपद्को समयमा र विपद् पश्चात प्रयोग र परिचालन गर्न सकेमा सम्भावित विपद्बाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

प्रकोपहरुको सामना गर्न समुदायको क्षमता के कति छ भनेर विभिन्न शिर्शकहरु अर्न्तगत रहि आँकलन गरिएको क्षमता विश्लेषण गर्दा समुदाय र वडा स्तरमा रहेका प्राकृतिक, भौतिक, सामाजिक, आर्थिक र मानवीय श्रोतका रुपमा विश्लेषण गरिएको छ । यसमा पूर्वसूचना तथा संचार, डुंगा, लाईफ ज्याकेट, डोरी, ट्युव, पौडन सक्ने, प्रार्थमिक उपचारको ज्ञान सिप, कृषि तथा अन्य प्राविधिक, उद्दार टोली गठन र तालिम, अस्थायी आश्रय स्थल तथा भण्डारण घर, राहत सामग्रीहरुको उपलब्धता, सेवा प्रदायकहरुसँगको सम्बन्ध र सहयोग, समुदायको सहभागिता, विमा, सहकारी, संघ, संगठन तथा समिति, सार्वजनीक, पर्ति जग्गा जमिन, सामाजिक सचेतना, राजनैतिक दलहरुमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी ज्ञान, सङ्कटासन्न समुदायमा पुग्ने सडक, एम्बुलेन्सको व्यवस्था, प्रकोप पिडितहरुलाई सहयोग गर्ने सस्कृति, भवन निर्माण आचारसहिता, बाली विमा, पशु विमा, वित्तीय प्रणाली आदि क्षेत्रमा गाउँपालिकाको क्षमता विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गरिएको सङ्कटासन्नता र जोखिमको सामना गर्न, जोखिम व्यवस्थापन गर्न समुदायसंग के कस्ता क्षमता विद्यामान छन् भनेर पहिचान गर्न आवश्यक पर्दछ ।

गेरुवा गाउँपालिकाको समुदाय स्तरमा गरिएको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण र वडा स्तरमा गरिएको प्रमाणीकरण कार्यशालाबाट प्राप्त स्रोत, साधन र क्षमताको उपलब्धता लाई तलको तालिका नं. १८ मा देखिएको छ। वडा अनुसारको विवरण अनुशुची ३ मा दिइएको छ।

तालिका नं. १५ : गेरुवा गाउँपालिकाको स्रोतको उपलब्धता र क्षमताको अवस्था

विवरण	मौज्दात रहेको कार्यालय वा निकाय	सङ्ख्या (कति)	क्षमता	अवस्था
भौतिक स्रोत				
पुल, पुलेसा (झोलुङ्गे, काठ र पक्कि)	गाउँपालिका भित्र		गाडी आवत जावत गर्न मिल्ने	
सानाठुला गरी सडक	गाउँपालिका भित्र		गाडी आवत जावत गर्न मिल्ने	
बाँध	गाउँपालिका भित्र		वस्ती तथा जमिन कटानमा रोक	
विद्यालय भवन	गाउँपालिका भित्र		१ देखि स्नातक सम्म	
सुरक्षित आवास तथा स्थान,	गाउँपालिका भित्र		विपद् परेको समयमा जम्मा हुन सकिने	
मैदान	गाउँपालिका भित्र			
सामुदायिक चर्पी	गाउँपालिका भित्र		सौचका लागि प्रयोग गर्न मिल्ने	
(मोवाईल, रेडीयो, टिभि) सञ्चारका साधन	गाउँपालिका भित्र		सूचना आदानप्रदान	
यातायतका साधन	गाउँपालिका भित्र		आवत जावतमा प्रयोग गर्न मिल्ने	
पूर्वसूचना प्रणाली	गाउँपालिका भित्र		प्रकोप सम्बन्धी सूचना	
लाइफ ज्याकेट	गाउँपालिका भित्र		उद्धार गर्न मिल्ने	
कल्भर्ट	गाउँपालिका भित्र		आवत जावत गर्न मिल्ने	
साईरन	गाउँपालिका भित्र		पुर्व सूचनाका लागि प्रयोग	

विवरण	मौज्दात रहेको कार्यालय वा निकाय	सङ्ख्या (कति)	क्षमता	अवस्था
मानव संसाधन				
स्वास्थ्य कर्मी	गाउँपालिका भित्र		विपद् प्रभावित व्यक्तिहरुको उचार	
तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	गाउँपालिका भित्र		विपद्मा परेका व्यक्तिहरुलाई व्यवस्थापन	
ग्रामीण महिला स्वास्थ्य कार्यकर्ता	गाउँपालिका भित्र		स्वास्थ्य सम्वन्धी जनचेतना	
तालिम प्राप्त कृषि प्राविधिक	गाउँपालिका भित्र		कृषि सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान	
शिक्षक	गाउँपालिका भित्र		शिक्षा प्रदान	
कर्मचारी	गाउँपालिका भित्र		पलिकाभित्र र वाहिर सेवा प्रदान	
तालिम प्राप्त पौंडीवाज	गाउँपालिका भित्र		उद्धारका लागि सहयोग	
स्वयंसेवक	गाउँपालिका भित्र		विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग	
सिकर्मी	गाउँपालिका भित्र		अदक्ष	
डकर्मी	गाउँपालिका भित्र		अदक्ष	
खोज उद्धार तालिम प्राप्त	गाउँपालिका भित्र		उद्धारका लागि सहयोग	
ड्राईभर	गाउँपालिका भित्र		आवश्यकता अनुसार सवारी चलाउन सक्ने	
सामाजिक स्रोत				
सामुदायिक भवन	गाउँपालिका भित्र		सार्वजनिक छलफल	
पाटी पौवा	गाउँपालिका भित्र		प्रतिक्षा गर्न मिल्ने	
सर्वाजनिक धारा	गाउँपालिका भित्र		शुद्ध खानेपानी	
मठ मन्दिर, चर्च समेत	गाउँपालिका भित्र		धर्म, संस्कार	
सामाजिक संरचना				
महिला, आमा समूह, अपांगताको समूह	गाउँपालिका भित्र		आर्थिक तथा मानवीय सहयोग	सकृय
आय आर्जनमा आवद्ध समूह	गाउँपालिका भित्र		आर्थिक तथा मानवीय सहयोग	सकृय
कृषि समूह	गाउँपालिका भित्र		जिविकोपार्जन तथा मानवीय सहयोग	सकृय
निर्णय तहमा रहेका महिला	गाउँपालिका भित्र		मानवीय सहयोग	सकृय
यूवा समुह				
वडधर संजाल				
आर्थिक स्रोत				

विवरण	मौज्दात रहेको कार्यालय वा निकाय	सङ्ख्या (कति)	क्षमता	अवस्था
व्यापार व्यवसाय	गाउँपालिका भित्र		जिवीकोपार्जनमा सहयोग	
उद्योग कलकारखाना	गाउँपालिका भित्र		जिवीकोपार्जनमा सहयोग	
नोकरी	गाउँपालिका भित्र		जिवीकोपार्जनमा सहयोग	
वित्तय तथा बचत समूह	गाउँपालिका भित्र		सहकारी र आमा समूहगरी	
विपद् व्यवस्थापन कोष	गाउँपालिका भित्र		वडा स्तरमा नभएको	
बैंक तथा वित्तिय सहकारी	गाउँपालिका भित्र		आर्थिक करोवार	
प्राकृतिक स्रोत				
खेतीयोग्य भूमि	गाउँपालिका भित्र		अन्नवाली, तरकारी र फलफुल उतपादन हुने	
प्राकृतिक धारा वा मूल	गाउँपालिका भित्र		खानेपानी	
नदीनाला (खोला, खहरे,कुलो)	गाउँपालिका भित्र		ढुंगा, गिट्टी, वालुवा र सिचाई प्रयोग	
सार्वजनीक ताल तथा पोखरी	गाउँपालिका भित्र		माछापालन	
सिँचाइको कुला, वोरिङ्ग तथा नहर	गाउँपालिका भित्र		सिचाईका लागि	
वनजंगल (हेक्टर वा रोपनी)	गाउँपालिका भित्र		काठ तथा फर्निचरका लागि	
खेर गएको जमिन	गाउँपालिका भित्र		वृक्षारोपण	
कुवा	गाउँपालिका भित्र		खानेपानी	
निजि ताल			माछापालन	
खेती गरिने मुख्य बाली	**लगाउने समय**	**बाली भित्र्याउने समय**	**प्रयोग गरिने मल**	**बिउको उपलब्धता**
धान	जेठ, असार	कार्तिक,मंसिर	रासायनीक, कम्पोष्ट	स्नाथीय र एग्रोभेट
गहुँ	कार्तिक, मंसिर	चैत, वैषाख	रासायनीक, कम्पोष्ट	स्नाथीय र एग्रोभेट
तोरी, मसुरो,चना, केराउ	कार्तिक, मंसिर	चैत, वैषाख	रासायनीक, कम्पोष्ट	स्नाथीय र एग्रोभेट
तरकारी (आलु)	बाह्रै महिना	बाह्रै महिना	रासायनीक, कम्पोष्ट	स्नाथीय र एग्रोभेट

श्रोत : वडा कार्यालय, समुदाय र सरोकारवाला निकायसंगको छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

यस गाउँपालिकामा प्रकोप तथा विपद् सँग सामना गर्नसक्ने साधन स्रोत तथा क्षमता प्रयाप्त मात्रामा भएको पाइदैन । गाउँपालिकामा प्रकोप तथा विपद्को सामाना गर्नको लागि वनजंगल थोरै भए पनि व्यवस्थीत नभएको, दक्ष मानव शक्तिको कमी भएको देखिन्छ । त्यस्तै स्वयमसेविकाहरुलाई थप तालिमहरु दिनुपर्ने देखिन्छ । बाढी, डुवान, कटान, रोगकिरा, हुरीवतास, आगलागि, शीतलहर, असिना, जंगली जनावर आतंक यस भेगका मुख्य प्रकोपहरु भएकाले वनजँगल संरक्षण, वृक्षारोपणका साथै जनचेतना र ट्राफिक नियमहरुमा कडाई गर्नुपर्ने देखिन्छ । पुलहरु र वाटोघाटोहरु बढी कच्ची अवस्थामा रहेका छन् । तसर्थ यी कमजोरीहरुलाई सुधार गरी यस गाउँपालिकाका बासिन्दाहरुको अनुकूलन क्षमता बढाउनु पर्ने टडकारो आवश्यक देखिन्छ ।

३.९ संस्थागत विश्लेषण

गेरुवा गाउँपालिकामा विपद् जोखिम न्युनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकलन तथा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि विभिन्न संस्थाहरुले आफ्नो बार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन् । कुनै पनि स्थानीय विकासमा सेवा प्रदायक संघ संस्था, निजि संस्था, सार्वजनिक संघ संस्था,नागरिक समाज एवं सञ्जालका सदस्यहरुको अहम भूमिका रहन्छ । जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजिकरण सहयोग गर्न सक्ने संघ, संस्था तथा निकायहरु पहिचान गरी सो संस्थाहरुको सम्भावित भुमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

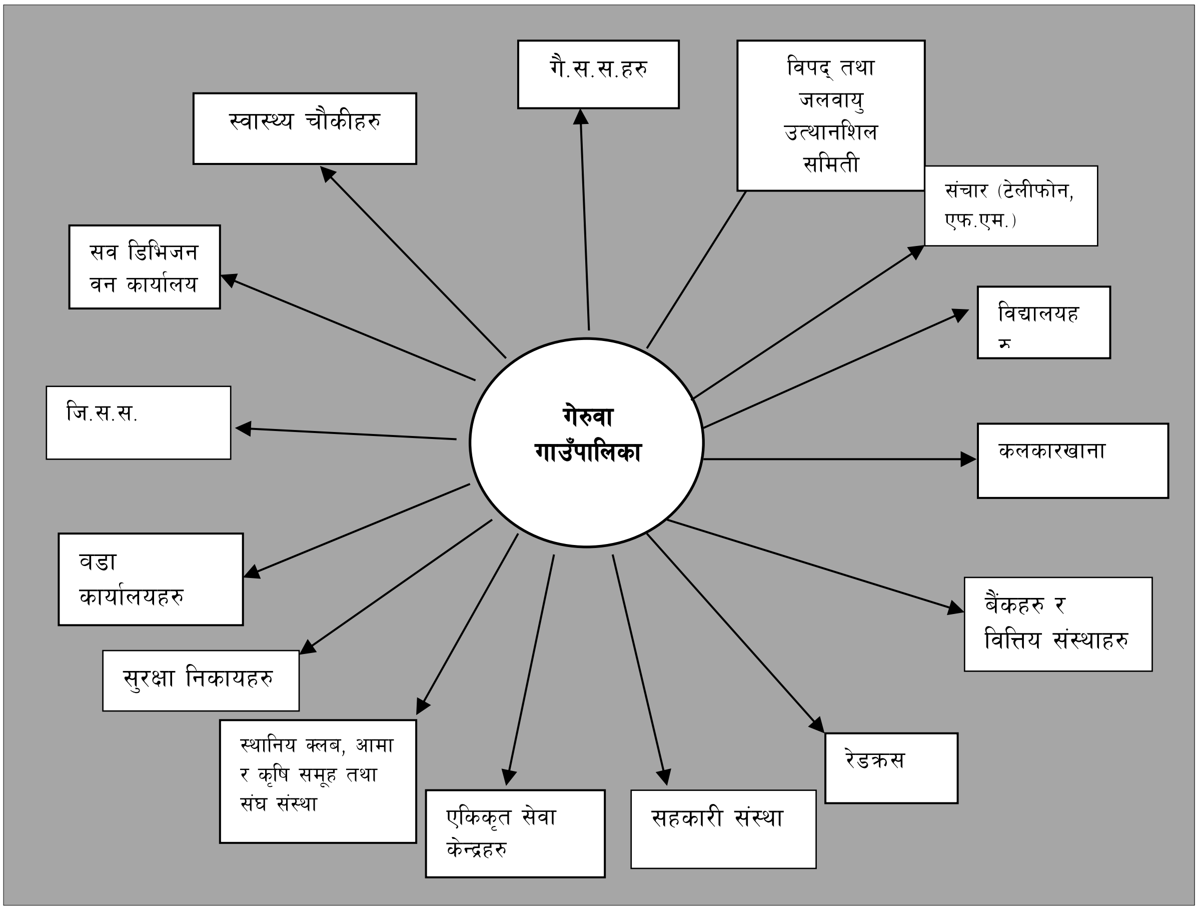

चित्र १० : गेरुवा गाउँपालिका स्थित सरोकारवाला निकायहरु

आगामी दिनमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना कार्यान्वयनमा सबैको साथ र सहयोग आवश्यक हुन जान्छ । यसका लागि वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समन्वय समितिले गाउँपालिका, जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ सस्थाहरुमा सहयोगका लागि बेला बेला अन्तर्क्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क र समन्वय गरी समुत्थानशील योजना कार्यन्वयन गर्नमा पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिका स्तरमा बिभिन्न क्षेत्रमा काम गरिरहेका कार्यालय तथा संघ संस्थाहरु र ति संघ संस्थाहरुले विपद् जोखिम न्यूनिकरण र जलवायुजन्य जोखिमको समयमा गर्न सक्ने सहयोग बारे तालिका नं. १९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १६ : गेरुवा गाउँपालिकाको संस्थागत विश्लेषण

क्र. सं.	कार्यालय तथा संघसंस्था	विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु जन्य जोखिममा प्राप्त हुन सक्ने योगदान

१	विद्यालयहरु	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पठनपाठन, विद्यालयमा सुरक्षित स्थानको पहिचान तथा व्यवस्था, विद्यार्थीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा राख्ने, प्राथमिक उपचारको व्यवस्था गर्ने, विपद्मा परेका लाई उद्धार, राहत वितरण तथा सुरक्षीत स्थानमा स्थान्तरण ।
२	अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र	स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, सरसफाई अभियान संचालन गर्ने, औषधिहरुको पुर्व तयारी, प्राथमिक उपचार गर्ने, औषधि व्यवस्थापन गर्ने, स्वास्थ्य सम्बन्धी सल्लाह सुझाव दिने, घाइतेहरुको उपचार गर्ने, स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने ।
३	संचार माध्यमहरु	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, जोखिम युक्त स्थानहरुको पहिचान गरी आम समुदायलाई सचेत गराउने, विपद्वाट भएका प्रभावहरुलाई निश्पच्छ रुपमा प्रचार प्रसार गरी उद्धारका लागि पहल गर्ने ।
४	कलकारखाना	आकस्मीक कोषमा सहयोग, वातावरण सरसफाईमा सहयोग, राहत वितरण, न्यानो कपडा वितरण, मनोवैज्ञानिक परामर्श, स्टेशनरी सामग्रीहरु वितरणमा सहयोग, खोज तथा उद्धार, विद्यालय भवन निर्माणमा सहयोग आदी ।
५	विपद् व्यवस्थापन समितिहरु	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि तालिम, आकस्मीक कोषको लागि वकालत गर्ने, सरकारी तथा गै.स.स. सगँ समन्वय गर्ने र निरिक्षण गर्ने, राहत वितरणमा सहयोग गर्ने, सूचनाहरु प्रवाह गर्ने, खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्ने, अन्य दातृ सँस्थाहरुसँग सहयोगको माग गर्न सहयोग गर्ने, सहयोग र समन्वय गर्ने, क्षति विवरण सङ्कलन कार्यमा सहयोग गर्ने
६	सुरक्षा निकायहरु (नेपाल प्रहरी)	शान्ती सुरक्षा कायम गर्ने, आपतकालीन सम्पर्क नम्बरहरुको वारेमा जानकारी गराउने, राहत वितरण सुरक्षाको अनुभुति गराउने र जोखिमयुक्त ठाँउमा प्रवेष निषेध गर्ने, खोज तथा उद्धार उद्धार गर्ने, आपतकालिन सहयोग गर्ने र सुरक्षा प्रदान गर्ने ।
७	गै.स.स. हरु	स्थानीय निकायमा विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रहरु संचालन, बालबालिका हरुलाई बाल शिक्षा, समुदायहरुलाई केन्द्रित गरी विपद् तथा जलवायु परिवर्तन लक्षित कार्यक्रमहरु, राहत वितरण, न्यानो कपडा वितरण, मनोवैज्ञानिक परामर्श, स्टेशनरी सामग्रीहरु वितरणमा सहयोग, विपद्संग सम्बन्धित निति तथा योजना निर्माणमा सहयोग ।
८	स्थानीय क्लबहरु	विपद् सम्न्धी जनचेतना, सडक नाटक गर्ने, विपद्मा परेकाहरुको निश्पक्ष रुपमा तथ्याङ्क सङ्कलन, सुरक्षीत स्थानको पहिचान, राहत वितरण गर्ने, दातृ निकाय सँग समन्वय गर्ने ।
९	एकीकृत सेवा केन्द्र (कृषि, पशु)	विकास निर्माण, कृषि तथा पशु सम्बन्धी तालिम, घटना दर्ता, सिफारिस, र सहकार्य, अनुदानको व्यवस्था, क्षति विवरण तथा तथ्याकं सङ्कलनमा सहयोग
१०	गाउँपालिका	विपद् तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना जगाउने, आकस्मिक कोषको व्यवस्था गर्ने, गै.स.स. सगँ समन्वय गर्ने, वडा कार्यालय संगै सम्बन्धित आँकडाहरु तयार गर्ने, सरकारी तथा गै.स.स. सगँ समन्वय गर्ने र निरिक्षण गर्ने, राहत वितरणमा सहयोग गर्ने, सूचनाहरु प्रवाह गर्ने, विवाह दर्ता जन्म दर्ता, मृत्यु दर्ता, नागरीकता सिफारीस गर्ने, खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्ने, अन्य दातृ सँस्थाहरुसँग सहयोगको माग गर्न सहयोग गर्ने, सहयोग र समन्वय गर्ने, क्षति विवरण सङ्कलन कार्यमा सहयोग गर्ने, विपद्संग सम्बन्धित निति तथा योजना निर्माण ।

श्रोत : वडा कार्यालय, समुदाय र सरोकारवाला निकायसंगको छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

३.१० लक्षित समूह छलफल

सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणका विभिन्न औजारको प्रयोगबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कको पुनरावलोकन, अनुगमन वा परीक्षण र छुटेका विषय पत्ता लगाउन समुदायको सानो समूहमा छलफल गन लक्षित समूह छलफल गरिएको थियो । समुदायका महिला, वालवालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, जेष्ठ नागरिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, जनजाति र अल्पसङ्ख्यक समेत सबै वर्गलाई समेटेर प्रत्येक वडामा यस्तो छलफल गरिएको थियो । विपद् तथा जलवायु परिवर्तनका कारण त्यस वडाको कृषि, पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैबिक विविधता, जलवायुजन्य प्रकोप, जलस्रोत र उर्जा, भौतिक पूर्वाधार, मानव स्वास्थ्य आदि क्षेत्रहरूमा ३० वर्ष पहिले र हाल महसुस गरिएका असर तथा प्रभाब एबं भबिष्यको अनुमानका बारेमा छलफल गर्दा प्राप्त जानकारीलाई निम्नअनुसारको ढाँचामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १७ : लक्षित समूह छलफलबाट प्राप्त सूचना

क्र. सं.	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय
१	विपद् र विपद्का सवाल	प्राकृतिक प्रकोप हरुलाई दैवी प्रकोपको रुपमा लिइन्थ्यो । वस्ती पातलो हुनाले जोखिम कम हुन्थ्यो । अहिले जस्तो चेतनाको चाही अभाव थियो। घटना घट्दा क्षति बढी हुन्थ्यो तर महामारीको हकमा चाहि एकदम समस्या थियो ।	अव्यवस्थित बसोबास मुख्य समस्याको रुपमा क्षतिको मूल कारण हो । प्राकृतिक सन्तुलन बिगार्ने काम मानिस बाट भएको छ ।	अव्यवस्थित बसोबास, मानवीय लापरवाही	जनसंख्या बढेको, विभिन्न किसिमका द्वन्द हरुले गर्दा	जनचेतनामूलक क्रियाकलाप संचालन, व्यवस्थित बसोबास वैज्ञानिक भ-उपयोग नीति राज्यको नीति नियमको पालना
२	कृषि प्रणाली वा प्रक्रिया	परम्परागत कृषि प्रणाली अनुसार खेति प्रांगारिक मलको प्रयोग उत्पादन राम्रो हुन्थ्यो बालि विविधिकरण चाही कम हुन्थ्यो ।	प्राकृतिक उत्पादमा ह्रास आएको, रासायनिक मलको प्रयोगद्वारा उत्पादन बृद्धि भएपनि कम स्वस्थकर उत्पादन, मेसिनरी प्रयोग बढेको वाली विविधिकरण बढेको, सजिलै नजिकको बजारमा खाद्य वस्तु उपलब्ध, खेति गर्ने क्रम कम भएको	वैकल्पिक जीविकोपार्जनको स्रोत बढ्नु सहरीकरणको कारण खेतीयोग्य जमिन कम हुनु, जलवायु परिवर्तनको असर देखापर्नु	जलवायु परिवर्तन, जनसंख्या बढेको	कृषिमा अनुदानको व्यवस्था गर्नु, युवालाई कृषिप्रति लगाव बढाउनु पर्ने रासायनिक मल को विकल्पमा प्रांगारिक मलको प्रयोग गर्ने जीविकोपार्जनका अन्य स्रोत पहिचान गरी खाद्य असुरक्षा कम गर्ने
३	स्थानीय बालीको प्रजातिको अवस्था	उत्पादन राम्रो हुन्थ्यो	प्राय लोप भैसके भएका पनि उत्पादन राम्रो हुदैन बाली चक्र समेत परिवर्तन भएको छ	नया नया प्रजातिको विकास र विस्तार पुराना प्रजातिले उत्पादन कम दिनु खेति पाती आयार्जनको स्रोत समेत बन्दै जानु	जलवायु परिवर्तन	पुराना तथा परम्परागत बीउ विजनको संरक्षण गर्नुपर्ने
४	नयाँ बालीको प्रजातिको अवस्था	पहिले त केहि थिएन	धेरै नया प्रजतीं हरु छन	उत्पादन बढाउनु पर्ने कारणले	जनसंख्या बढ्नु	
५	मानव स्वास्थ्य	मानिसहरु स्वस्थ नै हुन्थे, विरामी हुदा उपचार गराउने ठाउ कम थियो, पातलो बसोबासले गर्दा नजिक अस्पताल को सुबिधा थिएन, औलो को प्रकोप थियो,	नया किसिमका रोग र विराम हरु देखिएका, अस्पताल हरु पनि धेरै नै छन, बाटो र साधनको सुबिधा छ , प्राय सबै लाइ केहि न केहि समस्या छ ।	जनसंख्या वृद्धि अस्वस्थकर खानपान वातावारणीय प्रदुषण		

क्र. सं.	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय
		तराइमा मानिस बस्न डर मान्थे ।				
६	छाडा चौपाय	व्यवस्थित व्यवस्थापन थियो	वालीनाली नष्ट	गाईगोरुलाई छाडा छोडीदिनाले कृषिमा आधुनिकरण हुनाले	पशुबाट आय-आर्जनमा कमी भएको कारण	कान्जीहाउसको व्यवस्था गर्ने सामुदायिक वनमा काँडेतारको व्यवस्था
७	सिंचाई	सिचाईको व्यवस्था थिएन	हाल सम्म पनि प्रयाप्त सिंचाइको कारण उब्जनीको कमी	राज्यको ध्यान पुग्न नसक्नु गाउँमा नेतृत्वको विकास नहुनु आर्थिक अभाव निश्चित योजना नहुनु	सिंचाई व्यवस्थित नहुनाले	पक्की कुलाहरको निर्माण विद्युतिय मोटरको व्यवस्था
८	उत्पादन मा कमी	प्राङ्गारिक मलको प्रयोग विषाधिको प्रयोग हुदैनथ्यो	सिंचाईको व्यवस्था विउ नपाउनु मलको अभाव हुनु	उर्वराशक्तिको कमी पानीको अभााव मलको अभाव	पानी तथा मलको व्यवस्था समयमै नहुनाले	प्राङ्गरिक मलको व्यवस्था कृषि तालिम, सिचाइको लागि पानीको व्यवस्था
९	वालविवाह	अशिक्षित, पूरानो रुढीवादी मानसिकता	शारिरीक कमजोरी	शिक्षाको कारणले, गरिवीको कारण	परम्परागत चालचलन	वालिकालाई शिक्षा दिने, सिपमूलक कामको लागि तालिमको व्यवस्थापन गर्ने
१०	वहुविवाह	वहुविवाह प्रसस्तै हुने गरेको	हाल आएर कानुनीरुपमा कडाई गरिएको हुनाले केही कमी भएको	अज्ञानता, परम्परागत मान्यता	पुरुषवादी समाज	कानुनको कडाईका साथ पालना गर्नुपर्ने
११	शिक्षामा पहुँच	शिक्षामा सबैको पहुँच थिएन ।	हाल पनि दुइ प्रकारको शिक्षा भएको अवस्था छ । सरकारी र प्राईभेट	आर्थिक कारण, चेतनाको कारण	शिक्षालाई महत्व नदिनु	अनिवार्य शिक्षाको व्यवस्था गर्ने, शिक्षालाई व्यापारीकरण बन्द गर्नुपर्ने ।
१२	एकल महिला	दैनिकी कष्ठकर थियो	हाल राज्यको नीतिले केही सुविधा थपिएको महसुस गरेको । भत्ताको व्यवस्था भएकोले सहज	एकल महिलालाई हेर्ने दृष्टिकोण नै दोषी, परम्परागत धारणा, चेतनाको समस्या	रुढीवादी समाज	शिक्षा र आथिक आयआर्जनमा विकास गर्न सिपमूलक तालिमहरुको व्यवस्था गर्ने
१३	सुकुम्वासी समस्या	पहिला देखिनै रहेको समस्या हो यो	यसमा खासै सुधार हुन सकेको छैन	समानुपातिक हिसाबले भूमि वितरण नहुनु, भूमि सुधार लागु नहुनु	भूमिसुधार लागु हुन नसक्नु	भूमिसुधार लागु गरी हदबन्दी कडाईका साथ लागु गर्ने

क्र. सं.	समस्या	३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	कारण	कारक तत्व	सम्भावित समाधानका उपाय
				राज्यले यस प्रति ध्यान नदिनु सुकुम्वासीका लागि रोजगारीमूलक तालिमको व्यवस्था नहुनु ।		
१४	वाल वालिकामा कुपोषणको समस्या	कुपोषणको बारेमा ज्ञान थिएन र कसैले यसबारेमा सोचेको हुदैनथ्यो ।	हाल कुपोषणको बारेमा जानकारी छ तर वालवालिकालाई कुपोषणबाट बचाउन संवेदनशिलता भने अझै कम छ	पोषणयूक्त खानेकुराको अभाव आर्थिक अभाव।, जनेतनाको विकास नहुनु वैकल्पीक रोजगारको व्यवस्था नहुनु	गरिवी	गर्भावतीलाई पोषण खानेकुरा देखि वालकलाई पोषणयूक्त खानाको व्यवस्था हुनु पर्ने
१५	सार्वजनिक शौचालय	कुनै व्यवस्था थिएन	चेतनाको विकास भएको छ तर कार्यान्वयन भने हुन सकेको छैन	जथाभावी दिसा, पिसाब गर्नु, वातावरण फोर हुनु, महामारी हुनु	आर्थिक र ईच्छाशक्तिको कमी	सार्वजनिक क्षेत्रमा शौचालयको निर्माण गर्नु पर्ने
१६	छाउपडी प्रथा	पहिला देखि नै चलिआएको समस्या हो ।	अझै पनि यो प्रथामा उल्लेख्य सुधार हुन सकेको छैन ।	चेतनाको कमी, रुढीवादी परम्परा,	अन्धविश्वास	चेतना अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने
१७	अपाङ्गता	पहिला देखि नै हेर्ने दृष्टिकोणमा समस्या	केही परिवर्तन भए पनि अझै सुधार हुनु पर्ने	अपाङ्गता भएका मानिसलाई हेर्ने दृष्टिकोणमा समस्या भएर	अन्धविश्वास	चेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने
१८	महिलाहरु अगाडी बढ्न नदिनु	पहिला देखि चलिनै आएको परम्परा	हाल धेरै सुधार भएको भए पनि अझै महिला सशक्तिकरण जरुरी	पुरुष प्रधान समाज भएकोले	परम्परागत धारणा	हरेक गतिविधिमा महिलाहरुलाई सहभागिता गराउने योजना तयार पार्ने

श्रोत : वडा कार्यालय, समुदाय र सरोकारवाला निकायसंगको छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

३.११ जीविकोपार्जन विश्लेषण

गाउँपालिकामा रहेको सक्रिय जनसंख्या मध्यको विभिन्न पेशा अंगाल्ने जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा घरायसी काममा ११५२७ जना अर्थात ४० प्रतिशत, आफ्नै खेतीपातीमा ५१७० अर्थात १८.२ प्रतिशत र काम नगरेर बसेको जनसंख्या ३२९१ अर्थात ११.६ प्रतिशत रहेको छ । त्यस पश्चात कृषि क्षेत्र र गैर कृषि क्षेत्रमा ज्याला मजदुरी गर्नेको जनसंख्यासमेत उच्च रहेको छ जसअनुसार कृषि क्षेत्रमा १७७० अर्थात ६.२ प्रतिशत र गैर कृषि क्षेत्रमा १०५८ अर्थात ३.७ प्रतिशत जनसंख्याले ज्याला मजदुरी गर्दछ। नोकरी, व्यापार व्यवसाय र स्वरोजगारमा लागेको जनसंख्या न्यून छ भने उद्योग घन्दा संचालन गरी उत्पादनमूलक काममा लागेको जनसंख्या नगण्य रहेको छ। यसरी समग्र तथ्याङ्कको विष्लेषण गर्दा स्पष्ट नखुलेको घरायसी काममा अत्याधिक, परम्परागत कृषिकर्ममा र ज्याला मजदुरी गर्नेको संख्या उल्लेख्य रहेकोल गाउँपालिकाले सामान्य जीवनस्तर न्यून गुणस्तरको रहेको प्रस्ट हुन्छ। अर्धदक्ष, अदक्ष र बेरोजगारको जनसंख्या उच्च हुँदा गाउँपालिकाको विकासमा दीर्घकालीन नकारात्मक प्रभाव पर्दछ। यसर्थ दिगो

विकासको लागि रोजगारी श्रृजना, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र सेवामुखी उद्योग व्यवसायको विकास गर्न दीर्घकालीन कार्ययोजना निर्माण गरी लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ। *(गेरुवा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, २०७५)*।

यस गेरुवा गाउँपालिका विभिन्न वडामा आफ्नो जीविकोपार्जनको लागि विभिन्न पेशाहरु अपनाएको देखिन्छ। जस अनुसार कृषि, व्यवसाय, पशुपालन, व्यापार, नोकरी, बैदेशिक रोजगार, मजदुरी, सिपमूलक मजदुरी रहेको छ। यसमा जीविकोपार्जनका क्षेत्रहरुलाई कस्तो प्रभाव पारेको छ भनेर विश्लेषण गर्न सहज हुने र उक्त जीविकोपार्जनका क्षेत्रहरु संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न समेत अपनाउनु पर्ने क्रियाकलाप तयार गर्न सहज हुने गर्दछ । यस पालिकामा जीविकोपार्जनको लागि अप्नाईएका पेशाहरुमा सवै भन्दा बढी कृषिमा आधारित रहेको तलको स्तरीकरणबाट प्रष्ट हुन्छ ।

तालिका नं. १८ : गेरुवा गाउँपालिकाको जीवीकोपार्जनका स्रोतहरुको स्तरीकरण

वडा	जीवीकोपार्जनका स्रोतहरुको स्तरीकरण					
	१	२	३	४	५	६
१	कृषि तथा पशुपालन	ज्याला, मजदुरी	बैदेशिक रोजगारी	जागिर	उद्योग तथा व्यापार	अन्य व्यवसाय
२	कृषि तथा पशुपालन	बैदेशिक रोजगारी	जागिर	उद्योग तथा व्यापार	ज्याला, मजदुरी	अन्य व्यवसाय
३	कृषि तथा पशुपालन	बैदेशिक रोजगारी	जागिर	व्यवसाय	उद्योग तथा व्यापार	ज्याला, मजदुरी
४	कृषि तथा पशुपालन	ज्याला, मजदुरी	व्यवसाय	पशुपालन	जागिर	बैदेशिक रोजगारी
५	कृषि तथा पशुपालन	ज्याला, मजदुरी	बैदेशिक रोजगारी	उद्योग तथा व्यापार	जागिर	अन्य व्यवसाय
६	कृषि तथा पशुपालन	बैदेशिक रोजगारी	ज्याला, मजदुरी	उद्योग तथा व्यापार	जागिर	अन्य व्यवसाय

श्रोत : वडा कार्यालय, समुदाय र सरोकारवाला निकायसंगको छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

३.१२ स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधिको रेखाङ्कन

यो औजारको माध्यमबाट प्राप्त सूचनाले समुदायले विपद् सामना गर्न अपनाउने गरिएका विधिहरूको सूचि तयार गर्न मद्दत पुगेको छ। यसले विपद्को सामना गर्न भविष्यमा अपनाउनु पर्ने विधिको पहिचान गरी स्थानीय ज्ञान र सिपको प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुग्नेछ।

तालिका नं. १९ : स्थानीय ज्ञान, सिप, क्षमता र प्रविधिको रेखाङ्कन

क्र.स.	विपद्/ प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष/महिना	विपद् पहिले गरिएका पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनिकरणका कार्य		विपद्को सामनाका लागि विपद्को समय र पछि अपनाईएका विधि	
			व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा	व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा
१	बाढी	२०४० साल देखि २०७९ सम्म - असार देखि कार्तिक सम्म)	✚ घरहरु अग्लो तथा सुरक्षित ठाउँमा बनाएको, ✚ सर्तक भएर बस्ने, पुर्व तयारी गर्ने ✚ ठाटी घर भएका घरमा माथी समान राख्ने गरिएको ✚ खोलाको किनारमा गौलर रोपेको ✚ खानेकुरा, महत्वपूर्ण कागजात सुरक्षित राखेका थिए, ✚ आफ्नो घर अगाडिको नालीहरु सफा गरेको ✚ विपद् सम्बन्धी महत्वपुर्ण सूचनाको जानकारी पहिले नै लिएको ✚ सवैलाई जानकारी गराउने, सूचना प्रवाह गर्ने, बाढीको खवर आदान प्रदान गर्ने ✚ चिसापानी जलमापन केन्द्रको सर्म्पक नम्वर रहेको ।	✚ एक अर्का संग सूचना आदानप्रदान गर्ने, ✚ सुरक्षित ठाउँमा जान अनुरोध गर्ने ✚ झटपट झोलाको प्रयोग गर्ने ✚ सामानहरु ओसार पसारमा सहयोग गरिएको ✚ माटोको ड्याम बनाएको ✚ बाँध बाँध्ने र रेडक्रस स्वास्थ्य चौकीहरुको सहयोग लिएका थिए ✚ खल्ला भएको रोडमा सबै मिलेर ह्युम पाईप हालेको ✚ सबैजना सडकको किनारमा घेरा लगाउँथे ✚ जोखिममा रहेका मानिसलाई सुरक्षित स्थानमा राख्ने ✚ सूचना प्रवाह गर्ने ✚ प्राप्त सूचनालाई अनुशरण गर्ने गराउने ✚ साईरन बजाई सबैलाई सूचित गर्ने गराउने	✚ सामान लाई सुरक्षित स्थानमा राख्ने, घरलाई सरसफाई तथा मर्मत गरी पुनः बस्ने व्यवस्था मिलाउने ✚ सुरक्षित स्थानमा समान सारेको ✚ सङ्कटसन्नता तथा बालबालिका लाई सुरक्षित स्थानमा राख्ने गरेको ✚ भत्केका, विग्रेको घरलाई निर्माण गरेका थिए ✚ समुदायलाई जानकारी गराएको ✚ सामान लाई सुरक्षित स्थानमा राख्ने, घरलाई सरसफाई तथा मर्मत गरी पुनः बस्ने व्यवस्था मिलाउने	✚ बाढीमा परेकाहरुका सामानहरु सुरक्षित स्थानमा लगेको, ✚ उच्च स्थान तथा सुरक्षित स्थानमा घर बनाउने र बनाउन सहयोग गर्ने, ✚ प्रभावित परिवारलाई खाना तथा वास सहयोग गरेको ✚ वृद्ध, बालबालीका हरुलाई आवश्यक सहयोग गरेका थिएँ । ✚ तटबन्ध गरेको तथा पानीको निकास बनाएको ✚ खोज तथ उद्धार गरेको, वगाएको पुललाई पुनः निर्माण गरेको ✚ घर निर्माणमा सामुहिक श्रमदान गरिको ✚ संघसंस्थाहरु संग सहयोगको लागि पहल गर्ने कार्य गरेका ।

क्र.स.	विपद्/ प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष/महिना	विपद् पहिले गरिएका पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनिकरणका कार्य		विपद्को सामनाका लागि विपद्को समय र पछि अपनाईएका विधि	
			व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा	व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा
२	हावाहुरी	२०४३ देखि २०७६ सम्म (चैत्र देखि जेठ सम्म)	• घरको छानालाई बाँध्ने, घर बलियो बनाउन • घरका सदस्यहरुलाई सुरक्षित ठाउँमा राखेका थिए । • घरको छानाहरु उड्न नदिन सम्पूर्ण समाजको मानिसहरुलाई छाना माथि ओजनदार बस्तु राख्न सल्लाह दिएका थिए । • आफु सुरक्षित स्थानमा जाने, झ्याल ढोका बन्द गर्ने	• नोक्सान भएका तथा भत्केका घर बनाउन सहयोगको भावना रहेको • समुदायका मानिसहरुलाई सचेत गर्ने • सबैलाई घर बलियो बनाउन जनचेतना गरिएको । • सबैजना सुरक्षित स्थानमा जाने । • सहयोगको अपिल गर्ने र मानिसको सुरक्षामा ध्यान दिने	• पाल टाँगेर टहरा बनाएको, घरलाई सरसफाई तथा मर्मत गरी पुनः बस्ने व्यवस्था मिलाउने • छाना नउडाओस भनि छाना माथि गरुङगो काठले बाँधेको • व्यक्ति आफै सचेत भई छिमेकीको घरमा गई बसेका • विपद् प्रभावित भएको ठाउँमा सबैलाई सुरक्षित स्थानमा जान लगाउने र आफुले पनि सुरक्षा अपनाउने । • विपद्मा परेका मानिसलाई आफ्नो घरमा वास दिने, खाद्यान्न सहयोग गर्ने	• भत्केका घरहरु निर्माण, उडाएका छानाहरुको मर्मत, क्षतिको मागलाई पहल गर्न सम्बन्धित ठाउँमा पहल गर्ने • गाउँ, समुदायका मानिसलाई बचाउने व्यवस्था गरेको • कसैलाई पनि घर वाहिर जान नदिएको • सामुहिक रुपमा सल्लाह गरि सुरक्षित स्थानको खोजी गर्ने र सोही अनुसार सबैलाई त्यसतर्फ जान लगाउने • घाईतेहरुको खोज उद्धार तथा अस्पतालमा लैजाने व्यवस्था मिलाएको • घर बनाईदिने, आर्थिक सहयोगका लागि विभिन्न संघसंस्थाहरुसंग सहयोगको अपिल गरेको
३	जंगली तथा घरपालुवा जनावर आतंक	२०५८ सालदेखि हालसम्म निरन्तर (घरपालुवाको हकमा २०७४/७५	• रेखदेखका लागि खेतबारीमै सुत्ने गरेको, • पुत्ला बनाएर खेतबारीमा राख्नेकाम गरेको, • आफ्नो बारी घेरबार गरेको • राती पनि पशुको पहरा दिएको	• खेतबारीबाट लखेट्ने काम गरियो • सबैलाई सचेत गराउने • सामुहिक हल्ला गर्ने • समूहमा मिलेर गाउँघरका मान्छे जनावरलाई भगाउने	• बाजाहरु बजाउने गरेको • झुक्का वनाएर खेतबारीमा राखेको • पटक पटक पशु धपाउने गरेको • बालबालिका सुरक्षित गर्ने • सबैले आफ्नो आफ्नो पशुहरुलाई व्यवस्थित गर्ने	• प्रहारीलाई खबर गर्ने • जनावरहरुलाई धपाउने, लखेट्ने गरेको • सामुहिक रुपमा पशु वजारमा लगेर छाडेको • सबै मिलेर ड्रम बजाई गाई बस्तु लखेटेको

क.स.	विपद्/ प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष/महिना	विपद् पहिले गरिएका पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनिकरणका कार्य		विपद्को सामनाका लागि विपद्को समय र पछि अपनाईएका विधि	
			व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा	व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा
		देखि अहिलेसम्म	आफ्नो खेती वरपर बार लगाएको खेति भन्दा अरुनै आमदानिको विकल्प अवस्यकताको महसुस गरेको ।	गाँउलेहरु मिलेर गाई बस्तुहरु जंगलतिर पुगाएको		सामुहिक रुपमा समाधानको लागि आवाज उठाउने काम गरियो ।
४	आगलागि	२०५८ देखि हालसम्म (चैत, वैसाख, जेठ, कार्तिक,मंसिर)	आगलागि हुनसक्ने सामानहरु सुरक्षित ठाउँमा राख्ने आगजन्य सामग्रीहरु सुरक्षित स्थानमा राख्ने गरेको आगो बालीसके पश्चात आगो निभाउने गरेको महत्वपुर्ण सूचनाको जानकारी लिएको सलाई लाईटर जस्ता सामानहरु बच्चाहरुबाट टाढा राख्ने सूचना आदान प्रदान गर्ने, जनचेतना जगाउने	बाटोमा आगो देख्दा समुदायमा कसैले पानी निभाई दिने गरेको आगलागि सम्बन्धी जानकारी लिएको जनचेतनामूलक कार्यक्रम चलाउने, जंगलमा अग्निरेखा बनाउने, पानी बोकेर निभाउन सहयोग गर्ने	आगो निभाउन गुहार , सहयोग मागेको विपद् पछी क्षति मागका लागि वडामा निवेदन सिफारिस माग गरेको छिमेकीहरुलाई बोलाएर आगो निभाउन गएको आफ्ना महत्वपुर्ण सामग्रीहरु सरुक्षित स्थानमा लैजाने । घर बनाउन सहयोग गर्ने	आगो निभाउन तथा उद्धार गर्नमा सहयोग सामुहिक रुपमा आगो निभाउने सहयोग गर्ने गरेको संघ संस्थासँग राहत माग गराउने गरेको आगलागिबाट भएको क्षति लेखाजोखा गरेको । एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने । पानी ट्यांकरको व्यवस्था गर्ने सामुदायिक वनबाट काठ उपलब्ध गर्न सहयोग गरेको
५	सडक दुर्घटना	२०६२ देखि अहिले सम्म	वाटो काट्न लापरवाही गर्ने नगरेको बाटोघाटो सुधार गर्नुपर्छ भनि आवाज उठाएको ट्राफिक नियमलाई ध्यान दिने	सडक फराकिलो वनाउन पहल गरेको मुल चौकमा माटोको ब्रेकर वनाएको बाटोघाटो सुधार गर्नुपर्छ भनि आवाज उठाएको ट्राफिक नियम सम्बन्धी सचेतना गराउने	दुर्घटनाका घाइतेलाइ तुरुन्त अस्पताल लगेको सहयोगका लागि सबैलाई खबर गरेको तुरुन्त अस्पताल लगेको दुर्घटनामा परेका व्यक्तिलाई स्वास्थ्य चौकीमा पुर्याउने	सामुहिक रुपमा सहयोग गरेको प्रभावित व्यक्तिको क्षति पुर्तिका लागि सडक आन्दोलन गरेको उद्धार गरेर अस्पताल पठाएको

क.स.	विपद्/ प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष/महिना	विपद् पहिले गरिएका पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनिकरणका कार्य		विपद्को सामनाका लागि विपद्को समय र पछि अपनाईएका विधि	
			व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा	व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा
६	सर्पदंश	२०-३० वर्ष देखि २०७७ सम्म (जेठ देखि भदौसम्म)	✚ अँध्यरोमा नहिड्ने, झारपात भएको ठाउँमा नजाने, रातीको समयमा टर्च लाईटको प्रयोग गर्ने ✚ घर आगन सरसफाई गर्ने ✚ अँध्यरोमा नहिड्ने	✚ समुदायमा जनचेतना फैलाउने ✚ गाउँ बस्ती सरसफाई	✚ झारफुकका लागि धामीझाक्रि तथा बैद्धय कहाँ लैजाने गरेको ✚ घरेलु उपचार ✚ अस्पताल लगेको	✚ झारफुकका लागि धामीझाक्रि तथा बैध्य कहाँ लैजाने गरेको, तथा अस्पताल पनि लैजाने गरेको ✚ प्रभावित व्यक्तिलाई सान्त्वना दिने गरेको ✚ उपचारमा सहयोग गरेको
७	शीतलहर	२०४० साल देखि हालसम्म	✚ आफ्नो घर वरिपरी बोटविरुवा रोप्ने गरेको ✚ भुसा तथा काठ दाउरा सुरक्षित संग राख्ने, बालीनालीलाई वर्षातीले छाउने ✚ आगो तापेर बस्ने ✚ न्यानो लुगा लगाउने ✚ तरकारी बालीमा विषादी छर्ने	✚ दाउराको व्यवस्था गर्ने ✚ आगो तापेर बस्ने ✚ न्यानो लुगा लगाएर बस्न सल्लाह दिने ✚ शीतलहरबाट हुने असरको बारेमा सबैलाई सचेतना गर्ने ,	✚ जिविकोपार्जन गर्नको लागि महाजनबाट ऋण लिएर परिवार पाल्ने गर्दथे । ✚ न्यानो लुगा लगाउने, आगो ताप्ने, ✚ स्वास्थ्य चौकी जाने ✚ तातो पानी पिउने ✚ तरकारी किनेर खाने अन्नबाली सापटी लिएर गर्ने गर्थे ।	✚ सामुदायिक बनबाट दाउराको व्यवस्था गर्ने, ✚ समुदायमा आगो ताप्ने व्यवस्था मिलाउने, ✚ बालीनालीका लागि किटनाशक औषधी तथा घरेलु विधि खरानीको प्रयोग गरेका ✚ एक अर्कालाई सहयोग गर्ने क्षतिको लेखाजोखा गरेको ✚ वडाबाट तथा अन्य निकायबाट न्यानो कपडको व्यवस्था गनै ।
८	खडेरी	२०५७ साल देखि हालसम्म(हिउदे खडेरी)	✚ जथभावी पानी खेर नफाल्ने ✚ सिचाइको व्यवस्था गरेको ✚ ठाउँ ठाउँमा वोरिंग व्यवस्था गरेको ✚ आफ्नो घर वरिपरी बोटविरुवा रोप्ने गरेको	✚ वृक्षारोपण गरेको, नालामा फोहोर नफालेको ✚ ठाउँ ठाउँमा वोरिंग व्यवस्था गरेको ✚ गाई वेर्ने गरेको	✚ नजिकको वोरिगवाट सिचाइ गरेको ✚ मोटरको व्यवस्था गर्ने गरेको ✚ जिविकोपार्जन गर्नको लागि महाजनबाट ऋण लिएर परिवार पाल्ने गर्दथे ।	✚ सामुहिक रुपमा सिचाइ गरेको ✚ गाउँ समाज मिलेर खडेरी आउन नदिन वृक्षारोपण गर्ने ✚ सामुहिक रुपमा सिचाईका लागि नहरको माग गरेका

क.स.	विपद्/ प्रकोपको प्रकार	विपद् भएको वर्ष/महिना	विपद् पहिले गरिएका पूर्व तयारी तथा जोखिम न्यूनिकरणका कार्य		विपद्को सामनाका लागि विपद्को समय र पछि अपनाईएका विधि	
			व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा	व्यक्तिगत रुपमा	सामुहिक रुपमा
				वृक्षारोपण गरेको, नालामा फोहोर नफालेका		\
९	महामारी (मानिस, पशु चौपाया, बाली)	२०४५ सालदेखि अहिलेसम्म	व्यक्तिगत रुपमा सरसफाई गर्ने गरेको बाली गोडमेल हेरचाह बालीमा मलजल गरको पशु हेरचाह, पशु आहार व्यवस्थापन गरको पशुपंक्षीलाई औषधी खुवाउने, खुल्ला नछोड्ने	गाउँ बस्ती सरसफाई अभियान चलाएको समुदायमा सरसफाई गर्नु पर्ने भनि सचेत गराएको बालीमा मलजल गरको पशु आहार व्यवस्थापन गरको गाउँ बस्ती सरसफाई अभियान चलाएको बालीमा लाग्ने रोग किराको बारेमा एक आपसमा छलफल गर्ने माहामारीमा रहेको रोगको बारेमा सबैलाई जानकारी गराउने	स्वस्थ्य चौकीमा तथा घरेलु उपचार गर्ने गरेको घरपरिवारका सबै सदस्यहरुलाई सरसफाई बारे ज्ञान सरसफाई गर्न लगाएको व्याक्ति पारिवारीक सरसफाईमा ध्यान दिएको बालीमा विषादी छर्ने रोग पहिचान गरेको बाली गोडमेल, बालीमा लागेको रोग किराको अनुगमन गरी उचित विषादी छर्ने रोगको उपचार गर्ने र औषधीको प्रवन्ध मिलाई राख्ने	बिरामी भएको व्यक्तिलाई स्वास्थ्य चौकी लैजान सहयोग गरेको चन्दा सङ्कलन गरी औषधीमा सहयोग भएको रोगको बारेमा छलफल एक अर्कालाई सहयोग गर्ने मरेका पशुलाई गाड्न सहयोग पशु आहार व्यवस्थापन गरको वालीमा लागेको रोगकिराले गरेको क्षतिको आकलन गरी सम्वन्धित निकायमा क्षतिपुर्तिको व्यवस्था मिलाउने डाक्टर देखि सबैको सल्लाहमा उपचार तथा बच्ने र बचाउने उपाय गर्ने ।

श्रोत : वडा कार्यालय, समुदाय र सरोकारवाला निकायसंगको छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

३.१३ अनुकूलन तथा जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरुको कारणले प्रभावित क्षेत्र तथा स्थानमा पार्न सक्ने प्रभावहरुलाई मध्यनजर गरी यस गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका वडाहरुले विपद् जोखिम न्यूनीकरण र अनुकूलन हुनका लागि विभिन्न किसिमका उपायहरु तय गरेका छन । तय गरिएको उपायहरुलाई कार्यविशेषता, संभाव्यता योजनाको प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययिता, सङ्कटासन्न वर्गलाई उपयोगिता, लैंगिक संवेदनशीलता जस्ता विषयवस्तुहरुलाई आधार मानेर योजना हरुलाई प्राथमिकीकरण गरिएका छन ।

प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण निर्देशिका अनुसार १ देखि ३ अंक निर्धारण गरिएको छ। १ ले उल्लेखित आधारहरु पुरा गर्न नसक्ने र ३ ले उल्लेख गरिएका आधारहरु पुरा गर्न सफल रहेको भन्ने जनाउछ। सबै विश्लेशणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अंकलाई जोडेर आएको अंकलाई १, २, ३, ४,... अंक दिएर १ अंक आएका योजनालाई तत्काल र अत्यावस्यक रुपमा संचालन गर्नुपर्ने २ अंकलाई उच्च आवस्यक र ३ लाई कम आवस्यक भनी वर्गीकरण गरिएको छ। सोहि अनुसारको वर्गीकरणलाई तलको तालिका नं. २३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. २० : जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण

वडा नं. १											
क्र.स.	प्रमुख जोखिम	अनुकूलनका वा जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु	स्थान	प्रभावकारिता (१ -३) (क)	खर्चको मितव्ययिता(१ -३)(ख)	संभाव्यता (१ -३) (ग)	लक्षित वर्गमुखी (१-३) (घ)	कुल - क+ख+ ग+घ)	प्राथमिकता नं.	स्रोतको व्यवस्था	
										आन्तरिक	बाह्य
१	बाढीबाट जमिन कटानी हुनसक्ने	कर्णाली नदि र गेरुवा नदिको दुवौ छेउमा तटबन्ध	कर्णाली नदि तर्फ गेरुवा वडा नं १ देखि राजापुर वडा नं १ दौलतपुर सम्म	३	३	३	३	१२	१	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
२	बाढीबाट जमिन कटानी र पटानी हुनसक्ने	गेरुवा नदि तटबन्ध	गेरुवा पाताभार देखि राजापुर वडा नं १०	३	३	३	३	१२	१	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
	जंगली जनावरको आतंकका कारण मानविय तथा कृषी क्षती हुने	पक्की छेकबार निमार्ण गर्ने	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको क्षेत्र सिमाना पर्ने गेरुवा नदिको	३	३	३	३	१२	१	समुदायको श्रमदान	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था

			पश्चिमी गेरुवा वडा नं १ देखि राजापुर वडा नं १० झप्टी सम्म								
३	जनावरले बालीनालीमा क्षति	उचित कानुनको व्यवस्था र कांजि हाउस, गौशालाको निर्माण	सवै वडा हरुमा	२	२	२	३	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
४	रोगकिराले बालीनालीमा क्षति	निशुल्क प्रविधिकको व्यवस्था तथा किटनाशक अनुदान र तालिमको व्यवस्था	सवै वडा हरुमा	२	२	३	२	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
५	सितलहरले मानब, पशुपंक्षी र बालीनालीमा असर	उचित राहातको व्यवस्था गर्ने तथा व्यवसायिक खेती गर्ने लाई टनेल अनुदान कार्यक्रम संचालन	पालिका स्तरिय कोष व्यवस्थापन गरि सवै वडामा गर्ने	३	३	३	२	११	२	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
६	आगलागिले मानवीय, भौतीक र आर्थिक क्षति	जनचेतना काक्रम र उचित राहातको व्यवस्थाको साथै दमकलको व्यवस्था	सवै वडा स्तरमा	२	२	२	३	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
७	अशिनाले पशुपंक्षी र बालीनाली	बाली बिमा	सवै वडा स्तरमा	२	२	३	२	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
८	चट्याङले मानब, पशुपंक्षी र भौतीक क्षति	उचित राहातको व्यवस्था	सवै वडा स्तरमा	२	२	२	३	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
९	सडक दुर्घटनाले मानवीय, भौतीक र आर्थिक क्षति	जनचेतनामूलक कार्यक्रम र सडकको स्तरोन्नती	सान्तिबजार, पशुपतिनगर, मनाउ तथा रिङ्ग रोड हरुमा	३	३	३	२	११	२	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
१०	सर्पदंसले मानब, पशुपंक्षीमा असर	सर्पदंस उपचार केन्द्र स्थापना	वडा नं.५ भित्र	३	२	२	३	१०	३	समुदायको श्रमदान	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
११	माहामारीले मानव स्वास्थ्यमा असर	पर्याप्त मात्रामा स्वयम सेवक व्यवस्था, जनचेतनामूलक कार्यक्रमका साथै स्वास्थ्य संस्थामा दक्ष स्वास्थ्य कर्मि परिचालन र पर्याप्त मात्रामा औषधीको व्यवस्था	वडा नं. ३ भित्र शान्तिबजार नजिकको क्षेत्रमा	२	२	२	३	९	४	समुदायको श्रमदान	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था

खण्ड घ : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

४.१ स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका एकिकृत योजना

तालिका नं. २१ : गेरुवा गाउँपालिकाको स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका एकिकृत योजना

क. स.	प्रमुख जोखिम	अनुकूलनका तथा जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू	स्थान	इकाइ परिणाम	अनुमानित बजेट	समयावधि	जिम्मेदारी
१	बाढीबाट जमिन कटानी हुनसक्ने	कर्णाली नदि र गेरुवा नदिको दुवौ छेउमा तटबन्ध	कर्णाली नदि तर्फ गेरुवा वडा नं १ देखि राजापुर वडा नं १ दौलतपुर सम्म		२० करोड	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
२	बाढीबाट जमिन कटानी र पटानी हुनसक्ने	गेरुवा नदि तटबन्ध	गेरुवा पाताभार देखि राजापुर वडा नं १०		५० करोड	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
३	जंगली जनावरको आतंकका कारण मानविय तथा कृषी क्षती हुने	पक्की छेकबार निमार्ण गर्ने	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको क्षेत्र सिमाना पर्ने गेरुवा नदिको पश्चिमी गेरुवा वडा नं १ देखि राजापुर वडा नं १० झप्टी सम्म		१० करोड	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
४	जनावरले बालीनालीमा क्षति	उचित कानुनको व्यवस्था र कांजि हाउस, गौशालाको निर्माण	सवै वडा हरुमा	२ वटा	५० लाख	पहिलो वर्ष देखि तेस्रो वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
५	रोगकिराले बालीनालीमा क्षति	निशुल्क प्रविधिकको व्यवस्था तथा किटनाशक अनुदान र तालिमको व्यवस्था	सवै वडा हरुमा	२ वटा सवै वडा हरुमा	१ करोड	दोस्रो देखि पाचौ वर्षसम्म	गा. पा.
६	सितलहरले मानब, पशुपंक्षी र बालीनालीमा असर	उचित राहातको व्यवस्था गर्ने तथा व्यवसायिक खेती गर्ने लाई टनेल अनुदान कार्यक्रम संचालन	पालिका स्तरिय कोष व्यवस्थापन गरि सवै वडामा गर्ने	६ वटै वडा हरुमा एक पटक	१५ लाख	दोस्रो वर्ष भित्र	गा.पा, प्रदेश सरकार, तथा सरोकारवाला संघसंस्था
७	आगलागिले मानवीय, भौतीक र	जनचेतना काक्रम र उचित	सवै वडा स्तरमा		२ करोड	दोस्रो वर्ष	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र

क्र. स.	प्रमुख जोखिम	अनुकूलनका तथा जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू	स्थान	इकाइ परिणाम	अनुमानित बजेट	समयावधि	जिम्मेदारी
	आर्थिक क्षति	राहातको व्यवस्थाको साथै दमकलको व्यवस्था				देखि पाँचौ वर्ष सम्म	सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
८	अशिनाले पशुपंक्षी र बालीनाली	बाली बिमा	सबै वडा स्तरमा	बार्षिक	१ करोड	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
९	चट्याङले मानब, पशुपंक्षी र भौतीक क्षति	उचित राहातको व्यवस्था	सबै वडा स्तरमा	बार्षिक	२० लाख	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
१०	सडक दुर्घटनाले मानवीय, भौतीक र आर्थिक क्षति	जनचेतनामूलक कार्यक्रम र सडकको स्तरोन्नती	सान्तिबजार, पशुपतिनगर, मनाउ तथा रिङ्ग रोड हरुमा	सबै वडा हरुमा बर्षको ४ पटक	३० लाख	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
११	सर्पदंसले मानब, पशुपंक्षीमा असर	सर्पदंस उपचार केन्द्र स्थापना	वडा नं.५ भित्र	१	२० लाख	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था
12	माहामारीले मानव स्वास्थ्यमा असर	पर्याप्त मात्रामा स्वयम सेवक व्यवस्था, जनचेतनामूलक कार्यक्रमका साथै स्वास्थ्य संस्थामा दक्ष स्वास्थ्य कर्मि परिचालन र पर्याप्त मात्रामा औषधीको व्यवस्था	वडा नं. ३ भित्र शान्तिबजार नजिकको क्षेत्रमा	१	५० लाख	दोस्रो वर्ष देखि पाँचौ वर्ष सम्म	गा.पा, प्रदेश तथा केन्द्र सरकार, सरोकारवाला संघसंस्था

४.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पिकरण र अनुकूलनका योजनाहरु

गाउँपालिका, वडा तथा समुदाय स्तरको सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषणबाट प्राप्त परिणाम बमोजिम अत्याधिक जोखिममा रहेका समुदाय वा वडामा जोखिम न्यूनीकरणका लागि सञ्चालन गर्नु पर्ने क्रियाकलापलाई विपद् पहिले गरिने क्रियाकलापको रूपमा प्राथमिकीकरण गरिएको छ ।

४.२.१ नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय

गेरुवा गाउँपालिका अर्न्तगतका समुदायहरुको सहभागितामा वडाले प्रकोपजन्य तथा जलवायुजन्य विपद् जोखिम व्यवस्थापनका कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार जिम्मेवारीसहित कार्यदलहरू क्रमशः समन्वय, सञ्चार तथा पूर्वचेतावनी; खोज तथा उद्धार; प्राथमिक उपचार जस्ता कार्यदलहरु गठन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

तालिका नं. २२ : गेरुवा गाउँपालिकाको नीतिगत व्यवस्था तथा निर्णय

क्र.स.	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	श्रोतको व्यवस्था		समय अवधि	कैफियत
				आन्तरिक	वाह्य		
१.	पालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन तयार गरी लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका					निर्माण भैसकेको, अध्यावधिक गर्दै जाने
२.	स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना निर्माण गरी लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका				२०७९/१० देखि २०८३/८४	निर्माण भैसकेको, अध्यावधिक गर्दै जाने
३.	विपद् प्रभावित उद्धार र राहत सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका				२०७९ असार मसान्त सम्म	
४	वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण ऐन	तयार गरी कार्यान्वयन भैईरहेको					अध्यावधिक गर्दै जाने
५	वार्षिक बजेटको न्यूनतम १० प्रतिशत विपद् व्यवस्थापनका कार्यमा बिनियोजन गर्ने	गेरुवा गाउपालिका					प्रत्येक वर्ष
६.	विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति तथा रणनीतिक कार्ययोजना निर्माण र लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका	३,००,०००				
७	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण गरी लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका	१,००,०००				
	भूकम्प, बाढी, आगलागि, लगायत अन्य मुख्य प्रकोपमा आधारित पूर्व अभ्यास कार्ययोजना	गेरुवा गाउपालिका	३,००,०००				प्रत्येक वर्ष जुन ५ गते
८.	विपद् व्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधि	कोषको स्थापना भई सकेको, आवश्यकता अनुसार परिमार्जन					कार्यविधिमा छलफल गर्ने

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

क्र.स.	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	श्रोतको व्यवस्था		समय अवधि	कैफियत
				आन्तरिक	वाह्य		
९.	जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजना निर्माण गरी लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका	१०,०० ०००	५०० ०००	५०० ०००	२०७९/८०	
१०.	स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र कार्य संचालन विधि	निर्माण भईसकेको	१,००, ०००				अध्यावधिक गर्दै जाने
११	शीतलहर आकस्मिक योजना अद्यावधिक गर्ने	संघ सस्था	१५०० ००				
१२	भवन निर्माण संहिता कडाइका साथ लागु गर्ने	गेरुवा गाउपालिका	१००० ००		प्रत्येक वर्ष		
१३.	यस योजना प्रत्येक २ वर्षमा अद्यावधिक तथा ५ वर्षमा बृहत पुनरावलोकन गर्ने	गेरुवा गाउपालिका					
१४.	ताल तलैया संरक्षण तथा एक गाउ एक पोखरी निर्माण अभियान		९००० ००				
१५.	कर्णाली नदी, गेरुवा तथा बुढीकुला नदीको मुख्य वाटोको दुबैतिर बृहत वृक्षारोर्पण अभियान	गेरुवा गाउपालिका	५००० ००	२५० ०००	२५० ०००	निरन्तर	
१६	स्थानीय रैथाने बिउ संरक्षण अभियान	गेरुवा गाउपालिका कृषि शाखा	१००० ००			निरन्तर	
१७	स्थानीय उपजहरुको बजारीकरण बिस्तार कार्य योजना	गेरुवा गाउपालिका				निरन्तर	
१८	स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्रको स्तरोन्नती	गेरुवा गाउपालिका	५००० ००	३०० ०००	२०० ०००	निरन्तर	अपरेसन गर्ने मानिस तोकी कार्य गर्दै आएको

श्रोत : पालिका स्तरीय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

तालिका नं. २३ : गेरुवा गाउँपालिकाको संरचनागत व्यवस्था तथा निर्णय

क्र.स.	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	श्रोतको व्यवस्था		समय अवधि	कैफियत
				आन्तरिक	वाह्य		
१.	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन	गेरुवा गाउपालिका १ देखि ६ नम्बर वडाहरु					समितिहरु गठन भई कार्य गरिरहेका
२.	समुदाय स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा पुर्नगठन गर्ने (४२ वटा)	गेरुवा गाउपालिका	२,००,० ००	१,००, ०००	१,००, ०००	२०७९/८०	
३	पालिका स्तरिय कार्यदल गठन गर्ने (खोज उद्धार,प्राथमिक उपचार र पुर्व सूचना)	गेरुवा गाउपालिका	५,००,० ००	५,००, ०००		२०७८/७९	

क्र. स.	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	श्रोतको व्यवस्था		समय अवधि	कैफियत
				आन्तरिक	वाह्य		
४.	स्वास्थ्य तथा शैक्षिक संस्थामा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने					पहिलो वर्ष	
५.	विपद् व्यवस्थापन सम्पर्क व्यक्ति	गेरुवा गाउपालिका					व्यक्ति तोकेको
६.	बाढी पूर्व सूचना प्रणालीको सुदृढिकरण	गेरुवा गाउपालिका तथा वडा	१०,००,०००	५,००,०००	५,००,०००	२०७९/८०	
	वहु प्रकोपमा आधारित पूर्व सूचनाको व्यवस्था	”	२००,०००	”	”	२०८०/८१	
७.	स्थानीय विपद् पोर्टलको सुदृढिकरण (LEOC)	गेरुवा गाउपालिका	२,००,०००	१,००,०००	१,००,०००	निरन्तर	
८	स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द	”	२,००,०००		”	निरन्तर	
९.	जनशक्ति व्यवस्थापन - विपद् सूचना व्यवस्थापन अधिकृत	गेरुवा गाउपालिका				दरवन्दि २०७९	
१०	जनशक्ति व्यवस्थापन -प्रत्येक वडामा कृषि तथा पशु प्राबिधिकको व्यवस्था)	गेरुवा गाउपालिका	१५,००,०००			निरन्तर	
११	कृषि उपज सङ्कलनका लागि गाडीको ब्यबस्था	गेरुवा गाउपालिका	२५,००,०००	२५,००,०००		२०७९/८०	

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

४.२.२ जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

विपद् व्यवस्थापनको लागि पुर्व तयारी तथा विपद्को समय र विपद् पश्चात समेत क्षति कम गर्ने र प्रतिकार्यको गतिविधि हरु समेत प्रभावकारी हिसाबले संचालन गर्न जनचेतना मूलक एवम् क्षमता विकासका क्रियाकलापहरुले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ । गाउँपालिका स्तरमा पहिचान भएका विभिन्न प्रकोपको क्षति कम गर्ने र ति प्रकोपको असर संग जुध्ने क्षमता बढाउने किसिमका जनचेतनामूलक र क्षमता अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरुलाई तालिका नं. २७ मा देखाइएको छ ।

तालिका नं. २४ : विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि जनचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धिका क्रियाकलापहरु

प्रमुख प्रकोप/ समस्या	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या गतिविधि	लाभान्वित घरधुरी	समयाअवधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमति आवश्यक रकम	
							आन्तरिक	बाह्य
कृषि वाली मा रोगा करा	स्थलगत रोगकिरा पहिचान तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम	२७ वटा - प्रतिवडा ३	५०० घरधुरी	प्रत्येक वर्ष	वडा कार्यालय	कृषि शाखा, वाली परिक्षण प्रयोगशाला कञ्चनपुर, वडा कार्यालय, गा.पा.	२० लाख	१५ लाख

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना

प्रमुख प्रकोप/ समस्या	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या गतिविधि	लाभान्वित घरधुरी	समयाअवधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमति आवश्यक रकम	
							आन्तरिक	बाह्य
भूकम्प तथा बाढी	भुकम्प सम्बन्धी प्रचार प्रसारको लागि स्थानीय संचार माध्यम जस्तै रेडियो, टेलीभिजनबाट जनचेतना फैलाउने,पोष्टर, पम्प्लेट्हरु प्रयोग गर्ने, सडक नाटक, विद्यालयहरुमा हाजिरी जवाफ, वाद विवाद, वक्तित्वकला जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, प्रत्येक वडाका १० जना युवाहरुलाई खोज तथा उद्धारका तालिमहरु प्रदान गर्ने, टोलटोलमा प्रार्थमिक उपचारका तालिमहरु प्रदान गर्ने, भुकम्प प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचना निर्माणको लागि विभिन्न तालिम प्रदान गर्ने,	२७ वटा - प्रतिवडा ३	सबै	प्रत्येक वर्ष	गेरुवा गाउँपालिकाको सम्पुर्ण वडाहरु		१५ लाख	१५ लाख
शीत लहर	प्लास्टिक टनेल, ग्रिन हाउस प्रविधिमा जोड तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम	९ वटा	९०० घरधुरी	प्रत्येक वर्ष	९ वटै वडा भित्र	कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गा.पा.	२ लाख	५ लाख
	शीतलहरबाट स्वास्थ्यमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम	४५ वटा	६०० जना स्वास्थ्य आमा समूह	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वडाका ५ स्थानमा	स्वास्थ्य शाखा, स्वास्थ्य चौकी, वडा कार्यालय, गा.पा.	५ लाख	२ लाख
जनावर आतंक	जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	४५पटक	५००० घरधुरी	प्रत्येक वर्ष	प्रत्येक वडाका ५स्थान	सामाजिक विकास शाखा, वडा कार्यालय, गा.पा.	५ लाख	५ लाख
	राहात वितरण कार्यविधि निर्माण गरी कार्यबिधि अनुसार राहात वितरण					सामाजिक विकास शाखा, वडा कार्यालय, गा.पा.	५० लाख	४० लाख
खडेरी	सिंचाई कुला सुधार कार्यक्रम	१० वटा	२७ वटा	१००० घरधुरी		सामाजिक विकास शाखा, वडा कार्यालय, गा.पा.	६० लाख	२० लाख
खडेरी	जलवायु अनुकूलन खेती प्रविधि हस्ताण्तरण तालिम	२७ वटा	१००० घरधुरी	प्रत्येक वर्ष	६ वटै वडा भित्र	वडा कार्यालय, गा.पा.,	२५ लाख	२७ लाख
	बाली बिमा कार्यक्रम		२५००			कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गा.पा.	१० लाख	१० लाख

प्रमुख प्रकोप/ समस्या	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या गतिविधि	लाभान्वित घरधुरी	समयावधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमति आवश्यक रकम	
							आन्तरिक	बाह्य
सडक दुर्घटना	जनचेतनामूलक कार्यक्रम तथा सूचना वोर्ड स्थापना	६ वटा	११५२७	२०७८ चैत्र मसान्त भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा.र वडा कार्यालय	५ लाख	
आगलागि	गा.पा.र वडा तहमा अग्नि नियन्त्रण समूह गठन गर्ने र तालिम दिने	६ वटा	११५२७	२०७८ चैत्र मसान्त भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा.र वडा कार्यालय	१० लाख	
आगलागि	आगलागि नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम, जनचेतनामूलक कार्यक्रम	६ वटा	११५२७	२०७९ चैत्र भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा., वडा कार्यालय र, साझेदार निकाय	६५ लाख	
हावाहुरी	जनचेतनामूलक कार्यक्रम, सूचनावोर्ड स्थापना,	६ वटा	९०००	२०७८ चैत्र भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा., वडा कार्यालय र, साझेदार निकाय	१० लाख	
चट्याङ	सचेतनामूलक कार्यक्रम	६ वटा	११५२७	२०७८ चैत्र भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा., वडा कार्यालय र, साझेदार निकाय	९ लाख	
असिना	बाली तथा पशु विमा अभिमुखिकरण।	६ वटा	११५२७	२०७८ चैत्र मसान्त भित्र	६ वटै वडामा	गा.पा., वडा कार्यालय र, साझेदार निकाय	१० लाख	
बाढी	कार्यदलहरुका लागि क्षमता अभिबृद्धी तालिम र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई क्षमता अभिबृद्धि तालिम संचालन ।	९० जना	११५२७	२०७८ जेठ देखि	पालिका स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय र, साझेदार निकाय	१० लाख	
माहामारी	सरसफाई सम्बन्धी अभियान तथा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन, महिला स्वयंसेवीका हरुलाई जनचेतनाका लागि परिचालन कार्यक्रम	१००० जना	११५२७	प्रत्येक वर्ष	गा.पा.र वडा कार्यालय, साझेदार निकाय	गा.पा.र वा कार्यालय	१० लाख	
भूक्षय	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	४५ जना	५००	प्रत्येक वर्ष	गा.पा. र वडा	गा.पा. र वडा	५ लाख	
सर्पदंश	जनचेतनामूलक कार्यक्रम, सरसफाई कार्यक्रम र गुरुवाको क्षमता विकाश	४५ जना	५००	प्रत्येक वर्ष	गा.पा. र वडा	गा.पा. र वडा सरोकारवाला निकायहरु	२ लाख	

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना २०७७

४.२.३ जोखिम न्यूनीकरण

गेरुवा गाउँपालिकामा गरिएको सूचना सङ्कलन, प्रमाणीकरण तथा योजना निर्माण कार्यशालामा गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विभिन्न शाखा प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरु, वडा अध्यक्षहरु, पालिका स्थित अन्य सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण गरिएको थियो । समुदाय

<u>स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना</u>

र वडा स्तर वाट पहिचान गरिएका विभिन्न प्रकोपहरुले परेको असर र असर न्यूनीकरणको लागि गर्न सकिने विभिन्न क्रियाकलापहरुलाई प्राथमिकीकरण गरी अनुमानित बजेट समेत तय गरिएको छ। साथै ति क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन गर्न सकिने सम्भावित समयावधि समेत उल्लेख गरी प्रकोप अनुसार तय गरिएका जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरुलाई तालिका नं.२८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. २५ : गेरुवा गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना

क्र.स.	प्रकोप	जोखिम रहेका तत्व, स्थानतथा स्तर	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या (गतिविधि)	लाभान्वित घरधुरी/खेतवारी	समया–अवधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमानित आवश्यक रकम	
									आन्तरिक	बाह्य
१	बाढी	डुवान, कटान, पटानले गर्दा मानवीय, आर्थिक, सामाजिक, भौतीक क्षति	जैविक तथा पक्की तटबन्धन, वृक्षरोपण, ढल निकास, गेज मिटर स्थापना, उच्च घर निर्माण, विपद् व्यवस्थापनका सामग्रीहरुको खरिद र भण्डारण	५०० जना	११५२७	२०८१ सम्म	सवै वडा	LDMC, गा.पा.र वडा कार्यालयहरु	१० करोड	सरोकारवाला निकायहरु
	जनावर आतंक	आर्थिक मानविय	छेकबार	३ वटा	सबै समुदाय	२ वर्ष भित्र	गेरुवा नदि पश्चिमी किनार सवै	पशुसेवा शाखा	२ करोड	१० करोड लाख
	सडक दुर्घटना	मानवीय क्षति, पशु चौपायाको क्षति, सवारी साधनको क्षति	ट्राफिक पोष्ट स्थापना, घुम्ती तथा चौराहामा ब्रेकर तथा जेब्रा कसिंग	४ वटा (कालोपत्रे वाटोमा)	११५२७	२०८० भित्र	सवै वडा हरुमामा	गा.पा. र वडा कार्यालय	८ लाख	सरोकारवाला निकायहरु
२	आगलागि	जनधनको क्षति	सचेतनामूलक सन्देश प्रशारण, आगलागि नियन्त्रण सामग्री सहयोग	९ वटा	११५२७	२०८० भित्र		गा.पा. र वडा कार्यालय	२० लाख	सरोकारवाला निकायहरु
३	हावाहुरी	संरचनाको क्षति, मानवीय क्षति	घाईतेहरुका लागि तत्काल स्वास्थ्य सिविर संचालन र राहत वितरण कार्यक्रम	आवश्यकता अनुसार	११५२७	निरन्तर		गा.पा. र वडा कार्यालय	५ लाख	सरोकारवाला निकायहरु
४	चट्याङ	जनधनको क्षति	पालिका भित्र अर्थिङ्गको व्यवस्था	पालिका भित्र	११५२७	२०८० भित्र		गा.पा. र वडा कार्यालय	२० लाख	सरोकारवाला निकायहरु

क्र.स.	प्रकोप	जोखिम रहेका तत्व, स्थानतथा स्तर	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या (गतिविधि)	लाभान्वत घरधुरी/खेतवारी	समया–अवधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमानित आवश्यक रकम	
									आन्तरिक	बाह्य
५	असिना	बालीनालीको क्षति	बाली विमा खेती लाई प्रोत्साहन गर्ने	पालिका भित्र	११५२७	२०८० भित्र		गा.पा. र वडा कार्यालय	२५ लाख	सरोकारवाला निकायहरु
७	महामारी	वालवालीका, जेष्ठ नागरीक, अपांगता भएका व्यक्ति, महिला, सुत्केरी आदीलाई छिटो संक्रमण हुने ।	सरसफाई कार्यक्रम, स्वास्थ्य सिविर संचालन, प्रयाप्त मात्रामा औषधि व्यवस्थापन, दक्ष स्वास्थ्यकर्मिको व्यवस्थापन, एम्बुलेन्सको व्यवस्था	५०००	११५२७	२०८० भित्र		LDMC, गा.पा.र वडा कार्यालयहरु	२० लाख	
८	भूक्षय	कटान र पटान	वृक्षारोपण, जैवीक तथा पक्की तटबन्धन	१०००	११५२७	२०८० भित्र		LDMC, गा.पा.र वडा कार्यालयहरु	२५ लाख	
९	सर्पदंश	मानवीय क्षति, पशु चौपाया क्षति	प्रयाप्त मात्रामा औषधि तथा भ्याक्सीन, दक्ष जनशक्ति, शर्पदंश उपचार केन्द्र स्थापना	१५००	११५२७	२०८० देखि निरन्तर		LDMC, गा.पा.र वडा कार्यालयहरु	३० लाख	
१०	कृषि बालीमा रोगीकरा	बाली	पालिका स्तरिय प्रयोगशाला निर्माण	१ वटा	६ वटै वडाका कृषकहरु	२०८०		कृषि शाखा, गाउँपालिका	१ करोड	१ करोड
	बाढी कटान	कृषी क्षेती	वृक्षरोपण कार्यक्रम	१० हेक्टर	सबै घरधुरी	हरेक वर्ष		कृषि शाखा, गाउँपालिका	५ लाख	५ लाख
१२	शीत लहर	आर्थिक	ग्रिनहाउस निर्माण	६ वटा	९०० घरधुरी	३ वर्ष		कृषि शाखा, गाउँपालिका	३२ लाख	१० लाख
		स्वास्थ्य	जेष्ठ नागरिक, बालबालीका तथा सुत्केरीका लागि न्यानो कपडा सहितको उपहार कार्यक्रम	६ वटा	१८०० जना	प्रत्येक वर्ष		सामाजिक विकास शाखा	१ करोड	३० लाख

क्र. स.	प्रकोप	जोखिम रहेका तत्व, स्थानतथा स्तर	सञ्चालन गर्नु पर्नु पर्ने गतिविधिहरु	लक्ष्य संख्या (गतिविधि)	लाभान्वित घरधुरी/ खेतवारी	समया–अवधि	कार्यक्रम स्थल	मुख्य जिम्मेवारी व्यक्ति, निकाय	अनुमानित आवश्यक रकम	
									आन्तरिक	बाह्य
१३										

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना २०७७

४.२.३.१ आपतकालीन पूर्वतयारी

यस गेरुवा गाउँपालिकाको वडा तथा समुदायभित्र रहेका विभिन्न प्रकोपहरु जस्तै हुरीवतास, बाढी, जंगली तथा घरपालुवा जनावरको आक्रमण, चट्याङ, सर्पदंश, महामारी, बालीमा रोगकिराको प्रकोप आदिले पुर्‍याएको क्षति तथा जोखिमको न्यूनीकरण गरी जलवायु उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्न निम्न बमोजिमका जाखिमहरू पहिचान गरी व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरु यस योजना अन्तर्गत समावेश गरिएका छन । तल प्रस्तुत गरिएको तालिका नं. २९ मा वडा स्तरीय सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण एवं गाउँपालिका स्तरीय कार्यशाला गोष्ठीबाट आएका प्रमुख समस्या तथा जोखिमहरुको प्राथमिकीकरण गरी प्रस्तुत गरिएका छन ।

तालिका नं. २६ : गेरुवा गाउँपालिकाको आपतकालीन पूर्वतयारी योजना

प्रा. क्र.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरीक स्रोत	बाह्य स्रोत	
१	बाढी,कटान र डुवान	• बाढी पुर्व तयारी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • उद्धारका सामग्रीको वन्दोवस्ती गर्ने • बाढी कृत्रिम अभ्यास गर्ने • बाढी तथा डुवानको जोखिम क्षेत्र पहिचान • सुरक्षित स्थानको पहिचान गर्ने • खोज उद्धार तालिम सञ्चालन गर्ने • प्राथमिक उपचार तालिम सञ्चालन गर्ने • पुर्व सूचना तालिम सञ्चालन गर्ने • आपतकालिन योजना तयार गर्ने • विपद् व्यवस्थापन भण्डारण गृह स्थापना गर्ने • सिपमूलक तालिम सञ्चालन गर्ने • आपतकालिन सम्पर्क डायरी तयार गर्ने • बाढी जोखिम वस्ती नक्साँकन गर्ने	गापा, वडा, LDMC	समुदाय, वडा, गा.पा., विषयगत कार्यालय	सरोकारवाला निकायहरु	निरन्तर
२	भुकम्प	• गाउँपालिकाभित्र बन्ने सबै प्रकारका भवनहरु राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता र मापदण्डका अनुसार मात्र निर्माण गर्ने				

प्रा. क्र.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरीक स्रोत	बाह्य स्रोत	
		• आकस्मिक सर सामानहरु भण्डारण गर्ने • प्रार्थमिक उपचार तालिम, खोज तथा उद्दार सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने • सुरवित स्थानको पहिचान गर्ने • झटपट झोला तयार राख्ने • आकस्मिक कोषको स्थापना तथा संचालन गर्ने • प्रार्थमिक उपचार टोली, खोज तथा उद्दार टोलि गठन गर्ने • आपतकालीन स्थानान्तरण योजना बनाउने • गाउँपालिकाभित्र बनिसकेका नयाँ पुराना अस्पताल भवन तथा विद्यालय भवनहरुका भूकम्पीय जोखिम लेखाजोखा गरी कमजोर ठहरिएका संरचनाहरुको भूकम्पीय प्रवलीकरण				
३	रोगकिरा	• बाली बिमा गर्ने • पशु बिमा गर्ने • पौष्टिक आहारको व्यवस्थापन मिलाउने	वडा,गापा LDMC समुदाय	समुदाय, LDMC	सरोकारवाला	निरन्तर
४	हावाहुरी	• झ्याल,ढोका राम्ररी बाँध्ने • घर, गोठको छाना राम्ररी बाँध्ने • अग्ला तथा बुढा रुखहरु काटछाट गर्ने • हुरीवतास आपतकालिन योजना तयार गर्ने • हुरीवतास जोखिम वस्ती नक्साँकन गर्ने • आपतकालिन सम्पर्क डायरी तयार गर्ने • विद्युतिय पोल तथा अन्य अग्ला संरचना वलियो निर्माण गर्ने • कृत्रिम अभ्यास सञ्चालन गर्ने	वडा,गापा LDMC समुदाय	समुदाय, LDMC	सरोकारवाला	निरन्तर
५	शीतलहर	• काठ,दाउरा जोहो गर्ने • वाक्लो कपडा तयारी गर्ने • शीतलहर आपतकालिन योजना तयार गर्ने • आपतकालिन डायरी तयार गर्ने	समुदाय, LDMC	वडा, गापा, LDMC .	समुदायिक बन जि.ब.का., गैसस	निरन्तर
६	आगलागि	• आगलागि कृत्रिम अभ्यास गर्ने • आगो निभाउने सामग्री जोहो गर्ने • विद्युत जाँच गराउने • आगलागि आपतकालिन योजना तयार गर्ने • उद्धार सामग्री व्यवस्थापन गर्ने • दमकल व्यवस्थापन गर्ने	समुदाय, LDMC	वडा, गापा, LDMC	सरोकारवालाहरु	निरन्तर

प्रा. क्र.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरीक स्रोत	बाह्य स्रोत	
		• एम्वुलेन्स व्यवस्थापन गर्ने				
७	महामारी	• सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्थापन गर्ने • महामारी आपतकालिन योजना तयार गर्ने • महामारी नियन्त्रण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	गा.पा., वडा, समुदाय, LDMC	वडा, गापा, LDMC	सरोकारवालाहरु	निरन्तर
८	खडेरी	• खडेरी सम्वन्धि जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने • स्वास्थ्य तथा मनोसामाजिक परामर्श तालिम सञ्चालन गर्ने	LDMC	समुदाय, वडा, गा.पा.	गैसस	निरन्तर
९	सडक दुर्घटना	• सडक निर्माण गर्दा मापदण्ड अनुसार बनाउने • आवश्यकता अनुसार बढी भिडभाड हुने र बाक्लो वस्ती भएको ठाँउमा जेब्रा क्रसिंग निर्माण गर्ने • सडकमा सूचनामूलक चिन्हहरुको प्रयोग गर्ने • ट्राफिक नियम पूर्ण रुपमा पालना गर्ने				

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

४.२.३.२ विपद्को समयका प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु

गेरुवा गाउँपालिका अर्न्तगत कुनै पनि समयमा विपद् परेमा प्रभावित तथा पीडितको उद्धार र जीवन रक्षा र सम्पत्ति संरक्षणका लागि आपत्कालीन समयमा गर्नु पर्ने गातिविधिहरु निम्न अनुसार पहिचान गरिएकोछ ।

तालिका नं. २७ : गेरुवा गाउँपालिकाको विपद्को समयको प्रतिकार्य योजना

प्रा. क्र.	विपद्को सम्भावित अवस्था	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको अवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य	
१	सुरक्षित बास स्थानको समस्या	विद्यालय तथा सामुदायिक भवनहरु खुल्ला राख्ने	LDMC, पालिका र वडा	वडा तथा गाउँपालिका	सरोकारवाला निकायहरु	निरन्तर
२	खाद्यान्नको अभाव	सुख्खा वा घरायसी तयारी खाना वितरण	LDMC, समुदाय, वडा र गा.पा.	वडा तथा गाउँपालिका	सरोकारवाला निकायहरु	
३	मानसिक समस्या	परामर्श दिने	LDMC, स्वास्थ्य चौकी, प्रहरी, वडा	वडा तथा गाउँपालिका	सरोकारवाला निकायहरु	
४	स्वास्थ्य समस्या	प्राथामिक उपचार समिति परिचालन शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	स्वास्थ्य चौकी, LDMC, प्राथामिक उपचार समिति, वडा, रेडक्रस	वडा तथा गाउँपालिका	सरोकारवाला निकायहरु	२४ घण्टा भित्र
५	सुरक्षाको अभाव	स्थानीय सुरक्षा परिचालन गर्ने	प्रहरी चौकी, वडा, क्लव सामुदायीक प्रहरी, LDMC,	प्रहरी, क्लव, वडा	सरोकारवाला निकायहरु	७ देखि २४ घण्टा भित्र

६	राहतको वितरणमा समस्या	वास्तविक पिडितहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने, समस्या पहिचान गरी राहत वितरण गर्ने ।	रेडक्रस, गा.पा., वडा, प्रहरी चौकी, LDMC	गा.पा. तथा वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जि.वि.व्य.स.	२४ - ३६ घण्टा भित्र
७	आपत कालिन सामग्रीको अभाव	सम्बन्धित निकायमा माग गर्ने र वितरण	गा.पा.र वडा कार्यलय, LDMC	गा.पा. तथा वडा कार्यालय	ने.रे.सो., जि.स.स., जि.वि.व्य.स.	४८ देखि७२ घण्टा भित्र

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

४.२.३.३ विपद् पश्चातका पुनर्लाभ अन्तर्गत पुनर्स्थापना र पुननिर्माणका क्रियाकलापहरु

गेरुवा गाउँपालिका अर्न्तगत विपद् विपद् पश्चात परेको प्रभाव र भएको क्षतिको विश्लेषण गरी जनजीवनलाई सामान्य बनाउन, पूर्ण विस्थापित परिवारको पुन:स्थापना गर्न, क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाको मर्मत-सम्भार तथा पुनर्निर्माण गर्न र भविष्यमा पर्न सक्ने त्यस्तै विपद्को सामना गर्न निम्न अनुसार आवश्यक क्रियाकलापहरु पहिचान गरिएकोछ ।

तालिका नं. २८ : गेरुवा गाउँपालिकाको पुनर्लाभ अन्तर्गत पुनर्स्थापना र पुननिर्माण योजना

प्रा. क्र.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
१	विपद् पश्चात् समुदाय तथा वडास्तरमा पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको समीक्षा, सङ्कलित तथ्याङ्कको अद्यावधिक, पुन:स्थापना तथा पुनर्निर्माणका गतिविधिहरु संचालन ।	पालिका तथा वडास्तरीय समीक्षा बैठक	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.वि.व्य.स., नेरेसो, सरोकारवाला	विपद् पछी निरन्तर
		सङ्कलित तथ्याङ्कलाई अद्यायवधिक गर्ने ।	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.वि.व्य.स,सरोकारवाला	विपद् पछी निरन्तर
		महामारी फैलिन नदिन आवश्यक कार्य गर्ने, समुदाय सरसफाई गर्ने	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.स.स. जि.वि.व्य.स., नेरेसो, संघसंस्था	विपद् पछी निरन्तर
		पुन:स्थापना तथा पुर्ननिर्माणका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने ।	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.स.स, जि.वि.व्य.स., नेरेसो, गैसस	विपद् पछी निरन्तर
		जिविकोपार्जनका लागि आय आर्जनका गतिविधिहरु सञ्चालन गर्ने ।	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.स.स, जि.वि.व्य.स. नेरेसो, गैसस	विपद् पछी निरन्तर
		विपद् पूर्वतयारी, रोकथाम, अल्पीकरणका गतिविधिहरु लाई निरन्तर रुपमा	गापा,वडा र LDMC	गा.पा. र वडा	जि.स.स, जि.वि.व्य.स. नेरेसो, गैसस	विपद् पछी निरन्तर

प्रा. क.	प्रमुख समस्या तथा जोखिम	व्यवस्थापनका क्रियाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी	स्रोतको व्यवस्था		समय अवधि
				आन्तरिक	बाह्य (सहयोगी)	
		सञ्चालन गर्ने । साथै भत्केका संरचनाहरु पुनः निमार्ण मर्मत गर्ने ।				
२	राहतको वितरण	वास्तविक पिडितहरुको तथ्यांक सङ्कलन गर्ने समस्या पहिचान गरी राहत वितरण गर्ने ।	गापा,वडा र LDMC	LDMC, सुरक्षा र Task Force	जि.स.स, जि.वि.व्य.स., नेरेसो	विपद्को पछिको अवस्था देखि निरन्तर
३	पुनःनिर्माण तथा जिविकोपार्जनका गतिविधिहरु संचालन	भत्कीयका घरहरु तथा संरचनाहरुको पुनः निर्माण गर्ने, जिविको पार्जन अन्तर्गत भिनिन्न आय आर्जन तथा सिपमूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने आदी ।	गापा,वडा र LDMC	LDMC, सुरक्षा र Task Force	जि.स.स, जि.वि.व्य.स., रेडक्रस र सरोकारवाला	विपद्को पछिको अवस्था देखि निरन्तर

श्रोत : पालिका स्तरिय कार्यशाला गोष्ठी र छलफलका आधारमा सङ्कलित सूचना, २०७७

खण्ड ङ : स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा अद्यावधिकता

५.१ योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

समुदायमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको निर्माण पश्चात त्यसको उचित कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहमा एउटा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको गठन गरिने छ । त्यस समितिले स्थानीय स्तरका कार्यालयहरूसित समन्वय र सहकार्य गरी अनुगन तथा मूल्याङ्कनका सिद्धान्तहरूलाई अनुशरण गरी योजनाको नियमित अनुगमन तथा निश्चित समयाअवधिमा मूल्याङ्कन गर्ने छ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले स्थानीय तहमा यस निर्देशिका बमोजिम संचालित योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रगति निरिक्षण गर्ने, कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा देखिएका समस्या तथा कमीकमजोरीलाई सुधार गर्दै छिटो समाधानको लागि समन्वयात्मक र रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्नेछ । कार्यक्रमको मूल्याङ्कन गर्दा सार्न्दभिकता, कार्यकुशलता, प्रभावकारिता, अपेक्षित उपलब्धी हाँसिल, दीर्घकालीन परिवर्तन जस्ता मूल्याङ्कनका सिद्धान्तको आधारमा गरिने छ।

अनुकूलन तथा विपद् उत्थानशील कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ। कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित बर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ। साथै गाउँपालिका र सम्बन्धित समितिले स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नुका साथै सहयोगी निकायहरुसँग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने छ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ।

तालिका नं. २९ : अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजनाको रुपरेखा

अनुगमनका तहहरु	किन गर्ने	कसले गर्ने	किहिले गर्ने	कसरी गर्ने
वडा, समुदाय (क्रियाकलाप तहमा)	परदर्शिता कायम गर्न, अपनत्व कायम गर्न, क्रियाकलापहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्न	वडा तथा समुदाय स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समितिहरु	निरन्तर (कार्यक्रम सुरुहुनु पुर्व, कार्यकम संन्चालन भएको समयमा र सम्पन्न भएपछि)	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वअनुगमन तथा मूल्याङ्कन, आयोजना बोर्ड आदि
गाउँपालिका तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न, योजना र प्रगतिका लेखाजोखा गर्न, कार्यक्रमको प्रभावकारीता बृद्धि गर्दै समयमा सम्पन्न गर्न	पालिका स्तरीय अनुगमन समिति	त्रैमासिक अर्धबार्षिक र वार्षिक रूपमा	समीक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी, फिल्ड अनुगमन, भ्रमण सङ्कटासन्न वर्गहरूसंग अन्तरक्रिया नियमित फोटो तथा घटना अध्ययनको सङ्कलन

५.२ योजनाको अद्यावधिकता

यस योजना कार्यान्वयका क्रममा भएका पाठ सिकाइ, अनुभुति चुनौती र सुधार गर्नुपने विषयवस्तुलाई समावेश गरी सहज र प्रभावकारी बनाउनका लागि योजनाहरूलाई २/२ वर्षको अवधिमा आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक गरिनेँ छ।

अनुसूचिहरु

अनुसूचि १ : वडा अनुसार प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

तालिका नं. ३३

सिनं	स्थानिय तह	वडा न	विपद्परेको स्थान	विपद्को मिति	विपद्	मृत्यु		प्रभावित घरधुरी	अनुमानित क्षति	घाइते	घर क्षति		घरपालुवा जनावर क्षति	अन्नवाली क्षति
						पुरुष	महिला				पुर्ण	आशिक		
१	गेरुवा गाउँपालिका	५	पशुपतिनगर	९/२६/२०११	बर्षा	०	०	२	८००००	०	२	०	०	०
२	गेरुवा गाउँपालिका	५	पशुपतिनगर	६/९/२०१२	आगलागी	०	०	१	३०००००	०	१	०	०	०
३	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोला	४/१०/२०१३	आगलागी	०	०	०	३०००००	०	०	०	०	०
४	गेरुवा गाउँपालिका	१	पाताभार	५/२७/२०१४	आगलागी	०	०	०	२५००००	०	०	०	०	०
५	गेरुवा गाउँपालिका	५	पशुपतिनगर	२/७/२०१६	आगलागी	०	०	१	४०००००	०	०	०	०	०
६	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोला	३/२०/२०१६	आगलागी	०	०	१	८०००००	०	०	१	०	०
७	गेरुवा गाउँपालिका	१	पाताभार	७/२८/२०१६	अन्य	०	०	१		०	०	०	०	०
८	गेरुवा गाउँपालिका	१	पाताभार	६/५/२०१७	चट्याङ्ग	०	१	१		१	०	०	०	०
९	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोला	४/२८/२०१८	आगलागी	०	०	१	४०००००	०	१	०	०	१
१०	गेरुवा गाउँपालिका	६	मनाउ	४/२९/२०१८	हावाहुरी	०	०	१	५००००	०	०	१	०	०
११	गेरुवा गाउँपालिका	१	पाताभार	५/१३/२०१८	हावाहुरी	०	०	१		१	०	०	०	०
१२	गेरुवा गाउँपालिका	५	पशुपतिनगर	६/२/२०१८	चट्याङ्ग	०	०	१	२५००००	०	०	०	९	०
१३	गेरुवा गाउँपालिका	१	पाताभार	६/२२/२०१८	आगलागी	०	०	२	१००७००	०	१	०	१	२
१४	गेरुवा गाउँपालिका	५	पशुपतिनगर	९/५/२०१८	चट्याङ्ग	०	०	१		०	०	०	२	०
१५	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोला	११/८/२०१८	आगलागी	०	०	१	७०००	०	०	०	०	१
१६	गेरुवा गाउँपालिका	२		११/९/२०१८	आगलागी	०	०	१	२०००००	०	१	०	०	०

१७	गेरुवा गाउँपालिका	५		१/२५/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
१८	गेरुवा गाउँपालिका	५		१/२५/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
१९	गेरुवा गाउँपालिका	२		२/२८/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	१	०	०
२०	गेरुवा गाउँपालिका	५		४/६/२०१९	हावाहुरी	०	०	१	४५०००	०	१	०	०	०
२१	गेरुवा गाउँपालिका	६	गुसिपुर	४/१५/२०१९	आगलागी	०	०	१	१५००००	०	०	०	०	१
२२	गेरुवा गाउँपालिका	५	स्याउलिवजार	५/१/२०१९	आगलागी	०	०	१	७००००	०	०	०	०	१
२३	गेरुवा गाउँपालिका	४	ढुकुनिया	५/७/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०
२४	गेरुवा गाउँपालिका	४	ज्योतीपुर	५/३०/२०१९	आगलागी	०	०	१	१५००००	०	१	०	०	१
२५	गेरुवा गाउँपालिका			६/२/२०१९	हावाहुरी	०	०	७६	४०७८०००	०	०	७६	०	७६
२६	गेरुवा गाउँपालिका	५	खैरघारी	७/४/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
२७	गेरुवा गाउँपालिका	३	खुटेनाहा	७/२९/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
२८	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोला	८/२२/२०१९	जंगलीजनावर आतंक	०	१	१		०	०	०	०	०
२९	गेरुवा गाउँपालिका	४	गिदरपुर	१०/११/२०१९	आगलागी	०	०	१	५००००	०	०	०	०	१
३०	गेरुवा गाउँपालिका	३	खुटेनाहा	१२/९/२०१९	आगलागी	०	०	१	४०००००	०	१	०	०	०
३१	गेरुवा गाउँपालिका	४	खल्लागाउँ	१/८/२०२०	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०
३२	गेरुवा गाउँपालिका	२	पाताभार	२/१४/२०२०	आगलागी	०	०	१	७५०००	०	०	०	०	१
३३	गेरुवा गाउँपालिका	२	राजिपुर	२/२१/२०२०	चट्याङ्ग	०	०	१		०	०	०	०	०
३४	गेरुवा गाउँपालिका	१	मदनपुर	३/७/२०२०	आगलागी	०	०	१	१५००००	०	०	१	०	१
३५	गेरुवा गाउँपालिका	२	टिकुलीगढ	४/२७/२०२०	आगलागी	०	०	१	११५०००	०	१	०	०	०
३६	गेरुवा गाउँपालिका	४		५/७/२०२०	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
३७	गेरुवा गाउँपालिका	३	भगतपुर	५/२५/२०२०	आगलागी	०	०	१		०	१	०	०	०
३८	गेरुवा गाउँपालिका	४	राजिपुर	६/८/२०२०	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०

३९	गेरुवा गाउँपालिका	३	शान्तिबजार	७/२९/२०२०	बाढी	०	०	१	१५०००००	०	१	०	०	०
४०	गेरुवा गाउँपालिका	४	राजिपुर	१०/३१/२०२०	जंगलीजनावर आतंक	१	०	१		०	०	०	०	०
४१	गेरुवा गाउँपालिका	४	गोबिन्दपुर	२/८/२०२१	आगलागी	०	०	१	१२००००	०	०	०	०	२
४२	गेरुवा गाउँपालिका	५	मन्दिरचोक	२/१६/२०२१	आगलागी	०	०	१	६००००	०	०	०	०	१
४३	गेरुवा गाउँपालिका	१	बनकट्टी	३/११/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
४४	गेरुवा गाउँपालिका	४	भगवानपुर	३/१६/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०
४५	गेरुवा गाउँपालिका	६	बेलभरिया	३/२५/२०२१	आगलागी	०	०	३		०	२	१	०	३
४६	गेरुवा गाउँपालिका	१	जनकनगर	३/२९/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		१	०	०	०	०
४७	गेरुवा गाउँपालिका	१	भटेरा	४/११/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	१	१		०	०	०	०	०
४८	गेरुवा गाउँपालिका	४	दक्षिनपुरुवा	५/११/२०२१	चट्याङ्ग	०	०	१		१	०	०	०	०
४९	गेरुवा गाउँपालिका	१	सरखोल	५/२४/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	२	२		०	०	१	०	०
५०	गेरुवा गाउँपालिका	४	गद्दी टोल	६/२३/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	२	४००००	०	०	२	०	०
५१	गेरुवा गाउँपालिका	१	भटेरा	७/२/२०२१	हावाहुरी	०	०	१	६८०००	०	०	१	०	०
५२	गेरुवा गाउँपालिका	३	श्रीटोल	७/३/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	२	६५०००	०	०	२	०	०
५३	गेरुवा गाउँपालिका	१	मिलिजुलिटोल	७/२६/२०२१	आगलागी	०	०	१	३०००००	०	०	०	०	१
५४	गेरुवा गाउँपालिका	५	मुलपानी	९/२८/२०२१	आगलागी	०	०	१	२०००००	०	१	०	०	०
५५	गेरुवा गाउँपालिका	४	राजिपुर	११/२७/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	१	०	१		०	०	०	०	०
५६	गेरुवा गाउँपालिका	५	पथरैया	१२/३/२०२१	आगलागी	०	०	१	४५००००	०	१	०	०	०
५७	गेरुवा गाउँपालिका	१	जनकनगर	१२/१३/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०
५८	गेरुवा गाउँपालिका	१	जनकनगर	१२/१५/२०२१	जंगलीजनावर आतंक	०	०	१		०	०	०	०	०
५९	गेरुवा गाउँपालिका	५	स्याउलिवजार	१/२/२०२२	आगलागी	०	०	१	१०००००	०	०	१	०	०
६०	गेरुवा गाउँपालिका	६	सोनाहाफाटा	३/२१/२०२२	आगलागी	०	०	१	१६००००	०	१	०	०	०

६१	गेरुवा गाउँपालिका	३	लोहरपुर	४/१८/२०२२	आगलागी	०	०	१	१००००	०	०	०	०	१
६२	गेरुवा गाउँपालिका	२	पाताभार	६/१२/२०२२	आगलागी	०	०	१	६००००	०	०	०	०	०
६३	गेरुवा गाउँपालिका	१	भगिपुर	६/२९/२०२२	चटयाङ्ग	०	०	१	२४००००	०	०	०	२	०
६४	गेरुवा गाउँपालिका	३		१९९७	बाढी	०	०	१	१५०००००	०	१	०	०	०
६५	गेरुवा गाउँपालिका			८/१४/२०१४	बाढी	०	०	१		०	१	०	०	०
६६	गेरुवा गाउँपालिका			६/१८/२०१३	बाढी	०	०	६४०		०	१	०	०	०
६७	गेरुवा गाउँपालिका			८/१४/२०१४	बाढी	०	०	१		०	१	०	०	०
६८	गेरुवा गाउँपालिका			७/२९/२०२०	बाढी	०	०	१		०	१	०	०	०
६९	गेरुवा गाउँपालिका			७/२९/२०२०	बाढी	०	०	१		०	१	०	०	०

अनुसूचि २ : प्रकोप अनुसार समुदायहरुको स्तरीकरण

तालिका नं. ३४

वडा नं.	समुदायको नाम	जम्मा घरधुरी	उच्च जोखिम घर धुरी	मध्यम जोखिम घर धुरी	न्यून जोखिम घर धुरी
१	सरखोल, भठेरा, वनखेत, वघैपुर,	९०४	१	२३	८८१
२	टिकुलीगड, राजिपुर, वनघुश्रा	८२९	०	२१	८०८
३	सनकट्टी , वनकट्टी , लोहारपुर	८३२	०	२१	८११
४	डिकुनिया, गद्दिटोल , खल्लागाँउ, खोल्टी वजार	११६६	१	२९	११३६
५	विन्द्रा, वनजरीया, स्याउलीवजार	१२३६	०	३१	१२०५
६	सोनहाफाँटा, गुप्तीपुर, सैजनावाचपुर हात्तिखल्ला	११६८	०	२९	११३८

अनुसूचि ३ : वडा अनुसार समुदायको स्रोत तथा क्षमता नक्साङ्कन

तालिका नं. ३५

वडा नं. १

क्र.स	भौतिकश्रोत	नाम र रहेको स्थान	संख्या	क्षमता	अवस्था
१	पक्कीपुल	बगैपुर, गिदरपुर जाने बाटोमापक्कीपुल	१	ठुलो गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
२	काठेपुल	बिहानीबजारबाट गिदरपुर जाने बाटोमाकाठे पुल	१	खालिमानिसमात्र हिड्न सक्ने	हिउँदमामात्रचल्ने
३	पक्कीपुल	भठेरा बाट जनकनगर जाने बाटोमापक्कीपुल	१	ठुलो गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
४	पक्कीपुल	थापापुर बाट उल्टनपुर जाने बाटोमापक्कीपुल	१	ठुलो गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
५	पक्कीपुल	भठेरा बाट बनखेत जाने बाटोमापक्कीपुल	१	सानागाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
६	ग्राभिल सडक	उल्टनपुर बाट थापापुर,बगहिपुर, भठेरा हुँदै सरखोल सम्मग्राभिल सडक	१	ठुलो गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
७	ग्राभिल सडक	जोधिपुर बाट जनकनगरार जाने बाटो ग्राभिल सडक	१	ठुलो गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने
८	कच्ची सडक	भठेरा बाट बनखेत जानेकच्ची सडक	१	साना गाडी चल्न सक्ने	बाह्रैमास चल्ने

९	कच्चीबाँध	बगहिपुर कुलो मुहानमाभएको कच्चीबाँध	१	सिजनमाकामचलाउ सिंचाई गर्न सक्ने	सिजनमामात्र
१०	कच्चीबाँध	जनकपालिका कुलो मुहानमाभएको कच्चिबाँध	१	सिजनमाकामचलाउ सिंचाई गर्न सक्ने	सिजनमामात्र
११	कच्चीबाँध	बनखेत कुलो मुहानमाभएको कच्चीबाँध	१	सिजनमाकामचलाउ सिंचाई गर्न सक्ने	सिजनमामात्र
१२	बिद्यालय	श्री गणेश आ.बि बगहिपुर	४(२पक्की,२ टिनको छाना,८कोठा)	१६ परिवार लाई आश्रय दिन सक्ने	राम्रो
		श्री कालीकाआ.बि थापापुर	३(२पक्की,१ टिनको छाना,७कोठा)	१४ परिवार लाई आश्रय दिन सक्ने	राम्रो
		श्री जनताआ.बि सरखोल	५(१पक्की,४ टिनको छाना,१५कोठा)	२२ परिवार लाई आश्रय दिन सक्ने	राम्रो
		श्री जानकीमा.बि जनकनगर	८(३पक्की,५ टिनको छाना,२२कोठा)	४४ परिवार लाई आश्रय दिन सक्ने	राम्रो
१३	सामुदायिकभवन	सुरक्षितआवास बनखेत	१ पक्की	२५ जना	राम्रो
		सुरक्षितआवास जनकनगर	१ पक्की	१५० जना	राम्रो
		सुरक्षितआवास बगहिपुर	१ टिनको छाना	६० जनालाई	राम्रो
१४	सामुदायिकचर्पी	सुरक्षितआवास जनकनगर सामुदायिकबननजिक	-	एक पटकमा २ जना	राम्रो
१५	संचार साधन	ब्यक्तिगत रुपमा	रेडियो पत्रपत्रिका टेलिभिजन,मोवाइल		राम्रो
१६	यातायात	-	-	-	-
१७	डुङगा	ज्नकनगर टोलमा		एक पटकमा १२ जनाबोक्न सक्ने	ठिकै

वडा नं. २

सि.न	भौतिक श्रोत	नाम रहेको स्थान	संख्या	क्षमता	अवस्था	कै.
१	पुल	वडा नं.३ देखी वडा नं.२ जोडने, राजिपुर देखी वडा नं. १ जोड्ने, उल्टनपुर देखी वडा नं. १ जोड्ने	१,३,१	४ पाङरे गाडी चल्न सक्ने, ४ पाङरे गाडी चल्न सक्ने, ४ पाङरे गाडी चल्न सक्ने,	१२ महिना	
२	सडक	पाताभार देखी वडा नं.१ सम्म, राजिपुर देखी वडा नं.१ सम्म,	१,१	ग्राबिल, ग्राबिल नभएको	१२ महिना, ६ महिना	
३	बाँध	बनघुश्रा देखी सोनाहा सम्म	१	जालिदार	ठिकै भएको	
४	बिद्यालय	श्री एकप्रिय मा.बि पाताभार,श्री खैराबान भगवति आधारभुत बि.राजिपुर,श्रीकृष्ण आधारभुत बि.उल्टनपुर,श्री सोनाहा बालविकाश राजिपुर	२० कोठा,८कोठा,६ कोठा,१ कोठा	२० परिवार,८ परिवार,६ परिवार, १ परिवार	पानी जम्न सक्ने	
५	सुरक्षीत आवास तथा स्थान	राजिपुर सेल्टर भवन	१	१०० जना	ब्यवस्थित	
६	यातायातको साधन	बयलगाडा	२०० सम्म	२००० जना	ब्यवस्थित	
७	संचार साधन	मोवाइल	प्रत्येक घर	छ	ब्यवस्थित	
८	लाइफ ज्याकेट	राजिपुर	१० वटा	१० जनालाइ	ब्यवस्थित	
९	डुङगा	राजिपुर	१०।१५	१५०।२०० सम्म	ब्यवस्थित	
१०	मठ मन्दिर	बनघुश्रा	१	छैन	ब्यवस्थित	
११	महिला आमा समुह	७ वटा समुह	१७५ जना	छ	ब्यवस्थित	

१२	शैक्षिक अवस्था,(महिला/पुरुष)	वडा नं.२	४५ प्रतिशत महिला र ५० प्रतिशत पुरुष	९५ प्रतिशत	व्यवस्थित	
१३	खेति योग्य जमिन	वडा नं.२	७०० बिगाहा	१४०००। कट्ठा	व्यवस्थित	
१४	नदि ताल	वडा नं.२ कर्णाली नदि	१		खेती योग्य जमिन कटान, बस्ति डुवान	
१५	सिचाँइ साधन	कर्णाली नदी	३	७०० बिगाहा लाइ पानी	व्यवस्थित	
१६	बनजंगल (हे.क्वा, रोपनी)	वडा नं.२	९ वटा		नदि कटान	

वडा नं.

सि.न	**भौतिक श्रोत**	**नाम रहेको स्थान**	**संख्या**	**क्षमता**	**अवस्था**	**कै.**
१	पुल	पाताभार देखी शान्ती बजार जाने पुल	१	४ पाङरे गाडी गुड्ने	१२ महिना चल्ने	
		राजिपुर देखी वडा नं. १ जोड्ने पुल	३	४ पाङरे गाडी गुड्ने	१२ महिना चल्ने	
२	सडक	पाताभार देखी वडा नं. १ सम्म	२	ग्राबिल	१२ महिना	
		राजिपुर देखी वडा नं. १ जोड्ने	१	ग्राबिल नभएको	६ महिना	

वडा नं. ३

सि.न	**भौतिक श्रोत**	**नाम रहेको स्थान**	**संख्या**	**क्षमता**	**अवस्था**	**कै.**
१	पुल	तिहुनी कुला (सनकट्टि-बनकट्टि)	२	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		सनकट्टि कुला बनकट्टि	१	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	

		भदाली झरण देखी शान्ति बजार	२	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		कर्णालीघाट देखी बनकट्टि रिङ्ग रोडमा जोड्ने	१	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		खुटेहाना देखी शान्ति बजार सम्म	५	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		सोनाहा गाँउ देखी शान्ति बजार सम्म	३	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		शान्ति बजार देखी सतमोहरी जोड्ने	३	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
		शान्ति बजार देखी गणेशपुर सम्म जोड्ने झलुङगे पुल	१	मो.सा चल्न सक्ने मानिस हिड्न सक्ने	१२ महिना	
		शान्ति बजार देखी गणेशपुर सम्म जोड्ने पुल	१	चार पांग्रे गाडी चल्न सक्ने	१२ महिना	
२	सडक	राजापुर न.पा देखी वडा नं. २ जोड्ने	१	ग्राबिल,	ठिक भएको	
		कर्णाली,सनकट्टि हुँदै रिङरोड जोड्ने	१	ग्राबिल नभएको	पानी जम्ने	
		खुटेहना,लोहारपुर हुँदै शान्ति बजार जोड्ने	१	ग्राबिल नभएको	पानी जम्ने	
		बनकट्टि,कालिकाचोक देखी वडा नं. २ जोड्ने	१	ग्राबिल नभएको	पानी जम्ने	
		राजापुर न.पा देखी वडा नं. २ जोड्ने, सिचाँइ रोड जोड्ने	१	ग्राबिल भएको	पानी जम्ने	
		मुलपानी देखी शान्ति बजार जोड्ने	१	ग्राबिल भएको	पानी जम्ने	

		गणेशपुर देखी शान्ति बजार जोड्ने	१	ग्राबिल भएको	पानी जम्ने	
		भगतपुर देखी शान्ति बजार जोड्ने	१	ग्राबिल भएको	पानी जम्ने	
३	बिद्यालय	श्री सरस्वती आ.बि बनकट्टि	भवन-५ (१२ कोठा पक्की)	२० परिवार	एक वटा भवन जिर्ण भएको	
		श्री ने.रा.प्रा.बि गणेशपुर	भवन-३ (९ कोठा पक्की)	१० परिवार	ठिकै भएको	
४	बाँध	राजापुर न.पा देखी बनकट्टि म.सा.ब.उ.स सम्म	८०० मिटर	-	ब्यवस्थित नभएको	
५	सुरक्षित स्थान	सनकट्टि सेन्ट्रल घर	भवन-१ कोठा-२ पक्कि	१०० जना	ठिकै भएको	
		श्री सरस्वती आ.बि बनकट्टि	भवन-५ (१२ कोठा पक्की)	३०० जना	एक वटा भवन जिर्ण भएको	
		बनकट्टि सा.ब भवन	भवन-१ कोठा-२ पक्कि	५० जना	ठिकै भएको	
६	यातायातको साधन	टेक्टर,मोटरसाइकल	२०	४००	ठिकै भएको	
		बयलगाडा	४००	४००	ठिकै भएको	
७	संचार साधन	टि.भी	२००	छ	ठिकै भएको	
		मोवाइल	सबै घर	छ	ठिकै भएको	
८	लाइफ ज्याकेट	बनकट्टि,सनकट्टि,लोहारपुर,खुटेहना	३५	३५ जना	अपुग रहेको	
९	डोरी साइरन	-	४ । ४	साइरन सबै लाइ	-	

१०	डुङगा	सनकट्टि, सोनाहागाँउ	१५	१०० जना	ठिकै भएको	
११	मठ,मन्दिर	खुटेहना, लोहरपुर, बनकट्टि, सनकट्टि, गणेशपुर, भगतपुर	६	पुजापाठ	ठिकै भएको	
१२	महिला आमा समुह	खुटेहना, लोहरपुर, बनकट्टि, सनकट्टि, गणेशपुर, भगतपुर	८	२५० जना	ठिकै भएको	
१३	स्वास्थ्य चौकी	गणेशपुर	१ (भवन-१ पक्की कोठा)	उपचार सेवा दिइरहेको	ठिकै भएको	
१४	इलाका प्रहरी कार्यालय	शान्ति बजार	१	सुरक्षा दिने	ठिकै भएको	
१५	शैक्षिक अवस्था(म.पु)	वडा नं. ३	५०/४५%	९५%	-	
१६	खेति योग्य जमिन	वडा नं. ३	अन्दाजी ८०० बिगाहा	१६ हजार	खेति योग्य जमिन नदिले कटान गरेको	
१७	नदि /ताल	वडा नं. ३ कर्णाली नदि बुढी खोला	१/१	खेती योग्य जमिन सिचाँइ गर्न सहज	जग्गा कटान,डुवान	
१८	इनार	बनकट्टि	१	-	-	
१९	जरुवा	बनकट्टि	१	१० /१५जना	ब्यवस्थित नभएको	
२०	सिचाँइ साधन	कर्णाली	३	८०० बिगाहा सम्म सिचाँइ गर्न सकिने	ब्यवस्थित नभएको	
२१	बन जंगल हेक्टर	वडा नं.३	६	गर्न सक्ने	कर्णाली नदिले बर्षनी कटान गरेको	

सि.न	भौतिक श्रोत	रहेको स्थान	संख्या	क्षमता	अवस्था	कै.
१	पोखरी	बिन्द्रा-३, बन्जरिया-२, पिपलडाँडा-१, सुखाड-२, झवही-२ जुगुतपुर-१	११	-	-	५ वटा माछा पोखरी बाढीको समयमा डुवानमा पर्न सक्ने
२	सार्वजनिक धारा	हरिपुर-२ पथरैया-२ पशुपतिनगर-१ बिन्द्रा-२ सुखाड-१	८	२५ घर परिवारलाइ सुबिधा	६ वटा चालु र २ वटा बिग्रिएको	
३	सिंचाईको साधन र श्रोत	हरिपुर-२ पशुपतिनगर-३ बिन्द्रा-२ सुखाड-२ बन्जरिया-२	११	३२ बिघालाई सिंचाई सुबिधा भएको	चालु अवस्थामा रहेको	
४	बनजंगल	पशुपतिनगर-७ हेक्टर, सुखाड-१ हेक्टर, हरिपुर-१ हेक्टर,	१०.५ हेक्टर	४४९ घरधुरी लाभान्वित	नदि र कुलोको छेउछाउ आदिमा	

		जुगुतपुर-१.५ हेक्टर				
५	खेर गएको जमिन	हरिपुर-६५ बिघा, पशुपतिनगरको-२ बिघा, बन्जरिया-१० कट्ठा, पहाडीपुर-२६ कट्ठा, पथरैया-५ बिघा	७३ बिघा,१६ कट्ठा		५ बिघा डुवान र बाँकी बाँझो रहेको	
६	बिद्यालय	श्री नवज्योति प्रा.बि सुखाड	३ वटा भवन कोठा,६	३० परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले सुरक्षित	
		श्री पशुपति प्रा.बि पशुपतिनगर	७ कोठे ३ वटा भवन	३५ परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले असुरक्षित	
		श्री कृष्ण दुर्गा प्रा.बि पहाडिपुर	४ कोठे २ भवन	२० परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले असुरक्षित	
		श्री सरस्वती आ.बि बिन्द्रा	८ कोठे ४ भवन	४० परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले असुरक्षित	
		श्री नमुना प्रा.बि बन्जरिया	१२ कोठे ६ भवन	६० परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले असुरक्षित	
		श्री पशुपति मा.बि पथरैया	२५ कोठे ६ भवन	१२५ परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले सुरक्षित((९ वटा)	
		श्री शिव ज्योति प्रा.बि झवही	७ कोठे ४ भवन	३५ परिवार बस्न सक्ने	बाढीको हिसावले सुरक्षित	

अनुसूचि ४ : वडाको प्रकोप तथा सामाजिक श्रोत नक्शाङ्कन

अनुसूचि ५ : पालिका स्तरीय योजना निर्माण कार्यशाला गोष्ठीका सहभागी विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	पद	कार्यालय	सम्पर्क नं.
१		अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
२		उपाध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
३		प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	गेरुवा गाउँपालिका	
४		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
५		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
६		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
७		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
८		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
९		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
१०		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
११		वडा अध्यक्ष	गेरुवा गाउँपालिका	
१२		वडा अध्यक्ष वडा नं. ९	गेरुवा गाउँपालिका	
१३		सब इनजीनियर	गेरुवा गाउँपालिका	

अनुसूचि ६ : गेरुवा गाउँपालिका समुदायहरुको विवरण

वडा नं	वस्ती संख्या	वस्तीको नाम
१		
२		
३		
४		
५		
६		
जम्मा		

अनुसूचि ७ : तथ्याङ्क सङ्कलनकर्ताको विवरण

क्र.स.	नाम	प्द	ठेगाना	सम्पर्क नं.
१		तथ्याङ्क सङ्कलक		
२		तथ्याङ्क सङ्कलक		
३		तथ्याङ्क सङ्कलक		
४		तथ्याङ्क सङ्कलक		
५		तथ्याङ्क सङ्कलक		
६		तथ्याङ्क सङ्कलक		
७		तथ्याङ्क सङ्कलक		
८		तथ्याङ्क सङ्कलक		
९		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१०		तथ्याङ्क सङ्कलक		
११		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१२		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१३		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१४		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१५		तथ्याङ्क सङ्कलक		
१६		तथ्याङ्क सङ्कलक		

अनुसूचि ८ : योजना निर्माण गर्दाका तस्बीरहरु